

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مركز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

Rapor

No: 3 /Ocak 2019

DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ ÇATIŞMASI VE İŞBİRLİĞİ

DOÇ. DR. İSMAİL ŞAHİN

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2018

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ISBN:978-605-80419-8-1

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adresi : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon: +90 (312) 430 26 09 Faks: +90 (312) 430 39 48

Email: orsam@orsam.org.tr

Fotoğraflar: Associated Press

DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ ÇATIŞMASI VE İŞBİRLİĞİ

Yazar Hakkında

Doç. Dr. İsmail Şahin

Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde çalışmaktadır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda yüksek lisans ve doktora öğrenimini tamamlamıştır. Türk Dış Politikası, Siyasi Tarih, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs yoğunlaştığı çalışma alanları arasında yer almaktadır. Doç. Dr. İsmail Şahin'in bahsi geçen konularda birçok makale ve köşe yazısının yanı sıra, "Kıbrıs'ta Siyasal Çatışmaların Toplumsal Kökeni", "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası I" ve "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası II" adlı kitap çalışmaları da bulunmaktadır.

Ocak 2019

İçindekiler

Kısaltmalar Tablosu	3
Haritalar ve Şekiller Tablosu	4
Giriş	5
1. Enerji Kaynaklarının Önemi ve Türkiye.....	
1.1. Türkiye’nin Enerji Güvenliği	8
1.2. Kıbrıs Sorununa Genel Bakış	14
2. Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Anlaşmazlığı	15
2.1. Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmaları	17
2.2. GKRY ve MEB Anlaşmaları	18
2.3. GKRY’nin Birinci Ruhsat İhalesi ve Türkiye’nin Tepkisi	21
3. Türkiye-KKTC Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması	25
3.1. Enerji Eksenli Çözüm Arayışları	28
3.2. GKRY’nin İkinci Ruhsat İhalesi	29
3.3. Derinleşen Kriz: GKRY’nin Üçüncü Ruhsat İhalesi	34
4. Küresel Aktörler ve Bölgesel Çıkarlar	35
Sonuç.....	39
Kronoloji.....	42
Kaynakça	44

Kısaltmalar Tablosu

AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AB	: Avrupa Birliği
BHP	: Barbaros Hayreddin Paşa
BM	: Birleşmiş Milletler
bkz	: bakınız
BMDHS	: BM Deniz Hukuku Sözleşmesi
DİB	: Dışişleri Bakanlığı (Türkiye)
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
IEA	: International Energy Agency / Uluslararası Enerji Ajansı
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KKTC DİB	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı
MTA	: Maden Tetkik Arama
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
OECD	: Organization of Economic Co-operation and Development / Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
RG	: Resmî Gazete
TANAP	: Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UN	: United Nations / Birleşmiş Milletler

Haritalar ve Şekiller Tablosu

Şekil 1: Türkiye Elektrik Enerjisi Üretimi (2017)

Şekil 2: Toplam Doğalgaz Rezervleri

Şekil 3: Doğalgaz Rezervlerinin Bölgesel Dağılımı (2017)

Şekil 4: Bölge Bazlı Doğalgaz Tüketimi (milyar metreküp)

Şekil 5: Dünya Doğalgaz Üretimi 2017 (milyar metreküp)

Şekil 6: Çin’in Doğalgaz Üretimi ve Tüketimi 2017

Harita 1: GKRY-Mısır MEB Anlaşması 17 Şubat 2013

Harita 2: GKRY’nin MEB İddiaları

Harita 3: GKRY Tarafından Belirlenen Parseller

Tablo 1: GKRY Tarafından Ruhsatlandırılan Sahalar (2017)

Giriş:

Türkiye, enerji üreten ülkeler ile enerji tüketen ülkeler arasında stratejik açıdan değerli bir konuma sahiptir. Bu bakımdan Türkiye’nin üzerinde bulunduğu coğrafya, enerji jeopolitiği yönünden oldukça kıymetlidir. Bu konum, Hazar, Rusya ve Ortadoğu enerji kaynaklarını Türkiye üzerinden güvenli bir şekilde dünya pazarlarına ulaştırma fırsatı sunmaktadır. Zira enerji güvenliğinin dikkatle tartışıldığı günümüzde sürdürülebilir ve istikrarlı bir enerji tedariki, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için önemli bir hale gelmiştir. Bu gerçekten hareketle Türkiye enerji projelerine ağırlık vermeye başlamıştır. Türkiye’nin enerji projelerini hayata geçirmesi, bir taraftan ülkenin enerji ticaret merkezine dönüşmesi için zemin hazırlarken, diğer taraftan da bölgenin enerji güvenliğine katkı sağlayacaktır.

Tarihsel sürece bakıldığında kömür, petrol ve doğalgaz gibi fosil yakıtlara dayalı enerji kaynaklarının uluslararası ilişkilerin seyrine inkâr edilemez bir etki yaptığı görülmektedir. Nüfus artışı ve gelişen ekonomiler ülkelerin enerjiye olan talebini ve bağımlılığını artırmıştır. Enerji talebinde yaşanan bu artış, doğal olarak enerji kaynaklarına yönelik uluslararası rekabeti de beraberinde getirmiştir. Söz konusu rekabet aynı zamanda ülkeleri kendi enerji gereksinimlerini karşılamak için yüksek ölçekli ve bütçeli enerji yatırımlarına yöneltmiştir. Bu çerçevede Uluslararası Enerji Ajansı verilerine göre, enerji sektörüne 2016 ila 2040 yılları arasında küresel ölçekte toplam 66,5 trilyon dolar yatırım yapılacağı öngörülmektedir.¹ Zaman içerisinde ekonominin enerjiye sınıksız bağlı bir yapıya dönüşmesiyle birlikte enerji kaynaklarına özellikle petrol ve doğalgaza erişimin kolay ve ucuz olması uluslararası ekonominin olmazsa olmazları arasında yerini almıştır. Bu nedenle petrol ve doğalgaz, üretim, finans ve kredi sistemleriyle ilişkili yüksek değere haiz bir stratejik mal olarak görülmenin yanında, ulusal güvenlik sorunu olarak da değerlendirilmiştir. Ayrıca iktisadi büyüme ile enerji talebi arasındaki doğru orantı, ülkelerin dolara olan talebini de artırmakta ve böylece

doların uluslararası gücünü muhafaza etmesini sağlamaktadır.

1973 ve 1979 yıllarında yaşanan petrol krizlerinin, petrolün politik gücünü ortaya koymanın yanı sıra, petrol ithal eden ülkelerin diplomatik lügatlerinde enerji güvenliğinin ilk sıralara kadar yükselmesine de yol açtığı söylenebilir. Enerji üretimi ile tüketimi arasında büyüyen makas, enerji ithal eden ülkelerin hızla dışa bağımlı hale gelmesine yol açmaktadır. Bu durum, yeterli teknolojik ve mali altyapıya sahip ülkeleri, nükleer, güneş ve rüzgâr şeklinde yenilenebilir ve sürdürülebilir fosil dışı kaynakları geliştirmeye teşvik etmektedir. Alternatif enerji kaynaklarına yönelik tüm girişim ve çabalara rağmen araştırmalara dayalı göstergeler, 2050 yılına kadar fosil yakıtların enerji arzında başat güç olarak konumunu koruyacağına işaret etmektedir.

Soğuk Savaş Dönemi’nde uluslararası politika büyük ölçüde güvenlik, ihtilaf ve çatışma konularına odaklanmıştı. Fakat Soğuk Savaş Dönemi’nin ilerleyen yıllarında meydana gelen ve petrol üreticisi ülkelere görülmeye başlayan “millileştirme” çabaları, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü’nün (OPEC) kurulması, Bretton Woods kurumlarının zayıflaması, uluslararası para sisteminin çökmesi, petrol krizi ve ekonominin stagflasyonla tanışması şeklindeki iktisadi ve siyasi gelişmeler klasik güvenlik meselelerinin ikinci plana itilmesine sebep olurken, akabinde siyaset ile ekonomi arasındaki ilişkinin daha da ön plana çıkmasına yol açmıştır. Bir başka ifade ile 1970’li yıllarda gün yüzüne çıkan siyasi ve ekonomik gelişmeler, “politika ile ekonomiyi kati sınırlarla ayıran bir duvarın olmadığı; siyasi olaylardan etkilenmeyen, kendi sınırlarında varlık gösteren saf piyasaların bulunmadığı” fikrini yeniden gündeme getirmiş ve pekiştirmiştir. Bu süreçte petrolün siyasi bir silaha dönüşmesi, petrole bağımlı Batı ülkelerinde enerji arz güvenliği tartışmalarını gerekli kılmaya başlayarak, uluslararası ilişkilerin ve diplomasinin yönünün tayininde enerji güvenliğine yeni bir rol biçmiştir. Mukayeseli olarak ele alındığında, başlangıçta kömür, sonrasında petrol sahalarında hâkimiyet

kurma, imtiyaz sahibi olma veyahut en azından yakın olma mücadelesi söz konusu iken, 1970’lerden sonra bu mücadele büyük oranda yerini, petrol üreticisi ve petrol tüketicisi ülkeler arasındaki çekişmeye bırakmıştır. Örneğin; OPEC’e karşı tüketici ülkeler tarafından kurulan Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) bu bağlamda oldukça dikkat çekicidir. ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, Birinci Petrol Krizi üzerine 12 Aralık 1973 tarihinde yaptığı bir konuşmada, enerji krizinin üstesinden gelmek ve yeni enerji teknolojileri geliştirmek amacıyla “uluslararası enerji çalışma grubu” şeklinde bir çalışmanın yapılmasını tavsiye etmişti. Bu önerinin ardından yine Kissinger’ın girişimleriyle 11-13 Şubat 1974 tarihlerinde petrol tüketicisi 13 ülkenin bakanları ile Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü’nün (OECD) üst düzey yöneticilerinin katıldığı “Washington Enerji Konferansı” düzenlenmiştir. Konferansın ana teması, tahmin edileceği üzere enerji kriziyle kapsamlı mücadeleydi. Bu konferansı, Mart 1974-Kasım 1974 tarihleri arasında Brüksel’de toplanan Enerji Koordinasyon Grubu’nun faaliyetleri takip etti. Tüm bu girişimler meyvesini, 18 Kasım 1974’te Uluslararası Enerji Ajansı’nın (IEA) kurulmasıyla verdi. Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 17 petrol tüketicisi ülke, petrol arz güvenliğini sağlama konusunda işbirliği yapmak ve ortak hareket etmek üzere anlaştılar. Görüldüğü üzere, Petrol Krizi ile alevlenen süreç, petrol üreten ve tüketen ülkeleri örgütsel bir davranışa yönlendirmiş ve böylece enerji diplomasisinin boyut değiştirmesine neden olmuştur. Hatta denilebilir ki; ülkelerin genel dış politika stratejilerinin kapsamı, süreklilik arz eden uzun dönemli amaçlara hizmet edebilecek ölçüde muhteviyatına enerji arz güvenliğini ciddi biçimde katmıştır. Fakat her şeye rağmen bu cümle, devletlerin Sanayi Devrimi’nden itibaren enerji kaynakları üzerinde hâkimiyet kurma mücadelelerine gölge düşürmeyecek şekilde yorumlanmalıdır.

Bu çalışma kapsamında Doğu Akdeniz Havzası’nda 2000’li yılların başından itibaren meydana gelen ve Türkiye’yi ilgilendiren, deniz yetki alanları sınırlandırma uyuşmazlıkları, doğalgaz

ve petrol arama faaliyetleri, enerji eksenli Kıbrıs sorunu ile bölgesel ve küresel aktörlerin ihtilaflara yaklaşımı ele alınmıştır.

1. Enerji Kaynaklarının Önemi ve Türkiye

Enerjinin hayati bir hammadde olması, enerji güvenliğini devletler açısından önemli bir gündem maddesi haline getirmektedir. Tüm çeşitlendirme çalışmalarına karşın devam eden enerji bağımlılığı, devletlerin enerji diplomasisine hiç olmadığı kadar önem vermesine yol açmıştır. Dolayısıyla, enerji bağımlılığı geri dönüşü olmayan bir yol olarak tasvir edilebilir. Güvenli ve ucuz enerjinin sağladığı ekonomik, askeri ve siyasi rekabet üstünlüğü biçimindeki uluslararası stratejik faydalar, devletlerin enerji güvenliğine tereddütsüz bir şekilde eğilmelerini sağlamaktadır.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde kömürün, sonrasında da petrolün “üstünlük ve efendiliğin simgesi”² haline gelmesinin arka planında, enerjinin insan hayatını çok yönlü etkileme gücü yatmaktadır. Uluslararası politikada yalnızca enerjiye odaklanmanın yeterli olmayacağını belirten Henry Kissinger, aynı zamanda onun muazzam gücünü selamlamaktan da geri durmamıştır. Kissinger’e göre, uluslararası politikada ihmal edilemeyecek üç önemli faktör vardır: Gıda, enerji ve para... ABD Dışişleri Bakanı (1973–1977) ve ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı (1969–1975) olarak da görev yapan Kissinger, enerjiye biçtiği rolü şu cümleyle ifade etmektedir: “Enerji arzını kontrol eden tüm kıtaları kontrol edebilir.”³ Enerjiye yapılan bu güçlü vurgunun bugün de tüm canlılığıyla devam ettiği görülmektedir. Günümüzde uluslararası aktörlerin tümü enerji arzının ve güvenliğinin inkâr edilemeyecek derecede önemli bir güç olduğunu kabul etmektedir. Uluslararası ilişkilerde üstünlük ve hâkimiyet kurmada, güç dengesini kendi lehine değiştirmede; “enerji kaynakları”, “enerji nakil hatları” ve “enerji imtiyazları” gibi enerjiye ilişkin başlıklar hâlihazırda önemini korumaya devam etmektedir.

Fosil yakıtların (petrol, doğalgaz ve kömür) endüstrideki görkemli yeri, ikame bir kaynak bulunana kadar devam edecektir. Bunun doğal bir sonucu olarak enerji sektöründe faaliyet gösteren büyük şirket ve kuruluşların, dış politikada karar alıcıların enerji alanındaki politikalarını etkileme yönündeki lobicilik faaliyetleri önemini korumayı sürdürecektir. Özellikle bu yöndeki lobicilik faaliyetleri üretim, dağıtım ve ticaret noktasında kendini gösterirken, halkla ilişkiler uzmanları, hukuk firmaları, düşünce kuruluşları ve ticaret birlikleri çeşitli yollardan politik karar alıcıları etki altına almaya çalışmaktadır.

Atların ve kömürle çalışan makinelerin yerini petrole çalışan araçların almaya başladığı günden itibaren petrol, endüstriye ağırlık vermiş ve iktisadi gelişmelerini petrole dayanmış ülkeler için “uğruna savaşlar verilecek vazgeçilmez bir enerji kaynağına” dönüşmüştür. Petrol ve sonrasında doğalgaz, küresel ve bölgesel rekabet ve çatışmaların ana unsuru vaziyetini alan, “hayati bir ürün” olarak değerlendirilmiştir.

Petrol ve doğalgazın kimya endüstrisiyle tarımdan eczaya geniş bir yelpazeye yayılması, günümüz insanının bu iki hidrokarbona olan bağımlılığını artırmıştır. Bu bağlamda Daniel Yergin’in, “Unutmamalıyız ki dünyadaki petrol kuyuları aniden kuruyuverirse, çağdaş dediğimiz bu uygarlık bir gün bile yaşayamaz ve çökmeye mahkûm olur.”⁴ sözü, bağımlılığın çerçevesini çizmesi bakımından kayda değerdir. Her ne kadar günümüzde fosil yakıtların tüketimine yönelik, çevre sorunları, iklim değişikliği ve küresel ısınma bağlamında ciddi itirazlar ve eylemler ortaya koyulsa da, 1 Haziran 2017’de Başkan Donald Trump’ın, ABD’nin Paris İklim Anlaşması’ndan ekonomik nedenlerle çekildiğini açıklaması, fosil yakıtlara dayalı üretim ve tüketim modelinin kısa vadede ortadan kalkmayacağına işaret eden ciddi bir olaydır. Keza Başkan Trump’ın, Norveç Başbakanı Era Solberg ile Beyaz Saray’da yaptığı ortak basın toplantısında, Paris Anlaşması’na ilişkin, “Anlaşma, ABD’ye karşı adil olmayan maddeler içeriyor. Bizim gaz, kömür ve petrol kaynakları zengin olan bir

ülkemiz var. Anlaşmada bunları kullanmaya yönelik ağır cezalar öngörülüyor.”⁵ ifadelerine yer vermesi, fosil yakıtların yakın gelecekte de önemini koruyacağını göstermektedir.

Ekonomik kalkınma, sürdürülebilir büyüme, sanayileşme ve hayat standartlarındaki iyileşme hedeflerine ulaşabilmek için dikkat edilmesi gereken en önemli girdilerin başında enerji gelmektedir. Uluslararası kuruluşların yapmış olduğu araştırmalar, küresel enerji ihtiyacında önümüzdeki yıllarda ciddi artışlar olacağını ve bu sebeple enerji talebinde bir patlama yaşanacağını ortaya koymaktadır. Exxon Mobil’in 2040 yılına kadarki olası enerji senaryolarını değerlendirdiği “2018 Outlook for Energy: A View to 2040”⁶ adlı raporunda, küresel enerji ihtiyacının OECD dışı ülkelerin etkisiyle, yüzde 25 oranında artacağı belirtilmektedir. Rapora göre, bu süreçte küresel orta sınıfta yüzde 80’lik bir büyüme meydana gelecektir. İşaret edilen büyümeye bağlı olarak hayat standartlarındaki iyileşmelerin (daha fazla kişinin kişisel araç, klima vb. ürünlere sahip olması, doğalgaz altyapısının geliştirilmesi ve kentsel altyapı çalışmaları gibi) enerji tüketiminde kayda değer bir artışa neden olacağı öngörülmektedir.

Rapor, aynı zamanda doğalgaza kilit bir rol biçmektedir. Raporda, ısınmada geniş kullanım alanı ve elektrik üretiminde sağladığı verimlilik ve kolaylıktan dolayı doğalgazın gelecekte çok yönlü bir enerji kaynağına dönüşeceğiinden bahsedilmektedir.⁷ Küresel doğalgaz talebinin 2016’dan 2040’a kadar yaklaşık yüzde 40 oranında büyüyeceğini tahmin eden rapor, artan talep nedeniyle doğalgaz ticaretinin hassas bir hal alacağını ileri sürmektedir. Son olarak raporda dikkat çeken diğer bir husus da, küresel enerji talebinde Çin ve Hindistan’ın yüzde 45’lik bir paya sahip olacağıdır.⁸ Nihayetinde bu ve benzeri raporlar, 2040 yılında doğalgazın küresel enerji talebinin yaklaşık dörtte birini karşılayacağını ortaya koymaktadır. Günümüz itibarıyla doğalgazın dünya enerji tüketim kaynakları içerisindeki payı yüzde 20’ler civarındadır.

1.1. Türkiye’nin Enerji Güvenliği

Türkiye, ispatlanmış petrol ve doğalgaz rezervlerinin dörtte üçüne sahip üretici bölge ile Avrupa’daki tüketici pazarları arasında yer alan bir ülkedir. Bu stratejik konumun yanında, Türkiye’nin büyüyen ekonomik yapısı ve artan gelir düzeyi, ülkenin enerji ihtiyacını artırmaktadır. Enerjide yüzde 72 oranında dışa bağımlı bir ülke için bu durum oldukça zor bir tablo ortaya koymaktadır. “Enerji eşittir ekonomi” denkleminin hüküm sürdüğü bir dönemde, enerji ithalatçısı ülkeler için enerji bağımlılığını azaltmak öncelikli politika haline gelmektedir. OECD ülkeleri içerisinde son 10 yılda en hızlı enerji talep artışına ulaşan Türkiye’nin doğalgazda yüzde 98, petrolde yüzde 92, kömürde ise yüzde 50 olan dışa bağımlılığı dikkate alındığında, ülkenin birinci önceliğinin enerji arz güvenliğini sağlamak olduğu

- Petrol ve doğalgaz tedarikinde alternatif güzergâhlar oluşturmak,
- Enerji bağımlılığını asgariye indirebilecek yenilebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmak,
- Enerji verimliliğini ve tasarrufunu artırabilecek teknolojik altyapıyı güçlendirmek,
- Ülkede enerji tasarrufu bilincini yükseltici sürdürülebilir alışkanlıklar geliştirmek,
- Enerji sepetini çeşitlendirecek alternatif enerji yatırımlarına yönelmek.

Yukarıda sayılanların haricinde, Türkiye’nin takip etmesi gereken bir diğer strateji de, Türkiye’yi enerji ticaret merkezine dönüştürmektir. Böyle bir projenin hayata geçmesiyle bir taraftan Avrupa’nın enerji arz güvenliğine önemli bir katkı sunulacak, diğer taraftan da diplomasideki enerji faktörü güçlendirilecektir. Özetle; Türkiye’nin

“Türkiye, ispatlanmış petrol ve doğalgaz rezervlerinin dörtte üçüne sahip üretici bölge ile Avrupa’daki tüketici pazarları arasında yer alan bir ülkedir.”

söylenbilir. Bu çerçevede Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın, 25 Eylül 2018 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu çalışmaları sırasında Reuters Haber Ajansı’na, İran’a yönelik petrol ve doğalgazı da kapsayan ve 4 Kasım’da başlayacak ABD yaptırımlarına yönelik demecinde, “Biz doğalgazı alamazsak ben halkımı neyle ısıtacağım? Benim ülkem tükettiği doğalgazın yüzde 50’sini biz Rusya’dan alıyoruz. Geri kalanını İran’dan alıyoruz, (...) Ben bu doğalgazı almadığım takdirde halkımı karda kışta, o soğukta üşütecek miyim?” ifadelerine yer vermesi, Türkiye’nin enerji arz güvenliği hassasiyetini anlamak bakımından kayda değer bir ifadedir.

Enerji arz güvenliğini sağlamak ve kuvvetlendirmek bakımından Türkiye’nin önemseddiği stratejiler⁹ şu şekilde sıralanabilir:

- Petrol ve doğalgaz tedarikinde kaynak çeşitlendirmesine gitmek,

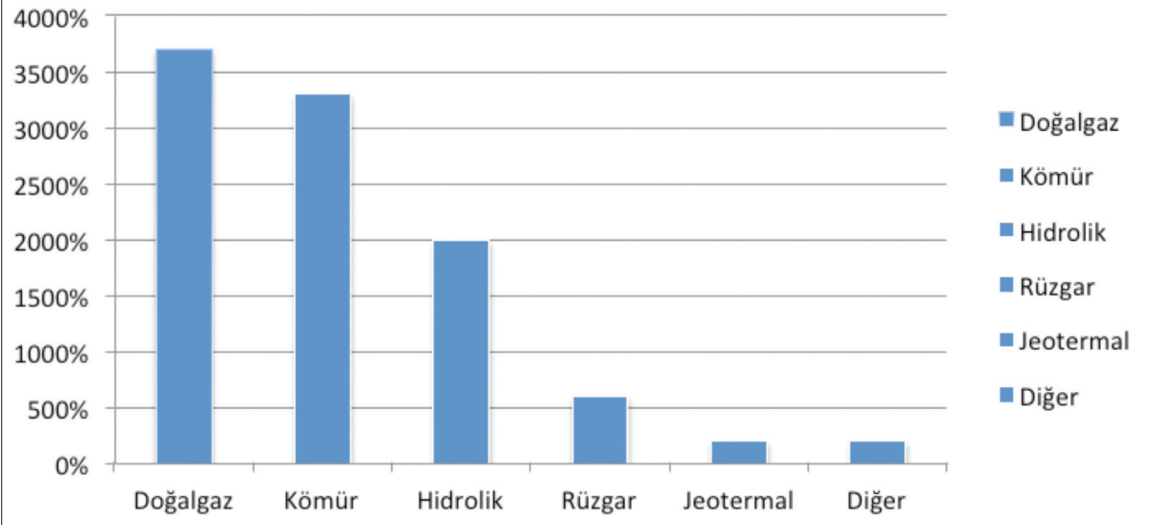
ye’nin ekonomik ilerlemesini kesintisiz bir şekilde sürdürülebilmesi ve hedeflediği ekonomik göstergelere ulaşabilmesi için enerji arz güvenliğine hiç olmadığı kadar önem vermesi gerekmektedir. Bu minvalde üretim, tüketim ve dağıtımından, enerjinin her noktasına hassasiyetle yaklaşılması icap etmektedir. Öte yandan, ithalat bağımlılığını azaltacak yenilenebilir enerji projeleri ihmal edilmemelidir.

Türkiye açısından enerji ithalatı sadece enerji arz güvenliği bağlamında ele alınan bir konu değildir. İşin bir de ekonomiyi ilgilendiren yönü bulunmaktadır. Rakamlar incelendiğinde enerji ithalatının ülkenin dış ticaret bilançosuna ağır bir külfet getirdiği görülmektedir. Türkiye, 2005-2017 yılları arası dönemde toplam 527,8 milyar dolarlık enerji ithalatı yapmıştır. Bu süre zarfında toplam ithalat içinde enerjinin payı yaklaşık beşte bir seviyesindedir.¹⁰ Dolayısıyla enerjide

dışa bağımlılığın ekonomi üzerinde oluşturduğu yük oldukça ağırdır. Bu nedenle Türkiye, bahsedilen tedbirlerin yanı sıra ülke hudutları dâhilinde petrol ve doğalgaz arama ve sondaj çalışmalarını hızlandırmıştır. Bu amaç doğrultusunda iki adet sismik arama gemisi (Barbaros Hayreddin Paşa ve Oruç Reis) ile bir adet sondaj gemisi (Fatih) envantere¹¹ katılmıştır.

güvenliğini tüm tehdit ve tehlikelere karşı korumak, enerji çeşitliliğini sağlamak ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek, enerjide dışa bağımlı devletlerin başlıca enerji politikasına dönüşmüştür. Diğer taraftan enerji ihraç eden ülkeler bu kaynaklarını uluslararası pazarlara güvenli bir biçimde ulaştırmayı amaçlamaktadırlar. İşte bu çerçevede Türkiye, ithalatçı ülkelerle ihracatçı

Şekil 1: Türkiye Elektrik Enerjisi Üretimi (2017)

Kaynak: T.C Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı.

Şekil 1’de görüldüğü üzere Türkiye, 2017 yılında elektrik ihtiyacının %37’sini doğalgazdan, %33’ünü kömürden, %20’sini hidroelektrikten, %6’sını rüzgârdan, %2’sini jeotermalden ve %2’sini de diğer enerji kaynaklarının üretiminden karşılamıştır.¹² Grafikten de kolayca anlaşılabileceği üzere enerjide dışa bağımlılığın azaltılması, kaynak çeşitliliğinin artırılması ve yerel kaynakların kullanımının azami seviyeye yükseltilmesi Türkiye’nin üstesinden gelmek zorunda olduğu konuların başında gelmektedir.

Türkiye coğrafi açıdan enerji kaynaklarının geçiş hatları üzerinde yer almaktadır. Enerji arz

ülkeler arasında bağlantı kurma potansiyeline sahip stratejik bir konumdadır. Ankara’nın yürüteceği başarılı bir enerji diplomasisi Türkiye’nin bu konumdan istifade etmesini sağlayarak, ülkeyi enerji ve ticaret üssüne dönüştürebilir. Diğer taraftan Avrupa ülkelerinin Rus gazına olan bağımlılığı Ukrayna Krizi’nden bu yana yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Gazprom ve Avrupa doğalgaz üreticilerinin 2016 yılı verileri, Rusya’nın, Avrupa’nın gaz piyasasının üçte birinden fazlasında pay sahibi olduğunu göstermektedir. Benzer durum Türkiye için de geçerlidir. Türkiye, Almanya’dan sonra Rus gazını satın alan en büyük ikinci ülkedir. Enerji tedarikinde tek ülkeye ba-

ğımlılığın oluşturduğu tedirginlik, enerjinin potansiyel silah olarak görüldüğü bir dönemde ciddi endişelere yol açabilmektedir. Bu yüzden Avrupa ülkeleri ve Türkiye, Rusya’nın enerji hâkimiyetinden kurtulmanın yollarını aramaktadırlar. Alternatif ve yenilenebilir enerji kaynaklarına erişim bu sebeple Avrupa’nın enerji güvenliği öncelikleri arasında yer almaktadır. Enerji güvenliğini hassas bir noktaya taşıyan

lamda 193,5 trilyon metreküp kanıtlanmış doğalgaz rezervi bulunmaktadır ve bunun 35 trilyon metreküpü Rusya’da bulunmaktadır. 2017 verileri dikkate alındığında Rusya’yı 33,2 trilyon metreküple İran ve 24,9 trilyon metreküple Katar takip etmiştir. BP’nin tahminlerine göre mevcut doğalgaz kaynakları dünyanın gelecek 52,6 yıllık tüketimini karşılayacak düzeydedir.¹³

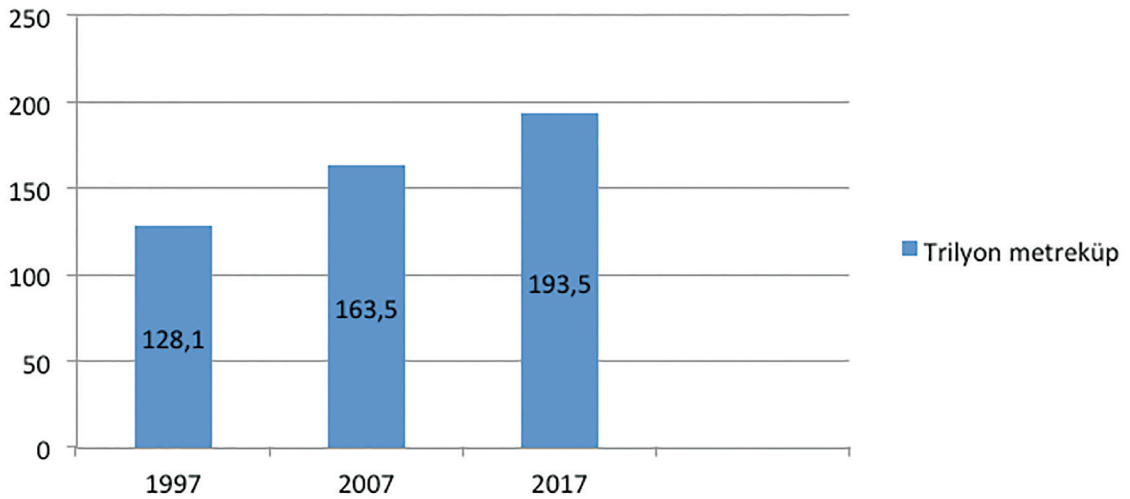
“Avrupa ülkelerinin Rus gazına olan bağımlılığı Ukrayna Krizi’nden bu yana yoğun bir şekilde tartışılmaktadır.”

diğer bir unsur da, enerjinin, ülkelerin dış politika kararlarını etkileyecek düzeyde önemli bir dış politika kozu olarak kullanılmasıdır.

Rusya’nın doğalgaz piyasasında mühim bir role sahip olduğu bilinmektedir. Rusya, dünya ölçeğinde kanıtlanmış en fazla doğalgaz rezervine sahip ülkedir. “BP 2018 Dünya Enerji İstatistik Görünümü Raporu”na göre dünya genelinde top-

Şekil 2’de görüldüğü üzere dünya doğalgaz rezervlerinde 1997-2017 yılları arası dönemde ciddi bir artış gözlemlenmiştir. Kuşkusuz bu artışın en kayda değer sebebi yeni rezervlerin keşfidir. Enerji sektöründe yaşanan dışa bağımlılık, ülkeleri yeni rezervler aramaya yöneltmiştir. İspatlanmış doğalgaz rezervlerinin dünyadaki dağılımı incelendiğinde Ortadoğu bölgesinin en çok kaynağa sahip olduğu görülmektedir. Orta-

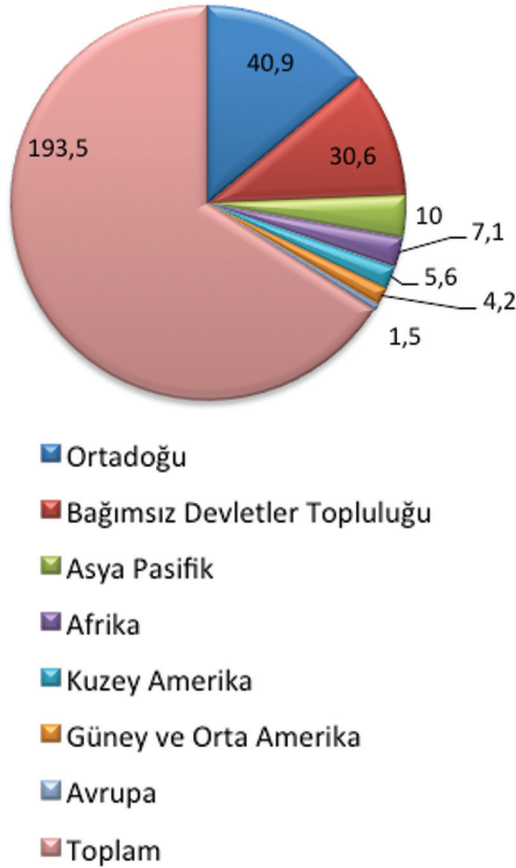
Şekil 2: Toplam Doğalgaz Rezervleri

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2018.

doğu’nun ardından Bağımsız Devletler Topluluğu¹⁴ (BDT) gelmektedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki; BDT içerisinde Rusya ve Türkmenistan başı çekmektedir. Bu iki ülke 59,2 trilyon metreküplük toplam rezervin 54,5’ine sahiptir.¹⁵

Şekil 3: Doğalgaz Rezervlerinin Bölgesel Dağılımı (2017)

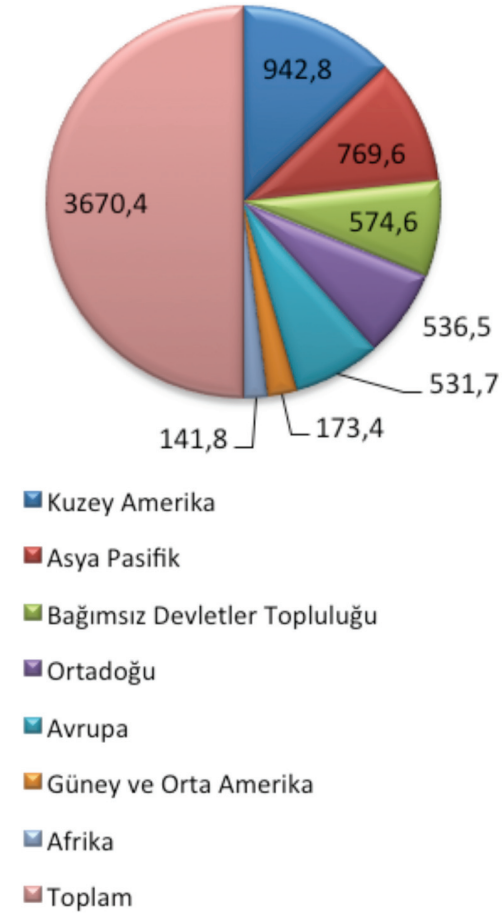

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2018.

Şekil 3’te dikkat çeken husus, Avrupa’nın doğalgaz enerji kaynakları bakımından en yetersiz bölgelerin başında gelmesidir. Avrupa’nın en az doğalgaz rezervine sahip bir bölge olması, Avrupa diplomasisinde enerjinin tutacağı paya işaret etmesi bakımından ilgi çekicidir.

Şekil 4’te milyar metreküp cinsinden bölgesel çapta dünya doğalgaz tüketimi belirtilmektedir. Grafikten rahatlıkla okunabileceği üzere, dünya genelinde doğalgazın en çok tüketildiği birinci

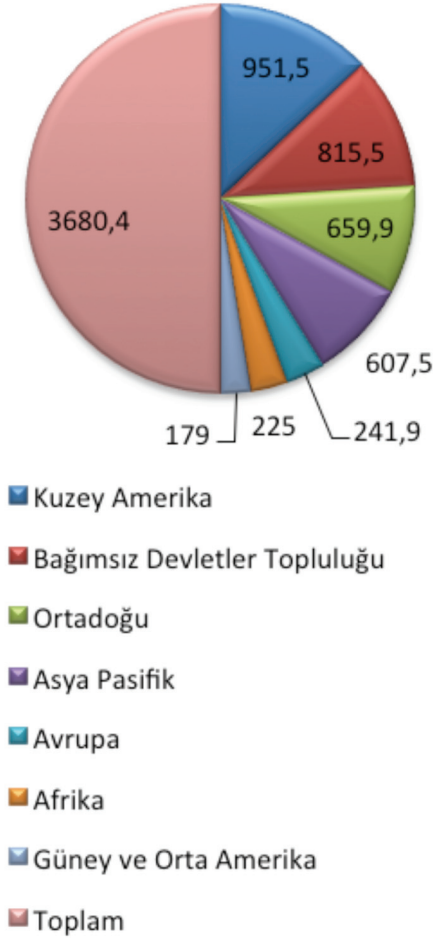
Şekil 4: Bölge Bazlı Doğalgaz Tüketimi (milyar metreküp)

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2018.

bölge Kuzey Amerika’dır. Kuzey Amerika’da ABD’nin tek başına tüketimi, genel tüketimin yaklaşık %78’ine denk gelmektedir. Aşağıda yer alan grafik (şekil 5) ise, 2017 yılında doğalgaz üretiminin en çok Kuzey Amerika’da gerçekleştiğini göstermektedir. Tıpkı tüketimde olduğu gibi üretimde de aslan payı ABD’ye aittir. Kuzey Amerika’da 2017 yılında rakamlara yansıyan toplam doğalgazın %77’si ABD tarafından üretilmiştir. Asya Pasifik bölgesinde doğalgaz tüketiminde Çin belirleyici role sahiptir. Araştırmalar, Asya Pasifik bölgesinde tüketilen doğalgazın %31’lik kısmının Çin tarafından gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 5: Dünya Doğalgaz Üretimi 2017 (milyar metreküp)

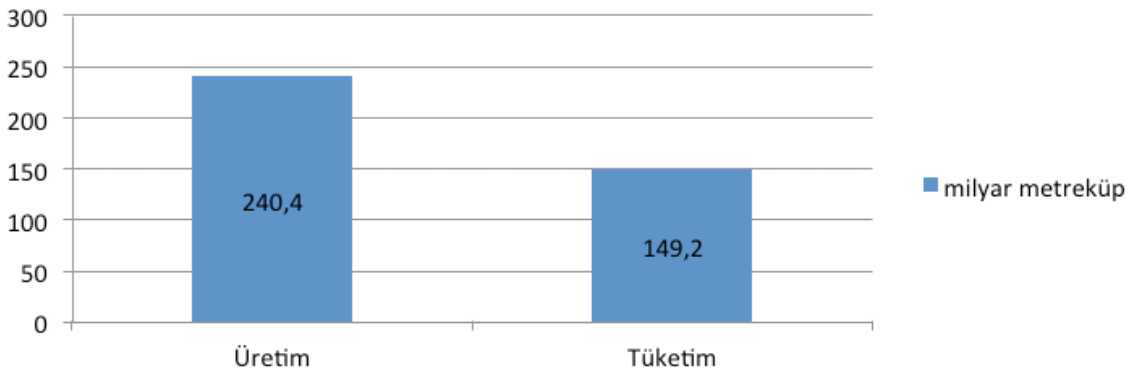
Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2018.

Çin’in enerji ile olan ilişkisi birçok denklemi bünyesinde barındırmaktadır. Şekil 6’da açıkça resmedildiği üzere Çin’in doğalgaz üretimi ile tüketimi arasında 91,2 milyar metreküplük bir açık bulunmaktadır. Söz konusu açık, Çin’i doğalgaz tedariki konusunda agresif politikalara sürüklemektedir.

Yürütülen enerji stratejilerin bir kısmı ikili anlaşmaları esas alırken, bir kısmı da krizleri fırsata çevirmeye dayalı bir denklem içermektedir. Bu bapta Çin’in, ABD’nin İran’a yönelik yaptırımlarından kendi lehine sonuçlar elde ettiği görülmektedir. Fransız petrol ve doğalgaz şirketi Total’in, ABD’nin yeni yaptırımlarını bahane göstererek Basra Körfezi’ndeki Güney Pars Gaz Sahası hisselerini satma kararı alması üzerine, Çin Devlet Petrol Şirketi (CNPC), Total’in %30’luk payını satın alarak kendi hisse oranını %80’e çıkarmıştır.¹⁶ Gerçekleşen hisse devri, Çinli şirketi 5 milyar dolarlık projede en büyük paya sahip kuruluş haline getirmiştir.

Çin’de yaşanan ekonomik büyüme ve artan nüfus, ülkenin enerji talebini her geçen gün artırmaktadır. Uluslararası Enerji Ajansı verilerine göre, Çin, dünyanın en çok enerji tüketimine sahip ülkesidir. Geleceğe dönük enerji senaryoları, 2040 yılına kadar enerji arzına OECD dışı ülkelere ciddi bir talep geleceği ve bunun da yaklaşık %45’lik kısmını Çin ve Hindistan’ın oluşturacağı yönündedir. Tahminlere göre, Çin’in

Şekil 6: Çin'in Doğalgaz Üretimi ve Tüketimi 2017

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2018.

2040 yılında dünya enerji tüketimi içerisindeki payı %24’e yükselecektir. Bunun yanında sanayiye dayalı ekonomik büyümenin bir bedeli olarak Çin’de yoğun bir hava kirliliği yaşanmaktadır. Dolayısıyla çevre ve hava kirliliğiyle mücadelede kömüre bağımlılıktan temiz enerjiye geçmek, Çin’de önemli bir politika haline gelmiştir. Zira küresel kömür üretiminde ve tüketiminde Çin, dünyada birinci sırada yer almaktadır.

Temiz enerji yatırımları ile kirli hava sorunundan kurtularak, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi amaçlayan Çin Yönetimi, 2000’li yılların başından itibaren yaptığı doğalgaz anlaşmalarıyla enerji çeşitliliğini artırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda; Orta Asya-Çin doğalgaz boru hattı, Çin-Myanmar doğalgaz boru hattı ve Rusya-Çin doğalgaz boru hattı önemli projeler olarak göze çarpmaktadır. Kömürden doğalgaza geçmek için kolları sıvayan Çin, zengin doğalgaz rezervine

kedinin rengi değildir, kedinin fareyi tutup tutamamasıdır.” sözüyle tasvir edilir olmuştur. Çin’in küresel sistemi etkileyecek dönüşümü, Deng Xiaoping’in bıraktığı yerden tüm canlılığıyla devam etmektedir. Devlet Başkanı Şi Jinping’in 2013 yılında ilan ettiği “Bir Kuşak Bir Yol” projesinin, ticaret, güvenlik ve enerjide yerleşik kuralları kökünden değiştirecek bir hamle olacağı söylenmektedir. Çin tarafından “küresel barış projesi” şeklinde takdim edilen “Bir Kuşak Bir Yol” projesi, kara ve demiryolu bağlantılarıyla tarihi İpek Yolu’nu yeniden canlandırmayı hedeflemenin yanı sıra, “Deniz İpek Yolu” projesini de hayata geçirmeyi planlamaktadır. Böylece kara ve denizden kurulacak yeni ticari ağlar sayesinde Avrupa, Afrika ve Asya’yı birbirine bağlayan bir altyapı inşa edilecektir. Büyük bir ekonomik sonuç doğurma potansiyeline sahip söz konusu projenin, yeni ulaşım ve ticaret altyapıları üze-

“ Temiz enerji yatırımları ile kirli hava sorunundan kurtularak, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi amaçlayan Çin Yönetimi, 2000’li yılların başından itibaren yaptığı doğalgaz anlaşmalarıyla enerji çeşitliliğini artırmaya çalışmaktadır. ”

sahip ülkelerle yakın ilişkiler kurmayı ihmal etmemektedir. Bu bağlamda Ortadoğu ve Avrasya bölgesi, Çin dış politikasının özel ilgi duyduğu coğrafyaların başında gelmektedir. Çin’in enerji güvenliğini teminat altına alması ve ülkenin enerji yapısını temiz enerjiye dönüştürmesi bakımından söz konusu bölgelerle yürütülen enerji diplomasisi önemli bir stratejik değer arz etmektedir.

Çin’in küresel ekonomik koşulları dikkate alarak karma pazar ekonomisine ağırlık vermesi ve bu bağlamda ideolojisini geri planda tutması, bu ülkenin yadsınamaz ekonomik bir atılım yapmasına neden olmuştur. Çinli lider Deng Xiaoping’in, Mao Zedong’un aksine önceliği ideoloji yerine ekonomiye vererek bu dönüşümü başardığı ifade edilebilir. Çin’de yaşanan bu dönüşüm neredeyse bir slogan haline gelen, “Önemli olan

rinden, doğudan batıya doğru serbest ticaretin önündeki engelleri kaldırması ve yeni ekonomik entegrasyonlar doğurması beklenmektedir.

Doğal olarak ekonomik altyapıda meydana gelecek eksen kayması, Batı merkezli küresel yapının Çin merkezli alternatif kurumsal mekanizmalar yoluyla ikame edilme olasılığı doğuracaktır. Çin’in para birimi Yuan’ın, uluslararası finansal işlemlerde kullanımının giderek yaygınlaşması ve uluslararası rezerv paraya dönüşme ihtimali, değişimin hangi eşiğe geldiğine işaret etmesi bakımından önemlidir. Haliyle bu değişim, Çin’in dış politikasına farklı yaklaşımlar katacaktır. Her şeyden önce, Çin dış politikası uluslararası düzenin yeniden ele alınmasına yönelik sistematik bir değişiklik için özel bir çaba ortaya koyacaktır. Bu bağlamda Çin’in; Asya, Avrupa ve Afrika’yı birbirine bağlayan ulaşım, yatırım, enerji ve

ticaret ağı oluşturmaya amaçladığı “koridor ülkeler” özel önem veren bir dış politika takip etmesi, gelişmeler ışığında muhtemel görülmektedir.

1.2. Kıbrıs Sorununa Genel Bakış

Dış politika konuları geçmişe nazaran daha küresel ölçekte ve karmaşıktır. Kıbrıs meselesini de bu bağlamda düşünmek gerekmektedir. Soğuk Savaş Dönemi’nin koşullarında, Ortadoğu’daki olayların bir fonksiyonu olarak meydana gelen bu sorunun günümüz itibarıyla şekli ve çapı köklü bir değişikliğe uğramıştır. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti’nin 1963 yılında meydana gelen toplumlar arası şiddet olayları neticesinde fiilen ortadan kalkmasıyla başlayan sorun, birçok çözüm girişimine rağmen günümüze kadar gelmiştir. “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin fiilen ortadan kalkması ve Kıbrıslı Türklerin siyasi, ekonomik ve toplumsal haklarının gaspı” şeklinde cereyan eden asimetrik hadiseler, 15 Kasım 1983’te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin (KKTC) kurulmasına giden kapıyı aralamıştır. Böylece Kıbrıs’ta iki ülke ve iki devlet neşet etmiştir. Ancak KKTC’yi hukuken Türkiye dışında başka hiçbir ülke tanımazken, Kıbrıs Cumhuriyeti’ni Türkiye dışındaki tüm devletler tanımaktadır. Bu nedenle Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti’ni Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) olarak tanımlamaktadır. Diğer taraftan Kıbrıs Cumhuriyeti, adanın tamamını temsil eden “tek devlet” şeklinde görülmekte, KKTC hukuken yok sayılmaktadır. Buna karşılık Türkiye, GKRY’nin Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs’ın tamamını temsil etmeye yetkili olmadığını ileri sürmektedir. Adada uzun yıllar devam eden çözüm arayışlarına 24 Nisan 2004 tarihli referandum ile yaklaşılmıştır. BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın girişimleri ve Türkiye’nin etkin desteğiyle oluşan çözüm planına Rum halkının %75.83’ü “hayır”, Kıbrıs Türk tarafının %64.91’i “evet” demiştir. BM ve Avrupa Birliği (AB) başta olmak üzere tüm uluslararası toplumun desteklediği bu kapsamlı çözüm planı, Rum toplumun referandumla “hayır” demesiyle geçersizliğe mahkûm edilmiştir.

Öte taraftan GKRY, 1 Mayıs 2004 tarihinde, “Kıbrıs Cumhuriyeti” adı altında adanın tümünü temsilen AB’ye “tam üye” statüsüyle kabul edilmiştir. Ankara’nın bu karara tepkisi sert olmuştur. Dışişleri Bakanlığı’nın 1 Mayıs 2004 tarihli açıklamasında GKRY’nin AB’ye üyeliği aşağıdaki nedenlerle uluslararası hukuka ve Kıbrıs antlaşmalarına aykırı bulunmuştur:¹⁷

AB, birçok kez birleşik bir Kıbrıs’ın birliğe katılımının uygun olacağını ifade etmiş ve bu yönde bir sonucun ortaya çıkması için Annan Planı’na aktif destek vermiştir. Bu bağlamda AB Komisyonu, İsviçre’de müzakerelerin son aşamasında hazır bulunmuş ve kapsamlı çözüme ilişkin AB Komisyonu ile taraflar arasında bir anlaşmaya varılmıştır.

BM çözüm planı (Annan Planı) çerçevesinde üzerinde anlaşılan kuruluş anlaşması metninde, hiçbir tarafın diğeri üzerinde yetki ve otorite iddiasında bulunamayacağı, “Kıbrıs Rum Devleti” ve “Kıbrıs Türk Devleti” olarak eşit statüde iki kurucu devletin varlığı kabul edilmiştir.

24 Nisan 2004 tarihinde Kıbrıs’ta ayrı ayrı ve eşzamanlı gerçekleştirilen referandumlar, adada eşit statüde iki ayrı halkın bulunduğunu ve birinin diğeri temsil etme yetkisi taşımadığını doğrulamıştır.

Anlaşmalar, müzakereler ve referandumların işaret ettiği üzere, Kıbrıs’ta herhangi bir çözüme ulaşabilmesi için her iki tarafın rızası gereklidir. Dolayısıyla adanın tek bir otorite tarafından temsil edildiği yönündeki iddialar temelsizdir. Zira üzerinde anlaşılan anlaşma metinlerinde Kıbrıs’ın, Kıbrıslı Rumların ve Kıbrıslı Türklerin ortak yurtları olduğu ve yekdiğerinin ayrı kimliğini ve bütünlüğünü tanıdıkları kayıt altına alınmıştır. Söz konusu bu durum göz ardı edilemez.

Bu itibarla, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB’ye üye olan Rumların, kendileriyle aynı statüye sahip Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs’ın bütününi temsil etme hakkı bulunmamaktadır. Benzer şekilde adanın tamamı veya Kıbrıslı Türkler üzerinde egemenlik hakkı kullanma yetkileri yoktur. Do-

layısıyla “Kıbrıs Cumhuriyeti”, Kıbrıs Türklerine zorla dayatılamayacağı gibi Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs’ın tamamını temsil eden yasal bir hükümet olarak da kabul edilemez.

Güney Kıbrıs’ın AB’ye girişi Türkiye’nin 1960 anlaşmalarına dayanan Kıbrıs üzerindeki hak ve yükümlülüklerine hiçbir şekilde halel getirmeyecektir. Ayrıca Türkiye, KKTC’yi tanımaya devam edecektir.

KKTC’nin referanduma “evet” demesi, BM ve AB’nin taahhütleri ile Türkiye’nin tüm diplomatik girişimleri Kıbrıs Türklerinin yıllarca maruz kaldıkları izolasyonları kaldırmaya yetmemiştir. Bu süreçte her ne kadar Kıbrıslı Türkler lehine yeni gelişmelere aday iyimser bir hava meydana gelmiş olsa da, uluslararası toplumun ve aktörlerin desteğini arkasına alarak iktidara gelen Mehmet Ali Talat’ın çabaları da sonuçsuz kalmıştır.¹⁸ Annan Planı sürecinden günümüze Kıbrıs sorununa BM çatısı altında kalıcı çözüm getirmek amacıyla liderler ve müzakereciler arasında birçok görüşme gerçekleşmiş; ancak müzakerelerde esaslı ilerleme kaydedilmemiştir. 28 Haziran–7 Temmuz 2017 tarihleri arasında İsviçre’nin Crans-Montana kasabasında yeniden toplanan Kıbrıs Konferansı, yüksek beklentiler içermesine karşılık akıbeti öncekilerden farklı olmamıştır. Müzakereler, “mülkiyet, toprak, ekonomi, Avrupa Birliği, yönetim ve güç paylaşımı ile güvenlik ve garantiler” şeklinde altı hassas fasıldan meydana gelmiştir. Rum tarafının, “sıfır asker ve sıfır garanti” şartını olmazsa olmaz koşul olarak ileri sürmesi ve Türk tarafınca siyasi eşitliğin temel parametresi olarak görülen “dönüşümlü başkanlık” teklifini reddetmesi üzerine Kıbrıs Konferansı dağılmıştır.

2. Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Anlaşmazlığı

Akdeniz, birçok medeniyetin doğumuna ve ölümüne şahitlik etmiş, insanlığın bilimsel, sainsal, kültürel, ekonomik ve siyasal gelişiminde merkezi bir rol oynamış, tarihi bir coğrafyadır. Bu nedenle devletlerarası mücadelenin hüküm

sürdüğü, anlaşmazlıkların ve çatışmaların yaşandığı bir bölge olmuştur. Asya, Avrupa ve Afrika’yı; Atlas Okyanusu ile Hint Okyanusu’nu birbirine bağlayan, Süveyş Kanalı ve Cebelitarık Boğazı gibi stratejik geçiş yollarına sahip Akdeniz’in tartışma götürmez jeopolitik bir değeri vardır. Yeryüzünde, bilinen bütün iç denizlerin en büyüğü olan Akdeniz, coğrafi keşifler sonrasında ticari üstünlüğünü kısmi olarak yitirse de, Süveyş Kanalı’nın 1869’da açılmasıyla birlikte yeniden önemli bir ticaret yolu haline gelmiştir. Tüm bunların yanında Ortadoğu ve Karadeniz enerji kaynaklarının küresel pazarlara ulaştırılmasında Akdeniz mühim bir güzergâhtır.

Akdeniz’in ticari, askeri ve siyasi önemi devam ederken, 2000’li yılların başından itibaren tüm bunlara bir de hidrokarbon rezervleri dâhil olmuştur. Doğu Akdeniz Havzası’nda keşfedilen yeni enerji kaynakları, bölgenin hiç olmadığı kadar kıymetlenmesine yol açmıştır. Akdeniz’de var olan deniz yetki alanlarındaki anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulmadığı bir ortamda böylesine değerli kaynakların keşfi, ülkeler arası yetki tartışmalarının da alevlenmesine neden olmuştur. Uzun yıllardan beri, Türk-Yunan uyuşmazlığı, Kıbrıs meselesi ve Filistin sorunu ile meşgul edilen Doğu Akdeniz, şimdi hidrokarbon kaynaklarına bağlı enerji sorunuyla yüzleşmek mecburiyetindedir. Ancak bu enerji sorunu diğerlerinden oldukça farklılık arz etmektedir. Bir defa sorunun kökeninde doğalgaz ve petrol taksimatı vardır. Bu nedenle sorun hem ekonomiktir hem de güvenlikle ilgilidir. Diğer taraftan sorunun içerisinde devlet, örgüt ve şirket düzeyinde birçok uluslararası aktör yer almaktadır. Ayrıca hidrokarbon rezervlerinin miktarı, üretimi ve pazarlanması bölgesel ve küresel ölçekte güç dengelerini değiştirebilecek mahiyettedir. Yapılan tahminlere göre, Doğu Akdeniz Havzası’nda 122 trilyon metreküp doğalgaz rezervi bulunmaktadır. Dünya genelinde kanıtlanmış 193,5 trilyon metreküp doğalgaz kaynağının olduğu hesaba katıldığında, tahmin edilen miktarın ne denli önemli olduğu kolayca anlaşılmaktadır. Son olarak, aktörlerin çokluğu ve çeşitliliği, konunun ekonomik ve güvenlik bakımından hassaslığı, Doğu Akdeniz’de

güvenlik ve istikrarı ve en nihayetinde küresel barışı tehlikeye atabilme potansiyeline sahiptir. Buna mukabil olumsuz görünen tüm bu gelişmeler, bölgesel barışı tetikleyici bir etki de yapabilir. Bir diğer ifadeyle sürecin iyi yönetilmesi durumunda Doğu Akdeniz’deki yeni hidrokarbon kaynaklarının keşfi bölgesel barışa da katkı sunabilir. Ancak süregiden hadiseler ve bunlar etrafında tarafların yaptığı açıklamalar dikkate alındığında bölgesel işbirliğinden ziyade çatışma riskinin yüksek olduğu müşahade edilmektedir.

Kıbrıs’ın etrafında zengin petrol yataklarının bulunduğu dair söylentiler ve haberler 1970’li yıllardan beri ara ara gündeme gelmiş olmasına rağmen üzerinde ciddiyetle durulmamıştır. Bu söylentiler/haberler arasında en dikkat çekici olanı, 1974 öncesinde Rum Yönetimi’nin batıda Kormacit Burnu ile doğuda Zafer Burnu arasında

müşterek amacı, “Türkiye’nin doğalgaz ve petrol kaynaklarından uzaklaştırılmasıdır.”²⁰ Serdar Denktaş’ın, “Kıbrıs’ın zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olduğu” iddiasının üzerinden birkaç gün geçmeden Maden Tetkik Arama Enstitüsü (MTA) tarafından bir açıklamayla reddedilmiştir. MTA’dan yapılan açıklamada, “KKTC’de işletilmeye uygun düzeyde, ekonomik fayda sağlayabilecek enerji hammaddesi bulunmadığı”²¹ belirtilmiştir. Kıbrıs’ın deniz alanlarında petrol ve doğalgaz arama tartışmalarının diplomatik hüviyet kazandığı 2007 yılında Hürriyet gazetesine bir röportaj veren Serdar Denktaş, konuya ilişkin şu bilgileri paylaşmıştır:

“Ankara’da Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’ün de bulunduğu bir toplantıda Shell şirketinin 1974’te daha Barış Harekâtı olmadan önce Kıbrıs Cumhuriyeti ile Karpaz açıklarında petrol arama anlaşması imzaladığını, Amerikalıların Magosa

“ Sürecin iyi yönetilmesi durumunda Doğu Akdeniz’deki yeni hidrokarbon kaynaklarının keşfi bölgesel barışa katkı sunabilir. Ancak bölgesel işbirliğinden ziyade çatışma riskinin yüksek olduğu müşahade edilmektedir. ”

kalan deniz alanlarında petrol aramak üzere birçok uluslararası şirkete izin vermesidir. Fakat fiilen böyle bir arama söz konusu olmamıştır. Bir diğer ilgi çekici haber ise, Rum Yönetimi’nin 1986 yılında adanın güneyindeki deniz sahalarında petrol araştırması yapmak üzere yabancı şirketlerle görüşmeler yürütmesidir. O tarihlerde bu haberler Rum basını üzerinden Türk basınına yansımıştır.¹⁹ Kıbrıs’ın etrafındaki petrol yataklarına ilişkin en çarpıcı iddia, 10 Aralık 2003 tarihinde KKTC Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Serdar Denktaş’tan gelmiştir. Denktaş, yaptığı basın açıklamasında, Kıbrıs’ın çevresinde zengin petrol ve doğalgaz yataklarının keşfedildiğini ve AB’nin bu kaynakları kontrol altına almak maksadıyla Annan Planı’na destek verdiğini ifade etmiştir. Denktaş’a göre, Kıbrıs’ın AB’ye üye olması enerji oyununun bir parçasıdır ve bu oyunda ABD’de de vardır. Her ikisinin (AB ve ABD)

açıkları ile Karpaz Burnu ve İskenderun Körfezi arasında büyük petrol yatakları bulunduğunu dile getirdim. Rumların Mısır ile imzaladığı anlaşmaya dikkat çekerek, adanın çevresinde petrol olduğunu söyledim. (...) 2004’te İKÖ toplantısı nedeniyle New York’a gittiğimde KKTC temsilciliğinde petrol şirketi temsilcisiyle konuştum. Adını vermek istemiyorum; çünkü bu şirket hala temasta bulunmak isteyebilir. Bana büyük bir dosya verdi ve Karpaz ile İskenderun arasında petrol ve doğalgaz aramak için izin istedi. Amerikalı yetkili bana, ‘Biliyoruz, Rumlar hemen dava açacak ama biz bu davalara hazırız tüm masraflarını da biz karşılayacağız. Rumlara direniriz’ dedi. Bu dosya şimdi KKTC Cumhurbaşkanlığı’nda.”²²

Başlangıçta Kıbrıs ile petrol veya doğalgaz arasındaki ilişki adanın enerji kaynaklarına yakınlığı ve transfer güzergâhlarını kontrol kapasitesi çerçevesinde, jeopolitik minvalde bir analize

tabi tutuluyordu. Ancak Doğu Akdeniz’de ortaya çıkan yeni gelişmeler, Soğuk Savaş Dönemi’nden kalma ezberleri bozmuştur.

2.1. Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmaları

Bilim ve teknolojinin süratle ilerlemesi, denizlerde bulunan doğal kaynakların işletilmesine olanak sağlamaya başlamıştır. Fakat teknolojiye yaşanan bu ilerlemeye, yerleşik uluslararası hukuk kuralları aynı hızda cevap verememektedir. Denizlerde bulunan doğal kaynaklar nitelik bakımından ele alındığında, canlı kaynaklar ve mineraller [hidrokarbon ve diğer mineraller] olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Devletlerin, deniz alanlarındaki doğal kaynaklardan istifade edebilmeleri için, ulusal yetki alanlarına giren deniz sahalarının sınırları belirlenmelidir. Başka bir ifadeyle, kıyıdaş devletler arasında deniz yetki alanları hususunda herhangi bir ihtilafın bulunmaması gerekir. Uluslararası hukuka göre, uluslararası deniz alanları dışında kalan sahalarda kaynakların işletilmesi, devletlerin ulusal yetkilerine bırakılmıştır. Bu kapsamda uluslararası deniz hukuku, içsular, karasuları, balıkçılık bölgesi, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge aracılığıyla kıyı devletlerine kaynaklardan yararlanma hususunda egemen haklar ve yetkiler tanımlanmaktadır.²³ Yukarıdaki mezkûr bahsin yanında devletler deniz ile olan coğrafi ilişkileri de hesaba katılmak zorundadır. Zira 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) açık bir ifadeyle, *coğrafi bakımdan elverişsiz devletlerden bahsetmekte ve “kapalı veya yarı kapalı bir denize kıyısı bulunan devletler”* bu kapsam içinde değerlendirilmektedir.²⁴ Ayrıca ilgili sözleşmenin 123. maddesi, *“kapalı veya yarı kapalı denizlere kıyısı bulunan devletlerin aralarında işbirliği yapmalarını”* öngörmektedir. Madde içeriği şöyle kaleme alınmıştır:

Madde 123: Kapalı veya yarı kapalı bir denize sahildar olan devletler, işbu sözleşme gereğince kendilerine ait olan hakların kullanılmasında ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde aralarında işbirliğinde bulunmalıdırlar. Bu amaçla, doğrudan

doğruya veya ilgili bir bölgesel kuruluş aracılığı ile aşağıdaki konularda gayret göstereceklerdir:

- a) Denizin canlı kaynaklarının yönetimini, araştırılmasını ve işletilmesini koordine etmek,
- b) Deniz çevresinin korunmasına ve muhafazasına ilişkin haklarının kullanılmasını ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesini koordine etmek,
- c) Bilimsel araştırma politikalarını koordine etmek ve gerektiği takdirde, söz konusu bölgede ortak bilimsel araştırma programlarına girişmek,
- d) İşbu maddenin uygulanmasında, kendileriyle işbirliğinde bulunmaları için, gerektiğinde diğer devletleri veya ilgili uluslararası kuruluşları davet etmek.

O halde *kapalı ve yarı kapalı denizlerde* kıyıdaş komşu devletler arasında deniz alanlarının sınırlandırılması tek bir devletin emrivaki girişimi ile olamayacağı gibi sınırların tespitinde bölgenin coğrafi durumu da dikkate alınmak durumundadır. Nihayet, bahse konu bu husus, Uluslararası Adalet Divanı’nın (UAD) Libya ve Malta Kıta Sahaneliği Davası’na ilişkin 3 Haziran 1985 tarihli kararında bir kez daha teyit edilmiştir.²⁵ UAD, verdiği kararla “geniş deniz alanları için kullanılan sınırlandırma yöntem ve tekniklerinin *kapalı ve yarı kapalı denizlerde* uygulanamayacağını” karara bağlamıştır. Ayrıca ilgili kararın bir diğer önemli tarafı, Akdeniz’in “yarı kapalı bir deniz” olduğunu teyit etmesidir.²⁶

Deniz yetki alanlarının tespiti üzerine diğer bir konu da adaların statüsüdür. Araştırmalar, uluslararası mahkeme kararlarında ve öğretide ada ülkesinin coğrafi konumunun bu adanın sahip olacağı deniz yetki alanlarını belirlemede etkili olduğunu göstermektedir. Mahkeme davaları ve içtihatlar, bir ada ülkesinin komşu devletin kara ülkesine yakınlığına bağlı olarak bu adaya ya dar bir kıta sahanlığı tanınması ya da yalnızca karasuları ile yetinmesi yönünde kararlar ortaya koymuştur.²⁷

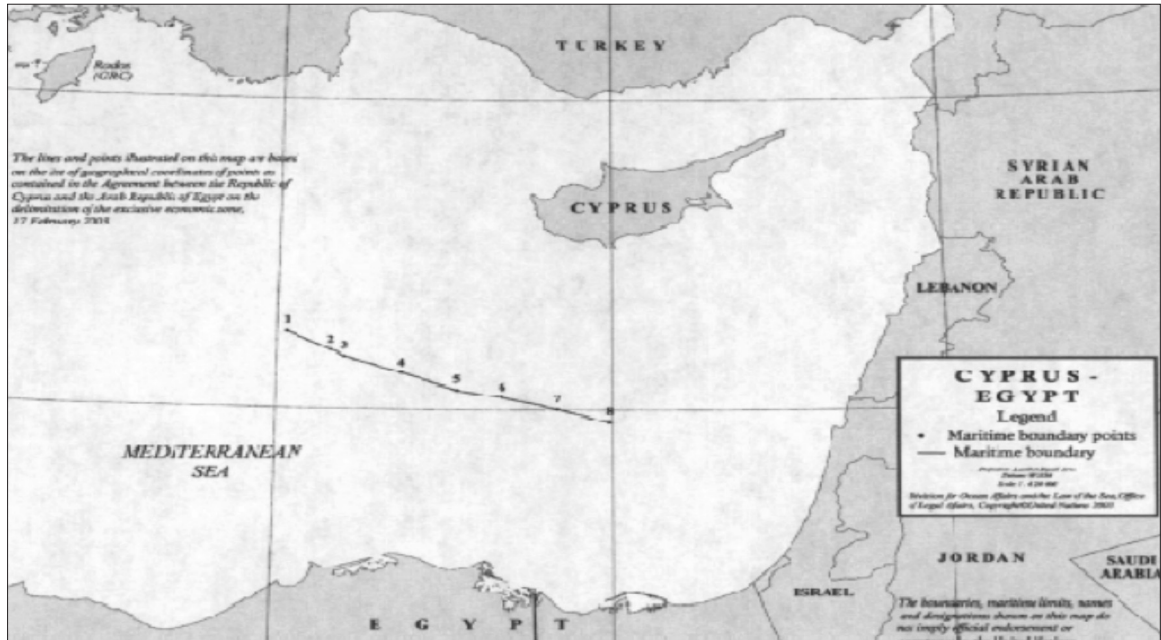
Doğu Akdeniz yetki alanları meselesinde tartışmanın asli konusunu yukarıdakilerin yanı sıra Münhasır Ekonomik Bölge’nin (MEB) sınırlandırılması da oluşturmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen kavramın tanımı şu şekilde yapılmaktadır: “Bir kıyı devletinin karasuları esas çizgisinden başlayarak 200 mile kadar varan ve karasuları dışında kalan su tabakası ile deniz yatağı ve onun toprak altında bu kıyı devletine münhasır ekonomik haklar ve yetkiler tanınan deniz alanı.”²⁸ Kıyı devletine söz konusu deniz sınırları dâhilinde canlı ve cansız kaynakları kullanma yetkisi veren MEB kavramı, BMDHS’nin 55-75 maddelerince düzenlenmiştir. Kıyıdaş devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması 74. maddede ele alınmıştır. Buna göre, sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında MEB sınırlandırılması, *hakkaniyet ölçüsünde uluslararası hukuka uygun bir anlaşma* ile yapılmalıdır. Ayrıca belirtilmelidir ki; MEB ve kıta sahanlığı, kıyı devletinin ülkesinin bir parçası değildir. Bu alanlar üzerinde kıyı devletinin hakları sınırlıdır. Bu sınırlılıktan dolayı MEB ve kıta sahanlığına “deniz yetki alanları” denilmektedir.

2.2. GKRY ile MEB Anlaşmaları

Güney Kıbrıs ile Mısır arasında MEB sınırlandırma anlaşmasının yapılacağına dair haberlere 2000’li yılların başından beri rastlanmaktadır. Ancak bu dönemde Annan Planı ve Irak İşgali, Türkiye’nin gündemini yoğun bir şekilde meşgul ettiğinden MEB konusu basında yeterli ölçüde yer bulamamıştır. Bu haberlerin üzerinden çok zaman geçmeden GKRY ile Mısır arasında 17 Şubat 2003 tarihinde Münhasır Ekonomik Bölgelerinin Sınırlandırılması Anlaşması’nın imzalandığı duyurulmuştur.²⁹ Mısır ve GKRY arasındaki imzalanan MEB anlaşması, Mart 2004’te yürürlüğe girmiştir. Türkiye, iki ülke arasında imzalanan bu anlaşmaya tepkisini BM düzeyinde göstermiştir. Bu kapsamda BM Türkiye Daimi Temsilcisi vasıtasıyla 2004/Turkuno DT/4739 sayılı ve 2 Mart 2004 tarihli nota, BM’ye verilmiştir. 2004/54 sayılı BM Deniz Hukuku Bülteni’nde yer alan bu notada, Türkiye, 17 Şubat 2003 tarihli anlaşmayı tanımadığını deklare etmiştir.

Bunun yanında Türkiye, 32° 16’ 18” boylamının batısı boyunca kendisine ait alanların bu-

Harita 1: GKRY-Mısır MEB Anlaşması 17 Şubat 2013

Kaynak: United Nations, Law of the Sea Bulletin, Vol. 52, 2003.

lunduğunu ve bu yüzden söz konusu sahanın batı kısmını içeren koordinatları tanımadığını belirtmiştir.³⁰ Ayrıca Türkiye, 32° 16’ 18” boylamının batısındaki bölgede deniz yatağı, deniz yatağının altı ve üzerindeki su kitlesi dâhil olmak üzere tüm haklarını hanel gelmemek üzere saklı tuttuğunu vurgulamış ve ancak ilgili devletlerce hakkaniyete dayalı antlaşmalarla MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmasının yapılabileceğini ifade etmiştir.³¹ Buraya kadarki kısım, Türkiye’nin kendi egemenlik alanına ilişkindir. Bu kısım, özellikle sıkça karıştırılmaktadır. Bir diğer ifadeyle, 17 Şubat 2003 tarihli anlaşma ile Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanları gasp edilmiştir.

Türkiye’nin ikinci itirazı ise, Kıbrıs’ta Türkleri ve Rumları bir bütün olarak temsil etmeye hukuken ya da fiilen yetkili bir hükümetin bulunmadığı yönündedir.³² Görüldüğü üzere Türkiye’nin ilgili anlaşmaya temelde iki itirazı bulunmaktadır. Ankara bu olaydan sonra, Türkiye ve KKTC’nin Doğu Akdeniz’deki hak ve menfaatlerini korumak amacıyla mücadele edecektir. Ancak gerek Türkiye’nin gerekse de KKTC’nin itirazları GKRY’yi hiçbir zaman geri adım attırmaya yetmeyecektir. GKRY, 2 Nisan 2004’te Münhasır Ekonomik Bölgesi ile bitişik bölgesini 21 Mart 2003 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere ilan etmiştir.³³ Rum tarafının 24 millik bir bitişik bölge ve 200 millik bir MEB kabul etmesiyle Kıbrıs uyumsuzluğu denizlere taşınarak yeni bir boyut kazanmıştır.

Türkiye açısından daha tehlikeli olabilecek gelişme, GKRY’nin Mısır’ın ardından Yunanistan ile eşit uzaklık/ortay hat usulüyle MEB sınırlandırma anlaşması imzalama olasılığıdır. Böylesi bir senaryo karşısında Türkiye’nin Ege ve Akdeniz’deki durumu, deniz yetki alanları bakımından daha da kötüleşecektir. Türkiye böylesi bir girişime tepkisiz kalamayacağını her fırsatta dile getirmektedir. Dolayısıyla bu durum diplomasiin yetersiz kalabileceği, askeri önlemlerin devreye girebileceği yeni bir krizin doğmasına yol açabilir. İki AB üyesi ülke ile Türkiye’nin karşı karşıya gelmesine kuşkusuz AB tarafsız kalmayacaktır. Nitekim Doğu Akdeniz deniz

yetki alanları sınırlandırma krizi başladığı andan itibaren AB açık bir biçimde Türkiye aleyhine bir tavır takınmıştır. O nedenle bölgede, AB’nin de dâhil olabileceği ciddi ölçekte bir bunalım baş gösterebilir.

GKRY ile Mısır arasındaki anlaşma, Annan Planı’nın müzakere edildiği bir evrede yapılmıştır. Akdeniz’e kıyıdaş diğer devletlerin MEB ilan etmediği hesaba katıldığında GKRY’nin MEB girişimi bir ilk olma niteliği taşımaktadır. Annan Planı sürecinde GKRY’nin MEB ve bitişik bölge sınırlandırmasına gitmesi, “Birleşik Kıbrıs Devleti”nin kurulabilme olasılığına karşı atılmış önleyici bir adım olarak görülmektedir. Bu yargıya ulaşılmasının nedeni; Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bitişik bölge, MEB, karasuları, kıta sahanlığı ve hava sahası yetki alanları çerçevesinde bir uluslararası antlaşmayı onaylaması veya bir iç düzenlemenin kabulünün, federal devlet yasama organı kararıyla birlikte ancak “özel çoğunluk” usulüyle geçerli olabileceğini hükme bağlıyordu.³⁴ “Özel çoğunluk” usulünde her bir kurucu devlet, karar aşamasında belirleyici bir role sahip oluyordu. Bu doğrultuda “özel çoğunluk” yöntemi, Kıbrıslı Türk temsilcilere yukarıda bahsi geçen konularda kararları etkileme gücü tanımaktaydı. Kudret Özersay’ın ifadesiyle, “Türkiye’nin, Doğu Akdeniz’deki çıkarlarını ilgilendiren Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti yasa ve antlaşma taslaklarının yasalaşabilmesi ve yürürlüğe girebilmesi, Kıbrıslı Türk senatörlerin onayına tabi kılınmıştır.”³⁵ Görüldüğü üzere GKRY, 24 Nisan 2004 referandumu öncesi yürüttüğü diplomatik manevralarla bitişik bölge, MEB, karasuları ve kıta sahanlığı yetki alanlarında, “Birleşik Kıbrıs Devleti”ne karar verme yetkisi tanımak istememiştir. Rum tarafının bu niyeti kuruluş anlaşmasının 12. maddesinde kendini göstermektedir. 12. madde, anlaşmanın yürürlüğe girmesinden önce yapılan yasal, icrai ve yargısal nitelikteki işlemlerin “past acts kuralı” bağlamında aynen devam edeceğini ve itirazlara kapalı olacağını belirtmekteydi.³⁶ Dolayısıyla GKRY, 12. maddenin imkânlarından ziyadesiyle faydalanmak istemiştir.

Doğu Akdeniz’in en uzun kıyı şeridinde sahip Türkiye’nin dar bir deniz alanına sıkıştırılmak istenmesi, uluslararası hukukun iyi niyet ilkeleri ile hakkaniyet kurallarına mugayir bir durum ortaya koymaktadır. Benzer ölçüde, adanın deniz yetki alanlarının tespitinde GKRY’nin tek taraflı anlaşmalar yapması adadaki her iki toplumun siyasi eşitliği prensibine aykırılık teşkil etmektedir. Ayrıca, uluslararası hukuk kuralları ve mahkeme kararları gereğince, Kıbrıs adasının deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında ortay hatlar metodu kullanılamaz. Bu durum, Rodos ve Meis için de geçerlidir. Zira adaların özel bir statüye sahip olduğunu işaret eden çok sayıda uluslararası hukuk kuralı ve mahkeme kararı bulunmaktadır. O nedenle Türkiye’ye yönelik bu hususta ciddi bir suiistimal söz konusudur.

Harita 2’de yer alan kalın çizgiler GKRY’nin ikili anlaşmalar yoluyla; kesik çizgiler ise ortay hatlar metodu çerçevesinde iddia edilen deniz

yetki alanlarıdır. Bu haritaya göre, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki MEB’i büyük oranda kısıtlanmış ve Mısır’ın MEB’i ile sınırı ortadan kaldırılmıştır. GKRY ile Yunanistan’ın ortay hatlar esasına dayalı olarak yapacakları bir MEB anlaşması durumunda ise, Meis Adası nedeniyle Yunanistan ile GKRY deniz yetki alanlarında sınırdaş olacaklardır. Türkiye aleyhine yapılan bu anlaşmaları Ankara’nın kabul etmesi veya bu noktada sessiz kalması mümkün değildir. Daha önce de belirtildiği üzere, Uluslararası Deniz Hukuku’na göre, kapalı ya da yarı kapalı denizlerde kıta sahanlığı veya MEB sınırlandırmaları ancak bütün ilgili ülkeler arasında ve bütün tarafların hak ve çıkarlarını gözeterek şekilde, işbirliği içerisinde yapılacak anlaşmalarla belirlenebilmektedir. Dolayısıyla GKRY’nin deniz yetki alanlarına ilişkin çıkardığı yasalar veya ilgili ülkelerle yaptığı anlaşmalar, Doğu Akdeniz’de barış ve istikrarı tehlikeye atmaktadır.

Harita 2: GKRY’nin MEB İddiaları

Kaynak: Republic of Cyprus officials

Ayrıca Rum tarafı, Kıbrıs ihtilafına kalıcı çözüm müzakerelerinin devam ettiği bir dönemde, her iki topluma sıkı sıkıya bağlı egemenlik yetkisini ilgilendiren telafisi güç ve imkânsız bir meselede Kıbrıslı Türkleri dikkate almayan tavrı sebebiyle çözüm sürecinin ciddiyetine gölge düşürmektedir. Ankara’nın tüm diplomatik ikazlarına rağmen Rum tarafı, MEB anlaşmaları yapma ısrarını devam ettirmiş; 17 Ocak 2007 tarihinde Lübnan ve 17 Aralık 2010’da İsrail ile MEB anlaşması imzalamıştır. Türkiye, her zamanki gibi üst düzeyde bir tepki göstermiştir. Dışişleri Bakanlığı tarafından 30 Ocak 2007 tarihinde yapılan açıklamada, yarı kapalı bir deniz niteliğindeki Doğu Akdeniz’de kıta sahanlığı veya MEB sınırlandırmalarının ancak bütün ilgili ülkeler arasında ve bütün tarafların hak ve çıkarlarını gözeterek şekilde yapılacak düzenlemelerle mümkün olabileceği savunulmuştur.³⁷ Açıklamada ayrıca,

“Doğu Akdeniz’de kıta sahanlığı veya MEB sınırlandırmaları ancak bütün ilgili ülkeler arasında ve bütün tarafların hak ve çıkarlarını gözeterek şekilde yapılacak düzenlemelerle mümkün olabilir.”

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki hak ve çıkarlarını korumakta kararlı olduğu ve bunların aşınmasına yönelik teşebbüslere müsaade edilmeyeceği vurgulanmıştır. Öte yandan, Kıbrıs adasının deniz alanlarında GKRY’nin vermeye çalıştığı ruhsatların hükümsüz olduğunun altı çizilerek, “hükümsüz ruhsatlara dayanarak petrol-doğalgaz araştırmasıyla ilgili çalışmalar yapmayı düşünebilecek ülkelerin ve şirketlerin, durumun hassasiyetini ve adadaki diğer kurucu halk olan Kıbrıs Türklerinin iradesini de dikkate almaları”³⁸ uyarısı yapılmış ve her hâlükârda Kıbrıs sorununun çözüm sürecine olumsuz etkide bulunabilecek girişimlerden uzak durmaları tavsiye edilmiştir.

2.3. GKRY’nin Birinci Ruhsat İhalesi ve Türkiye’nin Tepkisi

Türkiye’nin itiraz ve ikazlarına önem vermeyen GKRY, Lübnan ile imzaladığı anlaşmayı takiben

26 Ocak 2007 tarihinde Temsilciler Meclisinde kabul ettiği bir yasayla Mısır ve Lübnan ile çizdiği MEB sınırlarının içerisinde ortalama 3,907 kilometre karelik 13 adet petrol ve doğalgaz arama ruhsat sahası belirlemiştir. GKRY, ardından 15 Şubat 2007 tarihinde bu parsellere ilişkin petrol ve doğalgaz arama ihalesine çıkmıştır. Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 15 Şubat 2007 tarihinde yaptığı açıklama üzerine GKRY, karşı itiraz ve ikazlarını yinelemiştir. Açıklamanın içeriğinde, “GKRY’nin adanın tamamını temsil etme ve Kıbrıs Türkleri adına anlaşmalar akdetme yetkisinin bulunmadığı; petrol-doğalgaz gibi konularda adadaki iki halkın ortaklaşa sahip olduğu hakları ihlal ettiği; Doğu Akdeniz ülkeleri arasında mutabakata dayanmayan oldubittiler yaratıldığı ve uluslararası ihaleler açma teşebbüslerine Türkiye’nin rıza göstermediği” şeklinde izahatlar yer almıştır.³⁹ 2007 yılındaki ilk ihale sürecinin

sonucunda Noble Energy International Ltd (NEIL) şirketine 24 Ekim 2008 tarihinde 12. parselde hidrokarbon sondaj lisansı verilmiştir.⁴⁰ İsrail’in “Leviathan” parselinin sınırında yer alan 12. parselin adı “Afrodit” olarak belirlenmiştir. Bu alan, Türkiye’nin muhtemel MEB bölgesi sınırları dışında kalmaktadır. O nedenle Türkiye açısından bir kıta sahanlığı ihlali söz konusu değildir. Buradaki temel sorun, Kıbrıs Türklerinin hak ve menfaatlerinin gaspıdır.

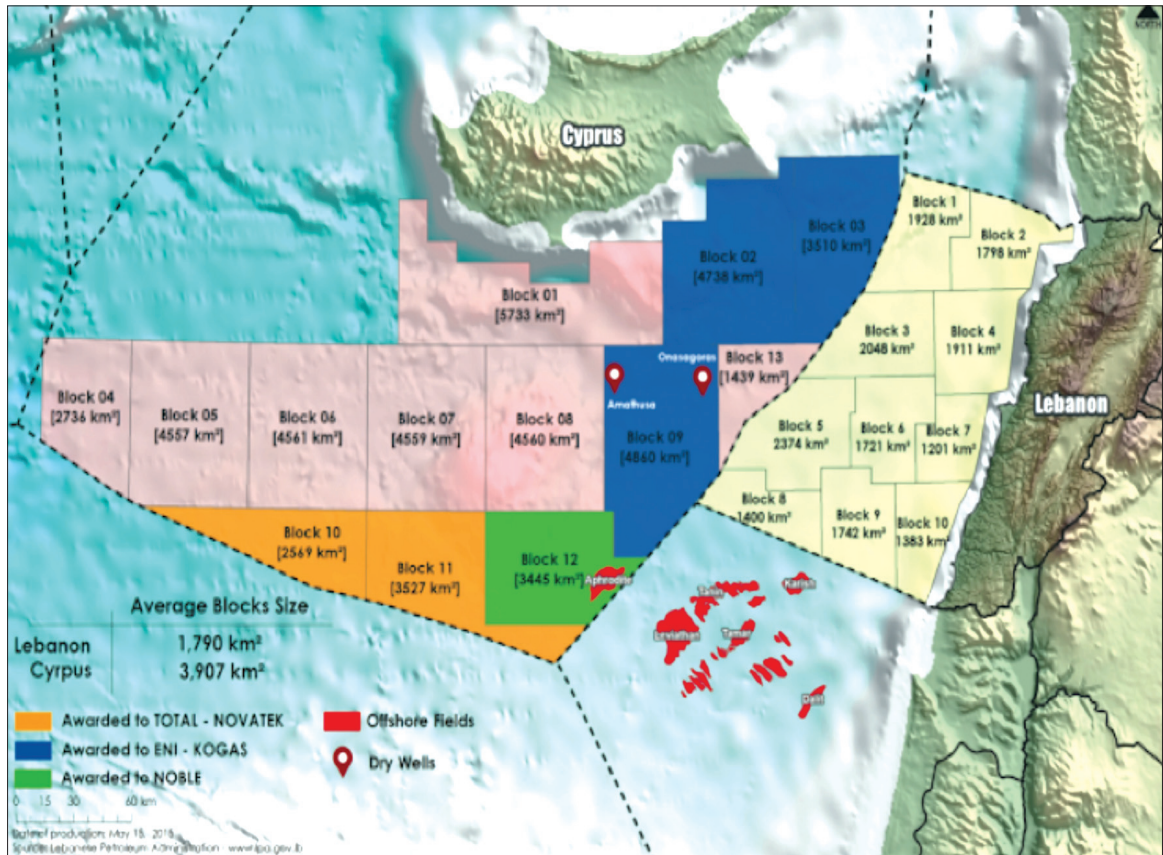
Ankara’nın 2007 yılından itibaren diplomatik teşebbüslerin yanı sıra Doğu Akdeniz’de fiili hamlelere de başvurmaya gayret ettiği görülmektedir. Türkiye’nin barışçıl çabalarının bir sonuç vermemesi, eyleme dönük girişimlerin önünü açmıştır. Diğer taraftan Türkiye’nin bu yıllarda yaşadığı, Danıştay Saldırısı, Cumhuriyet Mitingleri, 367 Krizi, 27 Nisan Bildirisi ve AK Parti’yi Kapatma Davası gibi birçok sancılı olay,

Ankara’nın Doğu Akdeniz’de meydana gelen gelişmeleri yakından takip etmesini engellemiştir. Sadece Türkiye’de peş peşe gelen siyasi krizlerin yoğunluğundan Türk medyası, Doğu Akdeniz’deki gelişmelere çok sınırlı bir ilgi gösterebilmiştir.

Ayrıca belirtmelidir ki, Doğu Akdeniz’de doğalgaz ve petrol arama konularında meydana gelen hadiseler, Türkiye’nin Akdeniz’de sismik ve sondaj çalışmaları yapabilecek teknolojik altyapıya yatırım yapma ihtiyacını da gündeme

sınırları ilgili kararlara ekli haritalarda gösterilen sahalarda petrol ve doğalgaz arama izni vermiştir.⁴¹ Böylece başta BM olmak üzere ilgili uluslararası kuruluşlar ve devletler nezdinde ifade edilen, 32 derece 16 dakika 18 saniye doğu boylamından itibaren Akdeniz’de Kıbrıs’ın batısında bulunan deniz alanlarında Türkiye’nin de meşru hak ve yetkililerinin bulunduğu iddiası, Bakanlar Kurulu’nun 30/07/2008 tarihli ilgili kararlarıyla yeniden teyit edilmiştir. İşte bu kararlarda belirtilen (TPAO’ya yetki veren) alanlar ile GKRY’nin MEB ilan ettiği alan çakışmaktadır.

Harita 3: GKRY Tarafından Belirlenen Parseller

Kaynak: Lebanese Petroleum Administration-<https://www.lpa.gov.lb>

getirmiştir. Doğu Akdeniz’deki deniz alanlarında jeolojik istikşaf görüşü doğrultusunda Bakanlar Kurulu, 30/07/2008 tarih ve 2008/14002, 2008/14003, 2008/14004 ve 2008/14005 sayılı kararlarıyla; Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’na (TPAO) Akdeniz’de Türk karasuları dışında,

Yukarıdaki kararlar ışığında TPAO ilk girişimini, Norveç bayraklı “M/V Malene Ostervold” isimli araştırma gemisiyle, Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin belirlediği deniz yetki alanları dâhilinde, önceden yayınlanan seyir duyurusuyla (NAVTEX) ilan edilen araştırma sahasında 14-

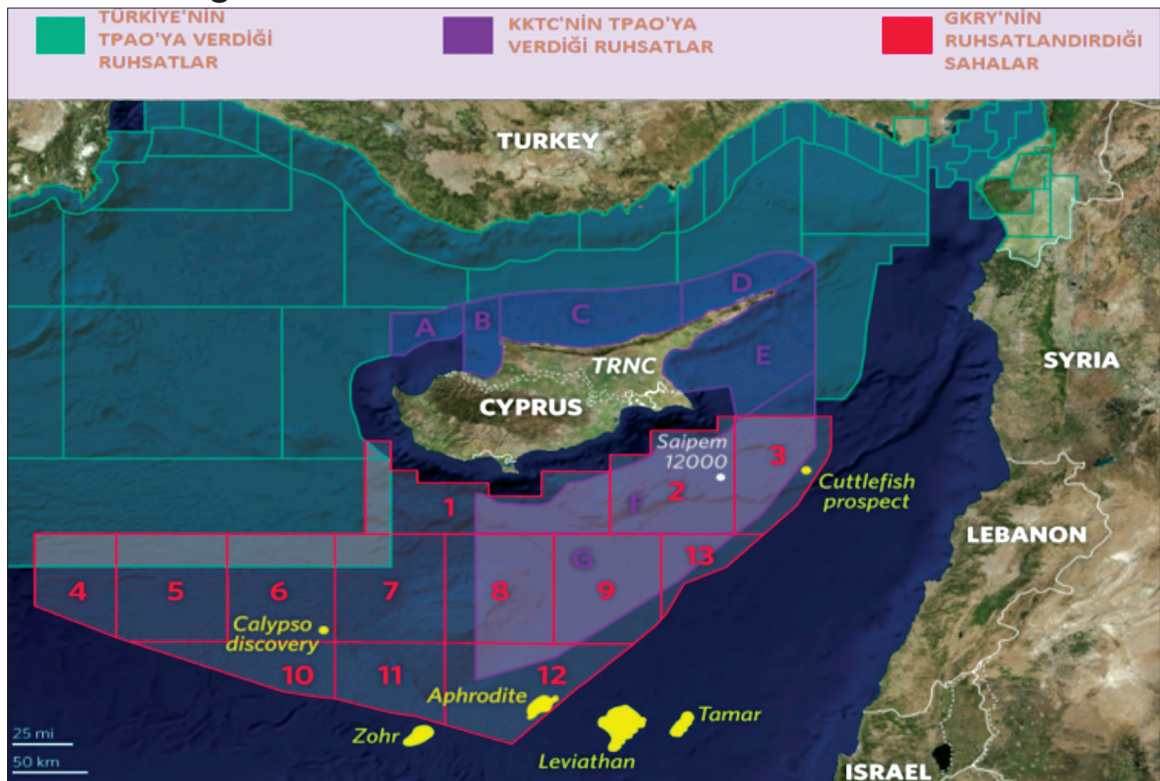
18 Kasım 2008 tarihleri arasında icra etmiştir.⁴² Yunan medyası bu girişimi, “1987’den bu yana kıta sahanlığı konusundaki en ciddi olay” olarak nitelendirmiştir. Yunan Dışişleri Bakanlığı yaptığı 19 Kasım 2008 tarihli açıklamada; “araştırma yapılan sahanın Yunan kıta sahanlığında bulunduğunu ve bu nedenle söz konusu sahada Yunanistan’ın izni olmadan herhangi bir araştırma ya da inceleme yapılamayacağını” belirtmiştir. Türkiye’nin de sahaya fiili olarak inmesiyle Doğu Akdeniz’de petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerine ilişkin yetki çakışmasından kaynaklı birçok hadise meydana gelmeye başlayacaktır. Böylece taraflar arası sıcak çatışma riski en üst düzeye tırmanmıştır.

Harita 4’te açıkça görüldüğü üzere, GKRY’nin ilan ettiği MEB alanı içinde kalan 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı parseller ile Türkiye’nin TPAO’ya ruhsat verdiği sahalar çakışmaktadır. Ancak sorun yalnızca bununla sınırlı değildir. Yukarıda da sıkça bahsi geçtiği üzere, Türkiye’nin olası MEB

alanı ile de GKRY’nin MEB alanı üst üste binmiştir. Haritalar dikkatli takip edildiğinde bu durum hemen fark edilebilir. Ayrıca ileride de-ğineceğimiz bir husus da, KKTC’nin TPAO’ya verdiği ruhsatlar konusudur. Yukarıdaki haritada bu konuyu da içermektedir. Diğer bir ifadeyle GKRY’nin 13 parsel böldeğü ve uluslararası şirketlere lisans vermeye çalıştığı alanlar, hem Türkiye’nin hem de KKTC’nin TPAO’ya verdiği ruhsatlarla çakışmaktadır. KKTC’nin TPAO’ya verdiği ruhsatlar dikkate alındığında, bu defa 1, 2, 3, 8, 9, 12 ve 13 numaralı parsellerde bir yetki çakışması olduğı anlaşılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun kararlı bir şekilde kendi kıta sahanlığında TPAO’ya yetki vermeye devam ettiğı görölmektedir. Bu çerçevede Bakanlar Kurulu; 25 Nisan 2011, 30 Ocak 2012 ve 16 Mart 2012 tarihlerinde aldığı kararlarla TPAO’ya Doğu Akdeniz’de Anadolu-Mısır ortay hattını esas alacak şekilde ilgili kararlarda işaretlenen haritalarda petrol araştırma

Harita 4: Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanı Sınırlandırma Sorunları

Kaynak: Stratfor

ve işletme ruhsatları verilmiştir.⁴³ TPAO’ya petrol faaliyetleri için izin verilen 2012/2974 sayılı ve 16/3/2012 tarihli XVIII numaralı Muğla Petrol Bölgesinde, Akdeniz’de Türk karasuları dışında yer alan ve sınırları kararın ekinde sunulan haritalarda gösterilen AR/TPO/5033, 5034, 5035 hak sıra numaralı ruhsatnameler, Yunanistan tarafından BM nezdinde protesto edilmiştir. Bunun sebebi 5033 numaralı ruhsatnameye ait sahada, Meis Adası’na ait karasuları dışında herhangi bir deniz yetki alanı bırakılmamış olmasıdır.⁴⁴ Ayrıca 2012/2968 sayılı ve 16/3/2012 tarihli karar XVI numaralı Antalya Petrol Bölgesinde, Akdeniz’de Türk karasuları dışında yer alan AR/TPO/5026, 5027, 5028 hak sıra numaralı ruhsatnamelere ait sahalardan, 5027 ve 5028 numaralı sahaların doğu sınırları, 32° 16’ 18” D boylamının ilgili kısımlarını ve Kıbrıs adasının batısında karasularının dış sınırını takip etmesinden

tarafından ileri sürülen tüm iddiaların ve itirazların reddedildiği belirtilmiştir. Türkiye, BM’ye ilettiği yukarıda bahsi geçen mektubunda; Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT4739 sayılı ve 4 Ekim 2005 tarih ve 2005/Turkuno DT/16390 sayılı ve sırasıyla 54(2004) ve 59(2005) sayılı Law of the Sea Bulletin’da yayımlanan Türk verbal notalarında belirtildiği gibi, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de 32° 16’ 18” doğu boylamının (meridyen) batısındaki deniz alanlarında “ipso facto” ve “ab initio” hukuki egemen haklarının var olduğunu bir kez daha vurgulamıştır.⁴⁷

Genel itibarıyla ele alındığında GKRY’nin de Türkiye’ye yönelik önemli itirazlarının bulunduğu görülmektedir. Her şeyden evvel GKRY yetkilileri, Türkiye tarafından kendilerine, “Kıbrıs Rum Yönetimi” biçiminde hitap edilmesini doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir.⁴⁸ Kıbrıslı Rumlara göre, ada üzerinde Kıbrıs Cumhuriyeti’nden

“ Yunanistan’ın itirazının temeli, “Rodos Adası ve Meis Adalar gurubunun da ana karalar gibi deniz alanlarına sahiptir” iddiasına dayanmaktadır.”

ötürü GKRY’nin protestosuna uğramıştır. Zira bu sınırlar GKRY’nin MEB ilan ettiği alanların batı kısmıyla kesişmektedir.

Yunanistan, 20 Şubat 2013 tarihinde, 16 Temmuz 2009 ve 27 Nisan 2012’de Resmi Gazetede ilan edilen “Türkiye’nin TPAO’yu yetkilendirdiği deniz yetki alanlarına” ilişkin Bakanlar Kurulu kararlarını “Yunan kıta sahanlığının ihlali” gerekçesiyle BM’ye şikâyet ederek itirazını bildirmiştir.⁴⁵ Yunanistan’ın itirazının temeli, “Rodos Adası ve Meis Adalar gurubunun da ana karalar gibi deniz alanlarına sahiptir.”⁴⁶ iddiasına dayanmaktadır. Ankara, Atina’nın bu itirazına 12 Mart 2013 tarihinde karşılık vermiştir. Türk Dış İşleri Bakanlığı, şikâyet konu edilen izin sahalarının, teamüllere göre ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde belirlendiğini ve bu nedenle söz konusu alanların Türk kıta sahanlığı içinde kaldığını ifade etmiştir. Dolayısıyla, Yunanistan

başka bir yasal otorite bulunmamaktadır. Bu durumu kabul etmeyen tek istisna Türkiye’dir. Uluslararası kamu hukuku ve Avrupa Birliği hukuku tarafından onaylanan “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin varlığı ve tekliği”, BM Güvenlik Konseyi’nin 541(1983) ve 550(1984) sayılı kararlarıyla da teyit edilmiştir.⁴⁹ Bunların haricinde MEB ilanına ilişkin GKRY’nin iddiaları şöyle sıralanabilir: “Kıbrıs Cumhuriyeti” MEB ile ilgili tüm süreçlerini uluslararası hukuk ve kabul edilen diğer teamüller dairesinde yerine getirmiştir; “Kıbrıs Cumhuriyeti” söz konusu kaideler gereği Kıbrıs’ın deniz alanlarının sınırlarının Türkiye Cumhuriyeti dâhil olmak üzere sınırlandırma anlaşması imzalanmamış kısımlarında prensip olarak ortay hat olduğunu kabul etmektedir; “Kıbrıs Cumhuriyeti”, sınırlandırma anlaşmalarını yaparken Uluslararası Hidrografi Örgütü’nün ilgili el kitabında ve yönergelerinde toplanmış

olan uluslararası kabul görmüş teknik metot ve teferruata tam anlamıyla uymuştur; “Kıbrıs Cumhuriyeti” sınırlandırma anlaşmalarını yaparken üçüncü kıyı devletlerinin egemenlik haklarını ortadan kaldıracı bir eylemden kaçınmıştır.⁵⁰ Yukarıdakilerin yanında GKRY, TPAO’ya verilen ruhsatlara karşı itirazını 19 Haziran 2012 tarihinde BM nezdinde yapmıştır.⁵¹ İtiraz edilen hususlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:⁵²

Türk Bakanlar Kurulunun, TPAO’ya Doğu Akdeniz’de bazıları kısmen ya da tamamen Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kıta sahanlığı ve MEB’i içinde kalan hidrokarbon arama ve çıkarma ruhsatları veren 2012/2802, 2012/2973 ve 2012/2968 sayılı kararları; uluslararası hukukun ihlali ve “Kıbrıs Cumhuriyeti’ne” verilen sözde hakların kullanılmasıdır.

Türk Bakanlar Kurulunun, TPAO’ya ruhsat verdiği sahalar (2012/2802, 2012/2973, 2012/2968) “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin” kıta sahanlığı ve MEB alanları içinde kalmaktadır.

Türkiye’nin söz konusu kararları uluslararası hukuka açık bir meydan okumadır. Bu nedenle; Türkiye tarafından söz konusu alanlarda TPAO’ya hidrokarbon arama ruhsatları verilmesi hükümsüzdür ve “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin” bu haklarını herhangi bir şekilde etkilemez.

GKRY’nin ileri sürdüğü tezler, Türkiye ve KKTC tarafından kabul edilmemektedir. Kıbrıslı Türklere göre, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti ortadan kalkmıştır ve 1968 yılından bugüne siyasi eşitlik temelinde yeni bir devlet kurulması için BM himayesinde sürdürülen müzakereler bu duruma işaret etmektedir.⁵³ Bu çerçevede GKRY’nin, adanın tümünü veya Kıbrıs Türk halkını temsil etme yetkisi bulunmamaktadır. O nedenle GKRY’nin tek yanlı deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşmaları yapması ve ilan edilen sahalarda petrol ve doğalgaz arama girişiminde bulunması Kıbrıslı Türklerin meşru haklarına ve menfaatlerine açık bir saldırı olarak görülmektedir.⁵⁴ KKTC Temsilcisi Kemal Gökçeri’nin 8 Ağustos 2007 tarihinde BM’ye hitaben yazdığı mektubunda da belirttiği üzere, GKRY tek taraflı

teşebbüsleriyle Doğu Akdeniz ve Kıbrıs’ın istikrarını tehlikeye attığı gibi aynı zamanda adada çözüm umutlarını zayıflatmaktadır.⁵⁵ KKTC tarafının bu süreçte GKRY’den en büyük beklentisi, kapsamlı çözüm bulunana kadar iki halkın ortak malı olan doğal kaynaklar konusunda herhangi bir tek taraflı adım atmamasıdır.⁵⁶ KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat da, BM’ye yazdığı 14 Nisan 2009 tarihli mektubunda, GKRY’nin yaptığı anlaşmaların ve verdiği hidrokarbon arama ruhsatlarının geçersiz olduğunu vurgulamıştır.⁵⁷ KKTC’nin üst düzey temsilcileri tarafından BM’ye gönderilen mektuplarda, Kıbrıslı Rum temsilcilerin yalnızca adanın Rumlarını temsil ettikleri ve bu nedenle Kıbrıs’ın tamamı adına görüşme yapma, anlaşma akdetme ve yetki verme türünden bir haklarının bulunmadığı her fırsatta açıkça ifade edilmiştir. Kıbrıs Türk tarafı, “adada kapsamlı çözüm bulunana kadar doğalgaz ve petrol arama faaliyetlerinin askıya alınmasını; bunun mümkün olmaması durumunda ise tarafların temsil edildiği ortak bir komisyon tarafından petrol ve doğalgaz işlerinin karara bağlanmasını” BM nezdinde teklif etmiştir. Ancak bu öneriler GKRY tarafından dikkate alınmamıştır.

3. Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması

Türkiye ve KKTC’nin bölgedeki meşru hak ve çıkarlarını korumak amacıyla uluslararası hukuka uygun bir şekilde sürdürdükleri, Kıbrıs Rum tarafının tek yanlı olarak tüm ada adına, adanın bütününe ait olan doğal kaynaklar konusunda karar verme ve anlaşma imzalama hak ve yetkisine sahip olmadığı yönündeki diplomatik ve siyasi teşebbüsler istenen sonucu vermemiştir. GKRY ile İsrail arasında 17 Aralık 2010 tarihinde Lefkoşa’da “MEB sınırlandırma anlaşması” imzalanmıştır. Taraflar arasında böyle bir anlaşmanın yapılmasına yönelik görüşmelerin devam ettiği bilinmekteydi. Ankara bu bağlamda, İsrail nezdinde müteaddit girişimlerde bulunmuş hatta 16 Aralık 2010 tarihinde İsrail’in Ankara Büyükelçisi Dışişleri Bakanlığı’na davet edilerek, Türkiye’nin kaygıları anlatılmıştır. GKRY’nin İsrail ile yaptığı

anlaşma, Türkiye açısından Mısır ile akdedilen anlaşmadan farklıdır. Çünkü söz konusu MEB sınırlandırma anlaşmasının tayin ettiği deniz alanlarında Türkiye’nin doğrudan bir hak iddiası yoktur. Ankara anlaşmaya, Kıbrıs meselesi kapsamında yaklaşmaktadır. Türk yetkililer, “GKRY’nin adanın tümünü temsil etmediği ve Kıbrıs’ın deniz alanlarında Kıbrıs Türklerinin de hak ve yetkilerinin bulunduğu” görüşünü muhataplarına iletmişlerdir. Bundan dolayı da, “GKRY’nin bölge ülkeleriyle yaptığı anlaşmaların Ankara açısından bir hükmü olmayacağı” fikri aynen korunmuştur.⁵⁸

Hidrokarbon arama ruhsatı ihalelerine ilk olarak Şubat 2007’de başlayan GKRY, Ağustos 2011’de 12. parsel için yakın bir zaman içinde sondaj çalışmalarının Noble Energy tarafından başlayacağını duyurmuştur. Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 5 Ağustos 2011 tarihinde yaptığı açıklamayla sondaj faaliyetlerine ilişkin tepkisini ortaya koymuştur.⁵⁹ Yapılan açıklamada, “yarı kapalı bir deniz olan Doğu Akdeniz’de kıta sahanlığı veya MEB sınırlandırmalarının, ilgili ülkeler arasında ve GKRY’nin, tüm tarafların hak ve çıkarları gözetilerek hakça yapılması kuralına uymadığı; uluslararası hukukun hilafına ve üçüncü tarafların haklarını ihlal edici faaliyetlerde bulunduğu” ifade edilmiştir.⁶⁰ Dışişleri Bakanlığı’na göre, Rum tarafının bu tür faaliyetleri yasal dayanaktan yoksundur ve adada ve bölgede gerginlik yaratmaktadır. Bunların yanı sıra Kıbrıs’ta eşit siyasi statüye sahip halk olan Kıbrıs Türklerinin adanın doğal kaynaklarından eşit şekilde yararlanma hakkına tecavüz edilmektedir. Dahası bu minvaldeki eylemler halen devam etmekte bulunan görüşmeler sürecine halel getirmektedir.⁶¹ Kıbrıs’ta yeni bir ortak devlet kurulması amacıyla diplomasi trafiğinin devam ettiği bir dönemde, GKRY’nin deniz yetki alanlarına dair aldığı bu karar, Türkiye ve KKTC tarafından iyi niyetli bir girişim olarak değerlendirilmemiştir. Dahası GKRY’nin bu yöndeki politikalarının olası uzlaşi zeminini ortadan kaldıracı bir etki yaratacağı düşünülmektedir.

KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu’nun Özel Temsilcisi Kudret Özersay, “Kıbrıs Rum

tarafının, adanın güneyinde sondaj faaliyetlerini askıya almadığı takdirde, Kıbrıs Türk tarafının da anlaşmalar yaparak adanın deniz alanlarında petrol ve doğalgaz aramaya başlayacağını” 17 Ağustos 2011 tarihinde yaptığı açıklamayla ilan etmiştir. Rum Yönetimi’nin 12. parselde imtiyaz hakkı verdiği Amerikan Noble Energy Şirketi de, İsrail’in Delek Group Limitet adlı şirketi ile 25 Ağustos’ta anlaşma imzaladığını açıklamıştır. Akabinde GKRY Dışişleri Bakanı Erato Kozaku Markulli, 26 Ağustos’ta, “Rum hükümetinin, ‘Afrodit’ olarak isimlendirdiği 12. parselde, petrol ve doğalgaz sondaj faaliyetlerinin iki haftaya kadar başlayacağını” duyurmuştur. İsrail’in Afrodit parseli sınırında yer alan Leviathan deniz sahasında Noble Energy’nin kıymetli bir doğalgaz yatağı bulması süreci hızlandırıcı bir etki yapmıştır. Leviathan ile Afrodit parsellerinde enerji dengelerini değiştirecek düzeyde doğalgaz ve petrol yataklarının bulunduğu iddiası, bölgede enerji eksenli tartışmaların önünü açıcı bir etki yapmıştır. GKRY, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de etkinliğini azaltmak ve kendi lehine bir güç dengesi kurmak için İsrail ile ikili ilişkilerini güçlendirmeye çalışırken, Dışişleri Bakanlığı, GKRY’nin adanın güneyinde sondaj faaliyetlerine başlaması halinde Türkiye ile KKTC arasında bir “Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması” yapılması hususunda mutabakata vardıklarını kamuoyuna duyurmuştur.⁶² Açıklamaya göre, Türkiye ile KKTC arasında imzalanacak böyle bir anlaşma, yalnızca adanın kuzeyinde değil, adanın tüm çevresini kapsayacak şekilde arama yapma imkânı sunuyordu. Açıkça söylemek gerekirse, Türkiye ve KKTC’nin bütün diplomatik çabası, Rumları petrol ve doğalgaz arama çalışmalarından caydırmak üzerine kurulmuştur.

GKRY’nin İsrail ve uluslararası enerji şirketleriyle yaptığı ikili anlaşmalar, onun Türkiye’ye karşı diplomatik direncini artırmıştır. Bu cesaretlendirmeye hareket eden Rum tarafı, 19 Eylül 2011’de Noble Energy’nin sondaj faaliyetlerine başladığını duyurarak, geri adım atmayacağını bir defa daha teyit etmiştir. Güney Kıbrıs’ın bu hamlesi, Türkiye’nin benzer ölçekte tepki vermesine yol açmıştır. Böylece uyuşmazlığa yeni

ihtilaflar ekleyecek yeni kapılar aralanmıştır. GKRY’nin adanın güneyinde sondaj faaliyetlerine başlamasına bir tepki olarak Türkiye ile KKTC arasında Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması, 21 Eylül 2011 tarihinde Birleşmiş Milletler 66. Genel Kurul toplantıları için New York’ta bulunan Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu tarafından imzalanmıştır. Anlaşma, Türkiye ve KKTC’nin, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile başlayan kriz kapsamında attıkları ilk somut adım olmuştur. Türkiye ile KKTC arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılması uluslararası hukuka uygun hakkaniyet ölçüsünde belirlenen 27 coğrafi koordinatın birleştirilmesiyle elde edilmiştir. Anlaşma, aynı zamanda Kıbrıs Türklerinin, adanın tüm kıta sahanlığı üzerindeki meşru, eşit ve ayrılmaz haklarını mahfuz tuttuğunu kayıt altına almıştır.⁶³ Türkiye ile KKTC arasında ve adanın tüm çevresinde birlikte doğalgaz ve petrol arama çalışmaları yapma imkânı sunmaktadır. Böylece Ankara’nın Akdeniz’de petrol ve doğalgaz aramasının önündeki tüm engeller bu anlaşmayla ortadan kalkmıştır. Nitekim iki ülke arasında imzalanan anlaşmanın ardından, KKTC Bakanlar Kurulu 22 Eylül 2011 tarihinde Kıbrıs’ın etrafında 7 ruhsat sahası belirleyerek, bu alanlara ilişkin ruhsatları TPAO’ya verdiğini açıklamıştır.⁶⁴ KKTC’nin almış olduğu bu karar sonrasında TPAO’nun “Piri Reis” sismik araştırma gemisini kiraladığı ve 26 Eylül 2011 tarihinden itibaren adanın güneyinde iki boyutlu sismik araştırma faaliyetlerine başladığı görülmüştür. Böylece KKTC ve Türkiye tarafından yapılan misillemeyle Doğu Akdeniz’de meydana gelen asimetrik duruma bir denge getirilmeye çalışılmıştır. KKTC’nin belirlediği 7 ruhsat sahasını yukarıda yer alan harita 4’te görmek mümkündür. Haritada görüleceği üzere Kıbrıs’ın deniz yetki alanlarına ilişkin KKTC ile GKRY ve Türkiye ile GKRY arasındaki uyumsuzluk somut bir çerçeveye oturmuştur. Türkiye ve KKTC söylemden eyleme geçerek Rum tarafının geri adım atmasını sağlamaya çalışmışlardır. KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu tarafından 24 Eylül 2011 tarihinde New York’ta BM Genel Sekreteri’ne iletilen çözüm teklifi, bu durumu yansıtan önemli bir ör-

nektir. Eroğlu, “GKRY ve KKTC’nin denizdeki arama ve sondaj faaliyetlerini karşılıklı ve eşzamanlı olarak durdurmalarını; eğer bu sağlanamaz ise BM aracılığıyla kurulacak üçlü bir komiteyle hidrokarbon faaliyetleri için KKTC ve GKRY’nin yazılı rızalarının alınmasını; petrol ve doğalgaz gelirlerinin paylaşım oranlarının tespiti ve bu gelirlerin Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümünün finansmanı için kullanılmasını” önermiştir.⁶⁵ Eroğlu, söz konusu tekliflerin kabul edilmemesi halinde Türkiye’nin desteğiyle başlatılan doğalgaz ve petrol arama faaliyetlerinin adanın tamamında devam edeceğini bildirmiştir.

Türkiye ile KKTC arasında imzalanan Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması’na ilişkin Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada, “Kıbrıs Türklerinin, aynen Kıbrıslı Rumlar gibi adanın kıta sahanlığının tümü üzerinde meşru, eşit ve ayrılmaz hakları olduğuna” dikkat çekmiştir.⁶⁶ Ayrıca yapılan açıklamada, Rum tarafının çözüm sürecine zarar verecek sondaj faaliyetlerini zaman kaybetmeden durdurması istenmiştir. Ankara’nın, daha önce de ifade edildiği üzere en büyük beklentisi, Kıbrıs sorununun öncelikle kalıcı bir çözüme kavuşturulması ve ardından adanın doğal zenginliklerinin iki halk tarafından hakça paylaşılmasıdır. Nihayetinde GKRY’nin bölgedeki ilk sondaj ihalesine çıktığı 15 Şubat 2007 tarihinde başlayan gelişmelerin sonunda, 19 Eylül 2011 tarihinde Noble şirketinin sondaj faaliyetlerini fiilen başlatması Türkiye’yi ivedi bir şekilde harekete geçirmiştir. Meydana gelen bu gelişmelerin ardından Doğu Akdeniz’de yaşanan sondaj krizinin derinliği ve çapı daha da artmıştır. Öyle ki; bu süreçte GKRY her fırsatta AB üyesi olduğunu sıkça vurgulamaya ve konuyu AB’nin bir meselesine dönüştürme yönünde bir söylem geliştirmeye çalışırken, diğer taraftan ise, uluslararası enerji şirketlerini konuya dâhil ederek, Türkiye üzerindeki baskıyı artırmaya uğraşmıştır.

Deniz yetki alanlarına ilişkin tartışmaların ve karşılıklı restleşmelerin sürdüğü siyasi bir atmosferde BM gözetiminde Kıbrıs görüşmelerinin de devam ettiği görülmektedir. 2010-2012 arası dönemde bu kapsamda yoğun bir diplomasi

trafiği yaşanmıştır. BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon aracılığıyla liderler; 18 Kasım 2010 tarihinde New York’ta, 26 Ocak 2011 tarihinde Cenevre’de, 7 Temmuz 2011’de yine Cenevre’de, 30-31 Ekim 2011 ve 22-24 Ocak 2012 tarihlerinde New York/Greentree’de bir araya gelmişlerdir. BM’nin ve toplumların önemli beklentiler attığı görüşmelerde herhangi bir çözüm elde edilememiştir. BM müzakerelerinin devam ettiği safhada GKRY tarafından sondaj ihalelerinin açılmasına, Türkiye ve KKTC dışında herhangi bir diplomatik eleştiri getirilmemiştir. Aksine geri adım atmaması için cesaretlendirilmiştir.

3.1. GKRY’nin İkinci Ruhsat İhalesi

Bu doğrultuda GKRY, 11 Şubat 2012 tarihinde sözde münhasır ekonomik bölgesinde yeni bir uluslararası doğalgaz ve petrol arama-işletme imtiyaz hakkı dağıtım ihalesine çıktığını ilan etmiştir. İhale çağrısında “Afrodit” olarak adlandırılan 12. parsel dışında kalan diğer 12 parselin kapsama alındığı belirtilmiştir. Yayımlanan duyuruda, başvuruların ilan tarihinden itibaren 90 gün içerisinde kabul edileceği ve GKRY hükümetinin, başvuruları son başvuru tarihinden itibaren 8 ay içerisinde sonuçlandıracağı ifade edilmiştir. İhale şartlarına göre başvurular 11 Şubat’ta başlayacak ve 11 Mayıs’ta sona erecektir. Rumların açtığı bu ihaledeki sözde ruhsat sahaları dikkate alındığında bunların büyük bir kısmının Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki kıta sahanlığı alanlarıyla çakıştığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla açılan ihaleye Türkiye’nin tepkisi gecikmemiştir. İhaleye ilişkin Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada, “Türkiye’nin çakışan alanlarda yabancı şirketlerin izinsiz hidrokarbon arama faaliyetlerinde bulunmalarına hiçbir şekilde izin veremeyeceğini ve kıta sahanlığındaki hak ve menfaatlerini korumak için gerekli her türlü tedbiri alacağını” duyurmuştur.⁶⁷ Bunun yanında Rumların açtığı ihaledeki ruhsat sahaları sadece Türkiye’nin kıta sahanlığını ihlal etmemektedir. Ayrıca KKTC’nin 22 Eylül 2011 tarihinde TPAO’ya verdiği ruhsat sahalarıyla da çakışmaktadır. Ankara’nın nazarında GKRY tarafından açılan ihaleler ve verilen ruhsatlar yasadışıdır.

Bu çerçevede, “ihaleye başvuracak uluslararası şirketlerin, Türkiye ve KKTC ile muhakkak karşı karşıya geleceği; bu durumda arzu edilmeyen krizlerin ve çatışmaların ortaya çıkabileceği; Türkiye’nin böylesi bir ortamda Kıbrıs Türklerinin ruhsatlarının ihlal edilmemesi ve deniz alanlarındaki hak ve menfaatlerinin korunması için KKTC’ye her türlü desteği vereceği” Dışişleri Bakanlığı tarafından deklare edilmiştir. Deniz yetki alanlarına ilişkin GKRY tarafından tek taraflı olarak atılan adımlar ve buna karşılık Türkiye’nin aldığı mukabil tedbirler, kaçınılmaz bir şekilde Doğu Akdeniz’de gerginliğe ve bölgedeki tansiyonun artmasına sebebiyet vermiştir. Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunmadan GKRY tarafından yürürlüğe konulan tek yanlı girişimler, sorunu her geçen gün ağırlaştırmıştır. Binaenaleyh; hidrokarbon aramalarına ilişkin çalışmaların çözüm sonrasına bırakılması veya BM çatısı altında hidrokarbon arama/çıkarma faaliyetlerinin geleceği konusunda Kıbrıslı Rum ve Türklerin temsil edildiği ortak bir komisyonca karar alınması, gerginliklerin dozunu düşürebilir. “Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu” modeli çerçevesinde bir çözüm arayışı üzerinde durulması gereken makul bir süreç başlatabilir. Aksi halde tarafların sıcak bir çatışmaya doğru hızla ilerlediği görülmektedir.

Noble Energy şirketinin Aralık 2011’de “Afrodit” olarak adlandırılan 12. parselde doğalgaz rezervi bulunduğunu açıklaması, GKRY tarafından açılan ikinci ruhsatlandırma ihalesine katılımı teşvik edici bir etki yaratmıştı. Zira Noble Energy, bu bölgede 5 ila 8 trilyon metreküp civarında bir doğalgaz rezervinin varlığından söz etmişti. İhaleye çıkılan 12 parsel için toplamda 15 teklif gelmesi, bu etkinin derecesine işaret etmesi bakımından dikkate değerdir. Tekliflerin değerlendirilmesinden sonra 30 Ekim 2012 tarihinde Rum Yönetimi, 4 parsel (2, 3, 9 ve 11) için lisanslama kararı aldığını kamuoyuna bildirmiştir. Lisanslaması yapılan parseller incelendiğinde bunların 12. parselin etrafındaki bloklar olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan bu parsellere ilgi, İsrail’in Leviathan bölgesine yakın bulunmasından ileri gelmiştir. Nitekim Leviathan bölgesinde

zengin doğalgaz rezervlerinin varlığı Afrodit bölgesindeki aramadan önce kamuoyunun bilgisine sunulmuştu. İhale kapsamında, Eni (İtalya) ve Kogas (G. Kore) konsorsiyumuna 2 ve 3 numaralı parseller; Total (Fransa), Novatek (Rusya) ve GPB Global Resources (Rusya) konsorsiyumuna 9 numaralı parsel⁶⁸ verilirken, Total yalnız başına 11 numaralı parselde petrol ve doğalgaz arama imtiyazı elde etmiştir.⁶⁹ Yukarıda yer alan harita 4’e bakıldığında 11. parsel dışındaki diğer sahaların KKTC’nin TPAO’ya verdiği ruhsat alanları içerisinde bulunduğu fark edilecektir. GKRY’nin açtığı ikinci ihalenin sonucunda, ABD ve İsrail’in ardından Fransa, İtalya, Rusya ve Güney Kore, enerji şirketlerinin üzerinden sorunun bir parçası haline gelmeye başlamışlardır. Türk Dışişleri Bakanlığı, ihale başvurularına katılan şirketleri ihale başvurularının açıklanması üzerine sert bir şekilde eleştirmiştir. Bakanlık,

sahip olmamasıdır. Diğer bir ifadeyle; uluslararası hukuk kurallarının barışçıl yaklaşımları çerçevesinde Türkiye ve KKTC kendi hak ve menfaatlerini hukuken koruyamaz bir noktaya gelmiştir. Türkiye ve KKTC’nin ihtilaflı deniz yetki alanlarına ilişkin sundukları çözüm teklifleri muhatap tarafça dikkate alınmamıştır. Rum tarafı, “kendi eylem ve sözleşmelerini her defasında uluslararası hukuka uygun kurallar içerisinde icra ettiğini ve bu nedenle kendi egemenlik hakları çerçevesinde davrandıklarını” her türlü platformda ileri sürmeye devam etmiştir. Tüm bu eylem ve davranışlar, adanın bütünleşmesine dair çözüm çabalarını sekteye uğrattığı gibi taraflar arasında uzlaşmaz yeni ihtilafların vücuda gelmesine de yol açmıştır. Türkiye’nin uluslararası hukuk dairesinde yaptığı ikaz ve uyarıları, “tehdit ve tahrik” olarak gören GKRY, doğalgaz gelirlerinin paylaşımı ve adadaki çözüm arayışlarını muğlak ifadelerle de facto

“Uluslararası hukuk kurallarının barışçıl yaklaşımları çerçevesinde Türkiye ve KKTC kendi hak ve menfaatlerini hukuken koruyamaz bir noktaya gelmiştir.”

18 Mayıs 2012 tarihli açıklamasında, “tüm uyarılara rağmen söz konusu şirketlerin Kıbrıs Türklerinin haklarını yok sayarak GKRY ile doğalgaz konusunda işbirliğine girmeleri sonucunda bölgede doğabilecek gerginliklerden şirketlerin mesul olacağını ve GKRY ile işbirliği yapacak şirketlerin gelecekte Türkiye’de enerji projelerine dâhil edilmeyeceğini” ifade etmiştir.⁷⁰

Türk yetkililer, aynı zamanda şirketleri, “Kıbrıs meselesi bakımından ihtilaflı deniz alanlarında faaliyet göstermemeye ve mevzubahis ihaleden çekilmeye” davet etmiştir.⁷¹ Fakat herhangi bir sonuç alınamamıştır. Dışişleri Bakanlığı, sözleşme yapılacak şirketlerin 30 Ekim’de açıklanmasını takiben 30 Kasım’da yaptığı izahatta, 15 Şubat 2012 ve 18 Mayıs 2012 tarihlerindeki açıklamalarını yinelemiştir.⁷² Türkiye bakımından en önemli sorun, bu enerji şirketlerine karşı uluslararası arenada herhangi bir yaptırım gücüne

bir şekilde sürdürmeye devam etmiştir. Mevcut koşulların herhangi bir değişikliğe uğramadan sürmesi Türkiye’nin uluslararası hukuka uygun fiili çözümler üretmesine ve bu bağlamda GKRY’nin tek taraflı politikalarına benzer adımlar atmasına neden olmuştur.

3.2. Enerji Eksenli Çözüm Arayışları

Türkiye’nin, bir taraftan ithal edilen kaynakları yerli kaynaklar haline getirmek, diğer taraftan petrol ve doğalgaz arama ve sondaj faaliyetlerinde milli bir güce erişmek amacıyla petrol ve doğalgaz arama teknolojilerine ciddi yatırımlar yapmaya başladığı görülmektedir. Doğu Akdeniz’deki uyuşmazlık bu kararın alınmasında ciddi bir kaldıraç etkisi yapmıştır. Petrol ve doğalgazın rekabet gücünün asgari 2050 yılına kadar devam edeceği hesaba katıldığında böyle bir politikanın hayata geçirilmesi yerinde bir hamle olarak de-

ğerlendirilebilir. Petrol ve doğalgaz aramalarına ilişkin sismik raporlar, Akdeniz’de sondaj derinliğinin 4500-5000 metre; Karadeniz’de ise 6000-6500 metre olduğu bilgisi üzerinde durmaktadır. Buna rağmen Doğu Akdeniz’de sismik araştırmalar için görevlendirilen Piri Reis sismik araştırma gemisinin en çok 1.200 metre derinliğe kadar incelemelerde bulunabildiği uzmanlar tarafından söylenmektedir. Dolayısıyla 26 Eylül 2011 tarihinde Türkiye’nin GKRY’ye bir misilleme olarak Piri Reis gemisini sahaya sürmesi gerçekçi bir tepki olmaktan uzaktı. Bahsi geçen teknolojik açığı kapatmak, hem zemin koşullarına uygun araştırmalar gerçekleştirmek hem de Rum tarafına gerçekçi bir tepki vermek üzere Karadeniz ve Akdeniz’de 8 kilometre derinliğe kadar, iki ve üç boyutlu sismik tarama yapma kapasitesine sahip Barbaros Hayreddin Paşa (BHP) gemisi, 23 Şubat 2013 tarihinde TPAO tarafından hizmete sokulmuştur. 2011 yılında Norveçli Polarcus firması için Dubai’de inşa edilen sismik araştırma gemisi, TPAO tarafından 2013 yılında satın alınmıştır. Bayrak değişimiyle “Barbaros Hayreddin Paşa” adı verilen, ileri teknoloji olanaklarına sahip, 84 metre uzunluğundaki sismik araştırma gemisi, Rumları ciddi ölçüde rahatsız etmiştir.

Bu aşamadan sonra Türkiye’nin Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarına yönelik iki temel politika çerçevesinde ağırlığını hissettirmeye başladığı söylenebilir. Bunlardan birincisi, hızlı bir şekilde Türkiye ve KKTC tarafından yetkilendirilen TPAO sahalarında aktif şekilde petrol ve doğalgaz arama faaliyetleri yürütmektir. İkincisi ise, GKRY-KKTC ve GKRY-Türkiye arasında ihtilaf konusu deniz alanlarında GKRY tarafından ruhsatlandırılan şirketlere söz konusu parsellerde petrol ve doğalgaz arama çalışmalarına müsaade etmektir. Her iki politikanın hayata geçmesinde Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı hayati bir rol oynamaktadır. Somut bir şekilde bahsetmek gerekirse, 1 Nisan 2006 tarihinden itibaren icra edilen Akdeniz Kalkanı Harekâtı ile Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Doğu Akdeniz’de; Türk deniz yetki alanlarında, Türkiye’nin deniz yetki alanlarındaki hak ve menfaatlerini korumak amacıyla etkin bir şekilde hareket etmektedir. Ak-

deniz Kalkanı Harekâtı kapsamında Türk Deniz Kuvvetleri: 1) Doğu Akdeniz’de Türkiye adına faaliyet icra eden araştırma gemilerine koruma ve destek sağlamakta, 2) Türk deniz yetki alanlarında diğer ülkeler adına izinsiz araştırma faaliyetlerinde bulunan araştırma gemilerini ikaz etmekte, 3) Araştırma gemilerinin Türk makamlarından izin almaksızın araştırma faaliyetlerine devam etmelerini engellemektedir.⁷³

Kıbrıs açıklarında 2011 yılında bulunan doğalgaz, Mavi Marmara Olayı (31 Mayıs 2010) sonrası krize giren Türkiye-İsrail ilişkilerinin 22 Mart 2013 tarihinde İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu’nun, mevkidaşı Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’a özür mesajını ilemesiyle normalleşme dönemine girmesi, 2013 yılının sonunda Ukrayna’da baş gösteren olaylar, GKRY ekonomisinin iflasa sürüklenmesi ve ABD’nin Doğu Akdeniz’de yeni denge arayışı şeklinde cereyan eden diplomatik girişimleri, Kıbrıs görüşmelerinin yeniden başlamasını motive eden başlıca gelişmeler olmuştur. Doğu Akdeniz enerji kaynaklarını Türkiye üzerinden Avrupa’ya transfer etme projesi, bu dönemde üzerinde sıkça durulan bir konu olmuştur. ABD’nin desteklediği bu proje sayesinde Türkiye ve Avrupa’nın Rus gazına olan bağımlılığının azalacağı ve böylece Rusya’nın doğalgaz konusundaki liderliğinin sona ereceği düşünülmüştür. Yine bu ekseninde Doğu Akdeniz’deki doğalgaz kaynaklarının Türkiye-AB ilişkilerinin iyileşmesine, Kıbrıs sorunun çözümüne ve Türkiye-İsrail ilişkilerinin geliştirilmesine zemin hazırlayabilecek yeni bir diplomatik fırsat olduğu kanısı önemli gündem konuları arasında yer almıştır. Özellikle 26 Haziran 2012’de Türkiye ile Azerbaycan arasında imzalanan Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi (TANAP) ile Doğu Akdeniz gazının Avrupa’ya daha erken bir zamanda ve ucuz bir maliyetle taşınabileceği üzerinde durulmuştur. Ancak tüm bu senaryoların gerçekleşmesi Kıbrıs sorununun çözümüne endekslenmiştir.

2014 yılının hemen başında Doğu Akdeniz gazı etrafında geliştirilen işbirliği arayışları büyük bir umutla Kıbrıs müzakerelerine yeniden kapı

aramıştır. Müzakerelerin başlamasının itici gücünün, hem GKRY-KKTC hem de Türkiye-GKRY arasında gerilimi artıran ve çözümü daha ihtilaflı hale getirip güçleştiren, dışı dış sondaj sürecine son vermek olduğu söylenebilir. Kıbrıs-Türkiye-İsrail-AB arasındaki doğalgaz işbirliğinin faydaları, tarafları Kıbrıs meselesini çözmede tekrar motive etmiş ve bu çerçevede BM gözetiminde Kıbrıs müzakereleri, 11 Şubat 2014 tarihinde yeniden başlamıştır. Müzakerelere ABD başta olmak üzere, AB ve BM’nin doğrudan destek vermesine rağmen yine umulan çözüm gerçekleşmemiştir. Hatta ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden, sürece destek verdiğini açık bir şekilde göstermek üzere 21 Mayıs 2014’te aday ziyaret etmiş ve her iki liderle de görüşmeler yapmıştır. Başkan Yardımcısı’na ABD Dışişleri Bakanlığı’nda enerji işlerine bakan diplomatların eşlik etmesi, ABD’nin Avrupalı müttefiklerini enerji yönünden Rusya’ya muhtaç etmemek için alternatif arayışlar içinde olduğunu, bu bağlamda Kıbrıs müzakerelerini desteklediğini ortaya koymuştur. 24 Temmuz’da müzakere masasını terk eden GKRY lideri Nikos Anastasiadis⁷⁴, 7 Ekim’de de Türkiye’nin doğalgaz arama sahasına savaş gemileri göndermesini ileri sürerek, görüşmelerden çekilme kararı aldığını kamuoyuna bildirmiştir. Burada altı çizilmesi gereken önemli husus, doğalgazın bundan böyle Kıbrıs sorununun tali değil, asli bir meselesi olduğudur. 25 Eylül 2014 tarihinde Bahama bandıralı “SAIPEM 10000” isimli gemi, Eni/Kogas konsorsiyumu adına GKRY tarafından ihale edilen 9. parselde petrol ve doğalgaz arama çalışmaları başlatmak için bölgeye geldiği sırada, Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’na bağlı “TCG Bafra” korveti tarafından ilgili gemiye, “Türk deniz yetki alanında bulunduğu ve sahayı terk etmesi” çağrısı yapılmıştır.⁷⁵ Fakat geminin çağrıyı dikkate almaması üzerine TCG Bafra, SAIPEM 10000 gemisini yakın takibe almıştır. Sondaj faaliyetlerine ilişkin bu girişim, müzakerelerin iyi niyet ruhuna ve görüşmeler öncesi oluşturulan olumlu havaya aykırı bir durum ortaya çıkarmıştır. KKTC Dışişleri Bakanlığı, 3 Ekim 2014’te yaptığı yazılı açıklamada, BM Genel Sekreteri tarafından

Kıbrıs müzakerelerinde aktif bir rol üstlenmesi beklenen yeni bir özel danışman atandığı ve müzakerelerde yeni bir aşamaya geçildiği bir dönemde Bahama bandıralı “SAIPEM 10000” isimli gemi ile 9 numaralı parselde sondaj çalışmasına başlanmasını “endişe verici bir gelişme” olarak değerlendirmiştir.⁷⁶ KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ve GKRY lideri Nikos Anastasiadis, 17 Eylül’de yaptıkları ve BM Genel Sekreteri’nin Kıbrıs Özel Danışmanı Espen Barth Eide’nin de katıldığı toplantıda, yapılandırılmış müzakerelerde bir sonraki safhaya geçilmesi hususunda mutabık kalmışlardır. Liderlerin Kıbrıs görüşmeleri kapsamında 9 Ekim Perşembe günü Lefkoşa’daki ara bölgede tekrar bir araya gelmesi bekleniyordu. 17 Eylül tarihli liderler görüşmesinden 1 gün önce, 16 Eylül’de Başbakan Ahmet Davutoğlu KKTC’ye gitmiştir. Davutoğlu, ilk yurtdışı seyahati çerçevesinde gittiği KKTC’de, Cumhurbaşkanı Eroğlu ile yaptığı ortak basın toplantısında barış çağrısında bulunmuştur. Davutoğlu, şöyle demektedir:

“Buradan Sayın Anastasiadis’e de sesleniyorum: Gelin bu barışı bir an önce, yarın değil bugün, gelecek hafta değil bu hafta, gelecek yıl değil bu yıl yapalım. (...) Yunanistan Başbakanı hazırsa birlikte önce Güney’e gidelim, birlikte çay içelim, sohbet edelim. Sonra Kuzey’e gelelim, yine birlikte olalım. Bu Akdeniz, birçok medeniyetin, birçok milletin ortak denizi olmuştur. Gelin beraber burada barışı inşa edelim. (...) İngiltere, ABD gibi özellikle müzakere çerçeve belgesi sürecine katkıda bulunmuş müttefik ülkelere de sesleniyorum; müzakere çerçeve belgesine sahip çıkın. Orada sizin de emeğiniz var. O müzakere çerçevesi üzerinde bir barış inşa edelim.”⁷⁷

GKRY’nin tek yanlı sondaj girişimleri sonucunda taraflar arası artan gerginlik, 11 Şubat’ta başlayan müzakereleri akamete uğratmıştır. Türk Dışişleri Bakanlığı, GKRY’yi sorumsuz davranmakla suçlayarak, “Rum tarafının önceliği, ortaklık ve hakça paylaşım yerine doğal kaynaklar üzerinde tek başına hareket etmek ise bunun hiçbir şekilde kabul edilmeyeceğini; bu bağlamda

KKTC’nin 3 Ekim tarihli açıklamasını desteklediğini” bildirmiştir.⁷⁸ Rum tarafı tüm ikazlara karşın, Türkiye’nin GKRY’nin deniz alanlarındaki egemenlik hakkına müdahale ettiği ve askeri tehdit kullandığı gerekçesiyle 7 Ekim 2014’te görüşmelerden çekilme kararı almıştır. Türkiye, GKRY’nin bu kararını “samimiyetsizliğin açık bir göstergesi” ve Rum tarafının “yeni bir ortaklık istemediğine dair bir işaret” olarak nitelendirmiştir.⁷⁹ Doğu Akdeniz bölgesinde ortak refah, istikrar ve güvenlik vizyonuna dair beslenen tüm umutlar böylelikle bir kez daha rafa kaldırılmıştır. GKRY’nin ilan ettiği MEB üzerinden İsrail, Mısır ve Lübnan ile doğrudan anlaşmalar yapması ve bu parselleri lobi gücü yüksek uluslararası şirketlere ruhsatlandırması, Kıbrıs’taki uyuşmazlığın kökeninde yatan asli nedendi. Ancak GKRY, 1960 antlaşmalarının ve 1968 sonrası başlayan görüşmelerin açıkça işaret ettiği

her türlü doğalgaz arama faaliyetinin durdurulmasından yanadır. Özellikle bu dönemde GKRY ve Yunanistan’ı esir alan ekonomik kriz, Lefkoşa’nın sıcak paraya olan ihtiyacını şiddetlendirmiştir. Rum Yönetimi, keşfedilen doğalgaz rezervlerinin ihalesinden sıcak para elde etmek ve AB’den istenilen kurtarma kredilerine karşı bu rezervleri garanti olarak kullanmak gibi çeşitli mali senaryolar geliştirmiştir. Yapılan ihaleler yoluyla hem sıcak paranın ülkeye gireceği hem ülke ekonomisinin istikrar kazanacağı öngörülmüştür. Fakat uluslararası şirketlere açılan ihaleler ve ardından yapılan sözleşmeler göstermektedir ki müzakere süreci bu hız ve anlayışla devam ettiği müddetçe, Kıbrıs Türklerine, doğalgaz faaliyetlerine ilişkin kararların alınmasında herhangi bir yetki kalmayacaktır.

GKRY, yukarıdaki bakış açısı paralelinde güç dengesini etkileyebilecek ülkelerle ikili askeri

“Türkiye KKTC-TPAO arasında icra edilen doğalgaz düzenlemeleri, Rum tarafını ziyadesiyle rahatsız etmiştir.”

“Kıbrıs Cumhuriyeti’nin asli kurucu unsuru” Kıbrıs Türklerini sürekli görmezden gelmeye devam etmiştir. Türkiye ve KKTC’nin bu eşitsizliği ortadan kaldırmak ve Kıbrıs Türklerinin hak ve menfaatlerini korumak üzere, Türkiye-KKTC-TPAO arasında icra edilen doğalgaz düzenlemeleri, Rum tarafını ziyadesiyle rahatsız etmiştir. Diğer taraftan, Rum tarafı, Doğu Akdeniz gazı, diğer güzergâhlardan daha uygun koşullara sahip olmasına rağmen Türkiye üzerinden Avrupa’ya ulaştırılmasına sıcak bakmamaktadır. Bu bağlamda Kıbrıs sorununda çözümsüzlüğü, tırmanan askeri ve siyasi gerginliği sıcak tutmayı makul bulmuştur. Bu yüzden doğalgaz aramalarını müzakere sürecinden bağımsız tutmuştur. GKRY’ye göre doğalgaz paylaşımından evvel Kıbrıs sorunu çözüme kavuşturulmalıdır. Başka bir ifadeyle; önce çözüm, sonra paylaşım temel ilkedir. Türk tarafı ise, çözüm sağlanana kadar

işbirliği anlaşmaları ve kendi lehine lobi faaliyetlerine katkı sunabilecek uluslararası şirketlerle doğalgaz ve petrol arama işbirliği anlaşmaları yapmayı sürdürmüştür. Bu politikadaki esas amaç, bir taraftan ekonomik darboğazdan kurtulmak diğer yandan bölgede Türkiye’yi dengelemektir. Bölgedeki enerji kaynakları üzerine oluşturulan senaryolar veya ortaya atılan spekülasyonlar ekonomik, siyasi ve jeopolitik dengeler açısından büyük önem ihtiva etmesinden dolayı birçok ülke tarafından titizlikle takip edilmektedir. Doğu Akdeniz Bölgesi’ndeki enerji keşiflerinin dünya piyasaları açısından önemi konusunda üzerinde mutabık kalınmış net bir bilgi henüz yoktur. Yine de bölge ülkeleri arasında enerji temelli güç dengelerini etkileyebilecek düzeyde olduğu yönünde güçlü tahminler söz konusudur.

Ankara, GKRY’nin 25 Eylül 2014 tarihinde Bahama bandıralı SAIPEM 10000 isimli gemiyle

9. parselde petrol ve doğalgaz arama çalışmaları başlatmasına bir misilleme olarak, KKTC ile Türkiye’nin yaptığı anlaşmalara dayanarak “BHP” sismik araştırmalar gemisini bölgeye gönderme kararı almış; adı geçen gemi, 20 Ekim günü Türk Deniz Kuvvetleri nezaretinde bölgeye varmıştır. Bunun üzerine Rum Yönetimi, BHP gemisinin, beraberinde iki askeri gemiyle birlikte, “yasadışı şekilde” Güney Kıbrıs’ın MEB’ine girdiğini açıklamış ve alınacak tedbirleri görüşmek üzere Ulusal Konseyi acil toplantıya çağırmıştır. Diğer taraftan askeri gemiler eşliğinde doğalgaz aramaları başlatan Türkiye’ye gözdağı vermek maksadıyla aynı gün, Rusya-İsrail-GKRY ortaklığında askeri tatbikat icra edilmeye başlanmıştır. Rum Yönetimi Başkanı Nikos Anastasiadis başkanlığında 21 Ekim’de toplanan Rum Ulusal Konseyi, Türkiye’ye karşı bazı önlemlere başvuracağını duyurmuştur.⁸⁰ Rum Yönetimi’nin düşündüğü yaptırımlar arasında Türkiye açısından en dikkat çeken, Türkiye-AB ilişkilerinin bloke edilmesine yönelik olanlarıdır. Kaldı ki bu tedbirler de yeni değil, GKRY’nin AB üyesi olduğu zamandan bu yana başvurduğu tedbirlerdir. Bu nedenle adı geçen tedbirler, Türk yetkililerce Türkiye’yi endişeye sevk edecek yeni bir durum oluşturma gücünden yoksun olarak değerlendirilmiştir. Türkiye’nin Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarıyla ilgili diplomatik ve fiili eylemlerinin özünde, GKRY tarafından yapılmakta olan faaliyetlere karşı olduğunun kayıtlara geçirilmesi ve uluslararası kurum veya aktörlerce bu faaliyetlerin durdurulması yer almaktadır. Meydana gelen siyasi gerilimin üzerinden yaklaşık beş ay geçtikten sonra 31 Mart 2015’te Rum Yönetimi’nin adanın etrafındaki hidrokarbon kaynaklarına ilişkin faaliyetleri çerçevesinde Eni/Kogas konsorsiyumu adına GKRY’nin ilan ettiği 2,3 ve 9’uncu parsellerde sondaj için Eylül 2014’ten beri Kıbrıs açıklarında bulunan SAIPEM 10000 sondaj gemisinin adadan ayrılmasını müteakip BHP gemisi de adayı terk etmiştir. Bu sayede her iki tarafın araştırma faaliyetleri karşılıklı olarak durmuştur.⁸¹

26 Nisan 2015 tarihinde KKTC Cumhurbaşkanlığı makamına, seçimlerin ikinci turunu ka-

zanan Mustafa Akıncı oturmuştur. KKTC’nin Dördüncü Cumhurbaşkanı Akıncı, 1 Mayıs günü KKTC Dışişleri Bakanı Özdi Nami’yi, “Kıbrıs Türk tarafının müzakerecisi” olarak atamıştır. KKTC Cumhurbaşkanı Akıncı ile GKRY lideri Anastasiadis, 11 Mayıs akşamı BM Genel Sekreteri’nin Özel Danışmanı Espen Barth Eide’nin de hazır bulunduğu akşam yemeğinde bir araya gelmiştir. Ara bölgede icra edilen görüşme sonrasında Özel Danışman Eide tarafından yapılan açıklamada, müzakerelerin 15 Mayıs’ta yeniden başlayacağı bilgisi verilmiştir. Yeniden başlayan müzakere sürecinde taraflar, 29 Haziran’da özlü görüşmelere, kasım ayından itibaren de yoğunlaştırılmış müzakerelere geçmişlerdir. Liderler söz konusu yoğunlaştırılmış müzakere sürecine 7-11 Kasım 2016 tarihlerinde İsviçre’nin Mont Pelerin kasabasında devam etmişlerdir. Mont Pelerin görüşmelerinden sonuç alınamaması üzerine müzakerelerde yaşanan tikanıklık, liderlerin 1 Aralık 2016 tarihinde yaptıkları görüşme sonucunda giderilmiştir. Bunun neticesinde 12 Ocak 2017 tarihinde Cenevre’de Kıbrıs toplum liderlerinin, garantör ülkelerin ve AB’nin de gözlemci statüsünde katıldığı Kıbrıs Konferansı toplanmıştır. Fakat bu defa müzakere sürecine “Enosis” gölgesi düşmüştür. Şovenist ELAM’ın (Ulusal Halk Cephesi), 15 Ocak 1950’de adadaki Rumlar arasında Enosis amacıyla tertiplenen plebisitin Rum okullarında anılmasına dair Rum Meclisine sunduğu düzenlemenin 10 Şubat 2017 tarihinde kabul edilmesi, KKTC ve Türkiye’de soğuk duş etkisi yaratmıştır. KKTC Cumhuriyet Meclisi, 13 Şubat tarihinde yayımladığı ortak bildiriyle, kabul edilen düzenlemeyi kınamıştır. KKTC Meclisi kabul edilen düzenlemeyi, “Kıbrıs Türk tarafının güvensizliğini derinleştiren bir yaklaşım ve çözüm müzakerelerinin ana felsefesine ciddi bir saygısızlık” olarak değerlendirmiştir.⁸² Bu gelişmenin ardından 16 Şubat 2017 tarihinde müzakere süreci durmuştur. Cumhurbaşkanı Akıncı, Rum tarafının “Enosis referandumunun okullarda kutlanması” kararından geri adım atmaması durumunda görüşmelere devam etmeyeceğini bildirmesi üzerine, Rum tarafı bu düzenlemeden nisan ayı başında geri adım atmak

zorunda kalmıştır. Kaldığı yerden tekrar başlayan müzakereler neticesinde Kıbrıs Konferansı’nın 28 Haziran – 7 Temmuz 2017 tarihleri arasında İsviçre’nin Crans-Montana kasabasında yeniden toplanmasında mutabık kalınmıştır. Fakat Kıbrıs Konferansı herhangi bir olumlu sonuç alamadan 7 Temmuz’da dağılmıştır.

3.3. Derinleşen Kriz: GKRY’nin Üçüncü Ruhsat İhalesi

Kıbrıs müzakerelerinin devam ettiği tarihler arasında doğalgaz ihalelerinin devam ettiği ancak sondaj faaliyetlerinin gerçekleşmediği görülmüştür. Rum Yönetimi, 24 Mart 2016 tarihinde yeni bir ihale açmıştır. Üçüncü ihale kapsamına, 6, 8 ve 10 numaralı parseller dâhil edilmiş ve şirketlerin tekliflerini 22 Temmuz 2016 tarihine kadar verebileceği ilan edilmiştir. KKTC Dışişleri Bakanlığı, “görüşmelerin yoğun bir şekilde devam ettiği bir dönemde, GKRY’nin mevcut olumlu atmosfere zarar verecek böylesi adımlardan kaçınması gerektiğini” bildirmesine rağmen⁸³ GKRY tarafından geri adım atılmamıştır. Şimdiye kadar açılan ihalelere konu olan parseller, Türk kıta sahanlığı içerisine girmeyen alanlardan oluşmaktaydı. Dolayısıyla Türkiye’nin birinci ve ikinci ihaleye tepkisi KKTC ve Kıbrıs Türklerinin hak ve menfaatleri bağlamında olmuştur. Üçüncü ihalede yer alan 6 numaralı parsel, Türkiye ile GKRY arasında ihtilaflıdır. Türkiye, 6 numaralı parselin kendi kıta sahanlığı içerisinde olduğunu iddia etmektedir. Bu yüzden Ankara, “Türkiye’nin deniz yetki alanlarında yabancı şirketlerin izinsiz hidrokarbon faaliyetlerinde bulunmasına izin vermeyeceğini; kıta sahanlığındaki hak ve menfaatlerini korumak için gerekli her türlü tedbiri alacağını” açıklamıştır.⁸⁴ Dışişleri Bakanlığı, GKRY’nin vermeye teşebbüs edebileceği ruhsatların hükümsüz olduğunu ve bu ruhsatlara dayanarak hidrokarbon arama çalışmaları yapmayı düşünebilecek ülkeleri ve şirketleri sağduyu içinde hareket etmesi yönünde uyararak, onları “Kıbrıs meselesinin çözüm sürecine olumsuz etkiye bulunacak adımlar atmamaya” davet etmiştir.⁸⁵ Türk savaş gemilerinin 9 Şubat 2018 tarihinde, İtalyan Eni şirketinin “SAIPEM 12000”

adlı sondaj gemisiyle 6. parselde hidrokarbon arama faaliyetlerini engellemesinin nedenlerinden birisi de söz konusu bu ihtilaftır.

İhaleye çıkartılan parseller için başvuru yapan şirketler, 27 Temmuz’da GKRY Hükümet Sözcüsü Nikos Christodoulides tarafından açıklanmıştır. Açıklamaya göre, üç parsel için sekiz şirket tarafından altı başvuru yapılmıştır. Sözcü’nün ardından GKRY Enerji Bakanı Yiorgos Lakkotrypis de teklif veren şirketlerin haritada işaretli olduğu bir bilgi paylaşımında bulunmuştur. Enerji Bakanı, “önemli şirketlerin teklif vermesinden dolayı oldukça memnun olduğunu” ifade ettiği açıklamasında, teklif veren şirketleri şöyle sıralamıştır: ExxonMobil (ABD), Qatar Petroleum (Katar), Statoil (Norveç), Eni (İtalya), Total (Fransa), Cairn Energy (İngiltere-İskoçya), Delek/Avner (İsrail).⁸⁶ Eni ve Total, 6 numaralı parsel için; Eni, Cairn Energy ve Delek/Avner 8 numaralı parsel için ve Eni, Total, ExxonMobil, Qatar Petroleum ve Statoil 10 numaralı parsel için teklif vermişlerdir. Dikkat edilecek olursa en çok teklif alan parsel 10 numaralı sahadır. Nitekim bu parsel, Mısır’ın Zohr gaz sahasının bulunduğu parselde komşudur. Mısır’ın Zohr sahasının zengin doğalgaz kaynaklarına sahip olduğunu İtalyan Eni Şirketi, 30 Ağustos 2015’te açıklamıştı. Zohr sahasının 100 kilometrelik alana yayıldığını belirten Eni’nin CEO’su Claudio Descalzi, “bu keşfin, dünyanın en büyük doğalgaz yatağı keşiflerinden biri olduğunu” ve “Mısır’ın enerji senaryosunu dönüştüreceğini” ifade etmiştir.⁸⁷ Zohr sahasında İtalyan petrol şirketi Eni’nin yüzde 60, Rus Rosneft’in yüzde 30 ve İngiliz BP’nin yüzde 10 hissesi bulunmaktadır. Zohr sahası, GKRY’nin tek taraflı olarak ilan ettiği MEB sınırına yaklaşık 6,5 km uzaklıktadır ve 11 numaralı parselin tam karşısında yer almaktadır. Rum hükümeti, 21 Aralık 2016 tarihinde üçüncü tur ihalenin nihai sonuçlarını açıklamıştır. Buna göre, 6 numaralı parselin Eni ve Total ortaklığına, 8 numaralı parselin Eni’ye ve son olarak 10 numaralı parselin ExxonMobil ve Qatar Petroleum ortaklığına ruhsatlandırılması uygun bulunmuştur.⁸⁸ GKRY hükümetinin 7 Mart 2017 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla parsellerin ruhsatlan-

dırılması aşağıdaki tabloda yer aldığı şekliyle yapılmıştır.

Aşağıdaki tablodan kolayca anlaşılabileceği üzere Mart 2017 tarihi itibarıyla GKRY hükümeti ilan ettiği 13 parselden 8’ine ruhsat vermiştir. Ülke bazında bakılacak olursa; İtalya, Fransa, Güney Kore, ABD, İsrail, Katar, İngiltere ve Hollanda’ya ait uluslararası enerji şirketleri Doğu Akdeniz’de doğalgaz ve petrol arama faaliyetleri yürütmektedir.

vesinde kapsayıcı bir şekilde çözülememesi ihtimali, kıyıdaş ülkeleri kendi aralarında toprak çatışmasına kadar götürebilir.

Doğu Akdeniz’de yeni enerji kaynaklarının bir bölümü tarihsel uyuşmazlıkların var olduğu bölgelerde keşfedilirken, bir kısmı da yeni ihtilaflara mahal verecek kesinleşmemiş deniz yetki alanlarında tespit edilmiştir. Diğer taraftan, şimdiye kadar dört sahada kayda değer saptamalar yapılmıştır. Bunlar, Zohr (Mısır), Afrodit (GKRY)

Tablo 1: GKRY Tarafından Ruhsatlandırılan Sahalar (2017)⁸⁹

Parsel	2,3, 9	6	8	10	11	12
İşletmeci	ENI	ENI	ENI	EXXON MOBIL	ENI	NOBLE ENERGY
Şirket	Eni %80 Kogas %20	Eni %50 Total %50	Eni %100	Exxon Mobil %80 Qatar Petroleum % 20	Eni %50 Total %50	Noble % 35 Shell % 35 Delek %15 Avner %15

4. Küresel Aktörler ve Bölgesel Çıkarlar

Cebelitarık Boğazı’nın güney yakasından başlayıp İskenderun Körfezi’ne kadar uzanan uzun kıyı şeridi giderek enerji eksenli güç mücadelesine sahne olmaya başlamıştır. Arap Baharı ile siyasi ve toplumsal hayatta yaşanan köklü değişim, devletler arası ilişkileri de tersyüz eden yeni bir yapı meydana getirmiştir. Bu değişimi yalnızca Arap Baharı ile izah etmek mümkün değildir. Zira Arap Baharı, Doğu Akdeniz’de yürütülen doğalgaz ve petrol aramalarının yoğunlaştığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. Yeni enerji kaynaklarının keşfiyle birlikte dünya ticaretinin yaklaşık yüzde 30’unun geçtiği Akdeniz’in uluslararası güç dengesi bakımından önemi artmıştır. Doğu Akdeniz’de keşfedilen doğalgaz kaynaklarının Avrupa’nın enerji yollarını çeşitlendirmek için iyi bir fırsat olabileceği düşüncesi yeni politik hesapların kurgulanmasında da katalizör etkisi yapmıştır. Öyle ki, enerji temelli bu güç mücadelesinin, hukuk, hakkaniyet ve işbirliği çerçe-

ve Leviathan artı Tamar (İsrail) sahalarıdır. Bugün itibarıyla üretimde olan tek saha Tamar’dır. Hayfa’nın yaklaşık 90 km açığında yer alan Tamar’dan doğalgaz akışının 31 Mart 2013 tarihinde başladığı duyurulmuştu. Tamar sahasında ilk keşif 2009 yılında gerçekleşmişti.

Doğu Akdeniz bölgesinde ilk doğalgaz keşfinin yapılmasıyla birlikte enerji merkezli yoğun bir diplomasi trafiği kendini göstermeye başlamıştır. Enerji güvenliği çizgisinde hareket eden bu diplomasi atağı, doğal olarak beraberinde ekonomik, siyasi ve askeri işbirliklerini getirme yolunda hızla ilerlemektedir. Bu süreçte GKRY, İsrail ve Mısır arasında önemli bir yakınlaşmanın yaşandığı gözlemlenmektedir. Özellikle 3 Temmuz 2013’te Mısır’da yaşanan askeri darbe, üç devlet arasında işbirliğinin ileri noktaya ulaştırılmasında tetikleyici bir etki yapmıştır. Fakat bu yeni durum Kıbrıs, Filistin, Ege, Lübnan ve Suriye’deki sorunların muhteviyatında önemli değişikliklere yol açabilecek nitelikte yeni sorunların oluşmasına neden olabilir. GKRY-Mısır ve Yunanistan arasında 2003 yılından itibaren gelişen ilişkilere, 2010’dan

sonra İsrail de dâhil olmuştur. Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının keşfi neticesinde, GKRY-Mısır-Yunanistan ile GKRY-İsrail-Yunanistan şeklinde görünürde farklı ama aynı amaca hizmet eden iki adet üçlü işbirliği mekanizması vücuda gelmiştir. Buradaki ülkelerin amacı, Kıbrıs-Mısır-İsrail üçgeninde yer alan doğalgaz kaynaklarını işbirliği içerisinde uluslararası pazarlara ulaştırmaktır. Bu bağlamda adı geçen ülkeler bölgesel işbirliği, istikrar, enerji güvenliği ve bölge refahı adına ortak çalışmalar yürüttüklerini ifade etmektedirler. Ancak bu işbirliği girişimlerinin temelinde uluslararası hukuk ihlalleri olduğu, Türkiye ve KKTC’nin hak ve menfaat kaybına uğratıldığı ve egemenlik haklarının ihlal edildiği yönünde ciddi itirazlar bulunmaktadır.

İsrail-GKRY-Mısır üçgeninde keşfedilen doğalgazın geliştirilmesi etkin ve verimli bir ihracat alt yapısına bağlıdır. İsrail, Mısır ve GKRY’nin ortak arzusu, İsrail’den Avrupa’ya uzanacak doğalgaz hattı yoluyla bu sorunun üstesinden gelmektir. “East-Med” adı verilen ve Doğu Akdeniz doğalgazının Akdeniz altından yapılacak boru hattıyla Güney Kıbrıs-Girit-Yunanistan ve İtalya güzergâhından Avrupa’ya ulaştırılmasını öngören projeyi ABD ve AB desteklemektedir. İsrail, GKRY, İtalya ve Yunanistan arasında 3 Nisan 2017’de Tel Aviv’de imzalanan ortak deklarasyonla imzacı devletler, ilk somut adımı atmıştır. ABD ve AB, bu proje sayesinde Rusya’nın Avrupa üzerindeki enerji baskısının azalacağını düşünmektedir.

Konu üzerine yapılan araştırmalar ve uzman görüşleri, East-Med projesinin ekonomik açıdan makul bir rota olmadığına altını çizmektedir. Çok sayıda bilimsel araştırma, Doğu Akdeniz gazını Avrupa’ya ulaştırmanın Türkiye üzerinden daha ucuz, kolay, istikrarlı ve bölgesel barışa katkı sunma bakımından daha faydalı olacağı yönünde hemfikirler. GKRY-İsrail-Yunanistan’ın Akdeniz’de üçlü işbirliğini geliştirme kararı alması ve bu noktada imzaladıkları anlaşmalar, Türkiye’yi önemli enerji güzergâhı haline getirecek Doğu Akdeniz gazının Türkiye üzerinden uluslararası piyasalara arz edilmesi ve Ceyhan’dan

İsrail’e yapılması düşünülen enerji nakil hattı projelerini de ikinci plana itmiştir. Ayrıca, East-Med projesinin Kıbrıs uyuşmazlığını derinleştirilmesi ve adanın bölünmüşlüğüne pekiştirmesi çok muhtemeldir. Nitekim KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı, East-Med projesini, “Bu bir barış rotası değildir.” sözleriyle özetlemiştir.

Doğu Akdeniz gazının Türkiye üzerinden Avrupa’ya ulaştırılmasının hem teknik hem de finansal olarak daha uygun olduğu görüşlerine rağmen Avrupa Birliği, East-Med projesini aktif bir şekilde destekleyeceğini duyurmuştur. ABD ve AB, East-Med projesini Kuzey Akım-2 projesine alternatif bir çözüm olarak görmektedirler. Rusya’nın yürüttüğü proje, Baltık Denizi’nin altından Rusya’dan Almanya’ya toplam 55 milyar metreküp kapasiteli 1200 km uzunluğunda iki ayrı deniz boru hattının yapılmasını öngörmektedir. 4 Eylül 2015’te imzalanan ve büyük kısmı tamamlanan Kuzey Akım-2 projesine ABD oldukça tepkilidir ve projeyi akamete uğratmanın yollarını aramaktadır. Benzer şekilde ABD’nin Türk Akımı projesine de karşı olduğu bilinmektedir. ABD’ye göre iki proje de Avrupa’nın Rusya’ya enerji bağımlılığını derinleştirmektedir. Buna karşın AB’nin en büyük ekonomisine sahip Almanya ise, Kuzey Akımı-2 projesini desteklemektedir. Dolayısıyla East-Med ve Kuzey Akım-2 projelerinin AB’de bir enerji ayırımına yol açtığı söylenebilir. İsrail kaynaklı haberler, İsrail-GKRY-Mısır üçgeninde yapılacak enerji yatırımlarının 30-40 yıl içerisinde Kuzey Denizi’nin yerini alabilecek en güvenilir doğalgaz tedarik merkezi olacağı üzerinde durmaktadırlar.

Fransa’nın Doğu Akdeniz’de kendi nüfuz alanını genişletme yönünde bir strateji izlediği görülmektedir. Bu amaçla Mısır, İsrail ve Güney Kıbrıs ile yakın ilişkiler kurmayı hedef haline getirmiştir. Doğalgaz keşifleriyle birlikte Fransa’nın Kıbrıs’a olan ilgisi yoğun bir şekilde artmaya başlamıştır. Bu bağlamda BM Güvenlik Konseyi Üyesi ve AB Kurucu Üyesi olmanın verdiği politik gücü de arkasına alan Fransa, siyasi ve askeri olarak Kıbrıslı Rumları kendisine bağımlı hale getirme stratejisini uygulamaya

koymuştur. Bu strateji, 28 Şubat 2007 tarihinde Fransa Savunma Bakanı Michelle Alliot-Marie ile Kıbrıs Rum Dışişleri Bakanı Yorgo Lilikas arasında imzalanan “Savunma ve Askeri İşbirliği Anlaşması” ile gün yüzüne çıkmıştır. Anlaşmaya göre, Kıbrıs Rum askeri personeli Fransız harp akademilerinde eğitim görecektir, Kıbrıs Rum Yönetimi ile Fransa ortak tatbikat düzenleyecektir. Anlaşmanın belki de en hassas noktası, Fransa’ya adanın güneyinde yer alan Andreas Papandreu Hava Üssü’nü ve Zigi Deniz Üssü’nü kullanma imkânı tanınmasıdır. Fransa’nın anlaşmayla stratejik alan örgütlenmesinde kendisine iyi bir ileri karakol ve köprübaşı elde ettiği söylenebilir. Türkiye, Fransa’nın bu girişimini “kaygı verici bir gelişme” ve “1960 Kıbrıs antlaşmalarına aykırı bir eylem” olarak değerlendirmiş⁹⁰ ve Fransa’dan anlaşma metninin gösterilmesini talep

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz’de Türkiye aleyhine ittifak ve işbirliği arayışına girmesi ve bu noktada AB ve ABD’den tam destek sağlaması, Rusya’nın tepkisini giderek artırmaktadır. Soğuk Savaş Dönemi’nden itibaren Rusya’nın Kıbrıs politikası, “bağımsız ve bağlantısız Kıbrıs” üzerine kuruludur. Zira Rusya, Akdeniz’de jeopolitik değeri yüksek bir adanın NATO üyesi Türkiye ve Yunanistan’ın kontrolüne geçmesine karşı çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle ABD’nin dolaylı yoldan Kıbrıs’ı bir NATO üssüne dönüştüreceği şüphesi, Kremlin’in Doğu Akdeniz’e yönelik en büyük kaygılarından biri olmuştur.

Geçmişte var olan bu endişenin günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Anastasiadis’in her fırsatta Türkiye’yi Doğu Akdeniz’de çevreleme adına yürüttüğü çok yönlü dış politika, nihayetinde

“Fransa ve ABD’ye askeri üs kurma olanağı sunması ile başlayan ‘Kıbrıs’ın militarize edilme’ çalışmaları, tehlikeli ve bölgesel istikrarı bozucu etkilere kapı aralamaktadır.”

etmiştir. Fransa ise, “anlaşmanın diğer AB üyeleri ile yapılan teknik ve rutin bir anlaşma olduğunu; iddia edildiği gibi Kıbrıs’taki üslerden faydalanma gibi bir içeriğinin olmadığını” ileri sürmüştür. 4 Nisan 2017 tarihinde Paris’te imzalanan yeni bir anlaşmayla, 28 Şubat 2007 tarihli Savunma ve Askeri İşbirliği Anlaşması’nın kapsamı genişletilmiştir. Temmuz 2018’de ise, Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren anlaşmaya göre; Rum Yönetimi, Fransız ordusuna ülkesindeki hava ve deniz üslerini sürekli kullanma hakkı tanıyacak, buna karşılık Fransa da Doğu Akdeniz’deki enerji sondajlarının ve deniz trafiğinin güvenliği konusunda Rum Yönetimi’ne destek verecektir. Anlaşmayla Rum Yönetimi, BM Güvenlik Konseyi ve AB üyesi Fransa’nın politik desteğini yanına çekmeyi, diğer taraftan Türkiye’yi Akdeniz’de frenleyecek askeri müttefik ihtiyacını da karşılamayı hedeflemiştir.

Rusya’nın da Doğu Akdeniz’den izole edilmesine yol açmaktadır. Bu noktada Rum tarafının hedefi Türkiye iken, AB ve ABD’nin hedefinin Rusya olduğu iddia edilmektedir. Rus Dışişleri Bakanlığı Basın Sözcüsü Maria Zaharova’nın Aralık 2018’de yaptığı açıklamada, “Moskova, Rusya karşıtı hareketleri görmezlikten gelemmez. Bunların uygulanması durumunda Rusya önlem almak zorunda kalacaktır.” sözlerine yer vermesi, Rusya’nın GKRY’nin siyasetinden duyduğu memnuniyetsizliği yansıtmaları bakımından önemlidir. Rum tarafının, adanın güneyinde Fransa ve ABD’ye askeri üs kurma olanağı sunması ile başlayan “Kıbrıs’ın militarize edilme” çalışmaları, tehlikeli ve bölgesel istikrarı bozucu etkilere kapı aralamaktadır. Her ne kadar Rum Hükümeti Sözcüsü Prodromos Prodromu, kendilerinin adadaki askeri varlığı artırıcı eylemlerde bulunmadığını ve amaçlarının sadece insani misyon amaçlı tesisler kurmak olduğunu belirtse de yapılan bu açıklama,

Doğu Akdeniz’de gerginliği azaltmaya yeten, güven verici bir izahat olarak kabul görmemiştir.

Küresel aktör konumundaki Çin, Doğu Akdeniz enerji kaynakları üzerinde yürütülen uluslararası mücadeleyi yakından takip eden bir başka ülkedir. Çin’in bölgeye yönelik ilgisi, “Bir Kuşak Bir Yol” projesiyle daha da artmıştır. Kıbrıs’ın Pekin Büyükelçisi Agis Loizou, Aralık 2015’te Çin Uluslararası Radyosu’na verdiği demeçte, Güney Kıbrıs’ın “Bir Kuşak Bir Yol” inşasında aktif rol oynayacağını söylemiştir. Bu çerçevede; turizm, ticaret, yenilenebilir kaynaklar, araştırma ve eğitim alanlarında mevcut iyi ilişkilerin güçlendirilerek ileriye götürülmesi yönünde iki ülke arasında diplomatik temaslar yürütülmektedir. Bunun haricinde Tayvan sorunu Çin’in Kıbrıs politikasını yönlendiren ana faktör olmuştur. Bu durum, her iki ülkeyi birbirine yaklaştıran önemli bir etkidir. Rum lider Nikos Anastasiadis, 12 Aralık 2016’da Kıbrıs ile Çin arasında diplomatik ilişki kurulmasının 45. yıldönümü münasebetiyle düzenlenen resepsiyonda, “Bir Kuşak Bir Yol” projesine aktif katılım göstereceklerini bir kez daha yinelerken; Kıbrıs’ın “21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu” projesinde, Avrupa’nın önemli kavşak ülkelerinden biri olduğuna dikkat çekmiştir. Tahmin edileceği üzere “21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu” projesi, Çin’i Hint Okyanusu üzerinden Basra Körfezi’ne, Kızıldeniz üzerinden de Akdeniz’e bağlayacak olan deniz ulaşım hattıdır.

Böylece Çin’in ticari ve lojistik ağı, deniz yoluyla Asya-Afrika-Avrupa pazarlarına ulaştırılmış olacaktır. Bu noktada Kıbrıs, Doğu Akdeniz’de kilit bir role sahiptir. Özellikle 2015 yılında dünyanın en önemli deniz geçitlerinden Süveyş Kanalı’nın uluslararası ulaşım altyapısının geliştirilmesi, Kıbrıs’ın ticari ve lojistik değerini yükseltmiştir. Mart 2012’de Larnaka eski Havalimanı’nı Rum Yönetimi’nden kiralayan Çin’in bu girişimlerini limanlar ve enerji alanında da devam ettirmek için yoğun bir diplomasi yürüttüğü bilinmektedir. Örneğin; Aralık 2015’te Güney Kıbrıs’ı ziyaret eden Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, Limasol Limanı ile ilgilendiklerini, bu çerçevede Kıbrıs’ı bölgenin denizcilik üssü yapmayı arzuladıklarını açıklamıştır. “21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu” projesi kapsamında, uluslararası deniz ticareti açısından önem taşıyan limanlara Çin, ciddi yatırımlar yapmaktadır. Bu yatırımlar arasında Pakistan/Gvadar, Yunanistan/Pire, Türkiye/Kumport ve İsrail/Hayfa Limanı yer almaktadır. Bununla birlikte Pekin Yönetimi’nin ilk deniz aşırı askeri üssünü Kızıldeniz ve Hint Okyanusu’nu kesen Cibuti’de açması dikkatlerden kaçmamıştır. Aynı zamanda Çin, Cezayir’in Şerşel şehrinde, Akdeniz ve Kuzey Afrika’nın en büyük limanını 2023 yılına kadar bitirmeyi planlamaktadır. Görüldüğü üzere BM Güvenlik Konseyi Daimî Üyesi Çin de, Akdeniz’de oluşan uluslararası zafiyeti fırsata çevirmenin yollarını aramaktadır.

Sonuç

Doğu Akdeniz kıyılarında hidrokarbon rezervleri olduğuna dair bilimsel bulguların elde edildiği 1999 yılından itibaren bölgedeki sorunların içeriği de köklü bir değişikliğe uğramaya başlamıştır. Bu tarihten sonra İsrail, Lübnan, Güney Kıbrıs ve Mısır, doğalgaz rezervlerinin keşfi ve ticarileştirilmesi hususunda yoğun bir çaba göstermiştir. Doğu Akdeniz’deki kıyıdaş devletlerin deniz yetki alanlarını hakkaniyet ölçüsünde ortak bir anlaşma çerçevesinde sınırlandırmaya gitmeden önce, bazı kıyıdaş devletler arasında ihtilaflara mahal verecek ikili MEB anlaşmalarının imzalanması ve bu sahalarda hidrokarbon keşif ve sondaj faaliyetlerinin başlatılması, Türkiye-GKRY, Türkiye-Yunanistan, Türkiye-Mısır, İsrail-Lübnan ve GKRY-KKTC arasında deniz sahalarının kullanımı konusunda yeni anlaşmazlıkların baş göstermesine yol açmıştır.

Bu doğrultuda Türkiye, GKRY’nin 2003’ten beri Mısır, Lübnan ve İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşmaları imzalamasına ve uluslararası enerji şirketlerine MEB olarak ilan ettiği bölgelerde petrol ve doğalgaz faaliyetlerine ilişkin keşif ve sondaj ruhsatları vermesine, uluslararası diplomatik kurallar çerçevesinde, kendi kıta sahanlığının ve KKTC’nin hak ve menfaatlerinin ihlal edildiği gerekçesiyle söz konusu anlaşmaların ve ihalelerin yapıldığı andan itibaren kesintisiz bir şekilde karşı çıkmıştır. Ancak Türkiye bu diplomatik girişimlerinden herhangi bir sonuç elde edememiştir. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıklar ve Kıbrıs sorunu halledilmeden başlayan doğalgaz ve petrol arama faaliyetleri, mevcut meseleleri çok yönlü karmaşık bir vaziyete sürüklerken, ihtilaflar üzerine kurulu yeni denge arayışı, Doğu Akdeniz havzasını sonucunda kestirilemeyen çatışmalara açık bir hale getirmektedir.

Başlangıçta, “doğalgaz rezervlerinin bölge barışının lokomotifi olabileceği” yönünde iyimser bir hava oluşmasına rağmen, umulanın aksine bir tablo ortaya çıkmıştır. Taraflar arası tırmanan politik gerilim, Doğu Akdeniz’deki siyasi sür-

tüşmenin üst düzeye çıkmasına ve “soğuk barış” ile “soğuk savaş” karışımı bir atmosferin bölgede hüküm sürmesine sebep olmuştur. Ayrıca hidrokarbon kaynaklarının keşfi, nakli ve pazarlanması konusunda devam eden tartışmalar irdelendiğinde, bunların ekonomik verilerden ziyade, siyasi hesaplara dayalı olduğu görülmektedir. İsrail, Filistin, Kıbrıs, Lübnan ve Mısır’ın deniz yetki alanlarından çıkarılacak enerji kaynaklarının, Avrupa pazarına ucuz ve kolay bir şekilde ulaştırılmasının en etkin ve verimli güzergâhının Mısır-İsrail-Kıbrıs-Türkiye rotası olduğu, uzmanların üzerinde mutabık kaldığı genel bir görüştür. Buna rağmen enerji kaynaklarını yönetmede etkili bir oyuncu olma düşüncesine dayalı siyasi analizleri esas alan aktörler, ABD ve AB söz konusu sahalardaki enerji kaynaklarının Avrupa’ya nakli konusunda İsrail-Kıbrıs-Girit-Yunanistan-İtalya (East-Med) rotasında görüş birliğine varmışlardır. Bölgesel barışı ve istikrarı esas almadan, siyasi hesaplarla oluşturulan ve ekonomik analizlere aykırılık teşkil eden rotanın kabul görmesi, Türkiye’ye karşı bir ittifak arayışı şeklinde, bir yoruma kapı aralamaktadır.

Türkiye güzergâhına alternatif sunulan East-Med projesinin maliyet, süre, taşıma kapasitesi, sürdürülebilirlik ve verimlilik gibi teknik zorluklarının yanı sıra hukuki müşkülâtları da bulunmaktadır. Zira adı geçen projenin bir kısmı Türkiye’nin hak iddia ettiği kıta sahanlığı içerisinde kalmaktadır. Ayrıca Kıbrıs sorunu bir diğer engeldir. East-Med projesinin savunucularının ileri sürdüğü, “Kıbrıs sorununun çözümsüzlüğü” Türkiye güzergâhının kullanılmasına engeldir” tezi, aynı ölçüde East-Med projesi için de geçerli olmalıdır. Kıbrıs Türklerinin, adanın ortak mirası olan doğal kaynaklar üzerinde tıpkı Kıbrıs Rumları gibi mutlak hakları bulunmaktadır. Dolayısıyla Kıbrıs Türklerinin rızası olmaksızın adanın doğal kaynakları üzerinde hiçbir otoritenin tek başına tasarrufta bulunma hakkı yoktur. O nedenle var olan çift yönlü uyuşmazlığın üstesinden gelmek için tüm tarafların temsil edildiği ekonomik işbirliği modelleri üzerinde ortak çalışmalar yürütülmesi önem arz etmektedir. Ancak böyle bir işbirliği modeli siyasi sorunların aşılmasına katkı

sunabilir. Aksi halde ihtilafların çatışmaya dönüşme ihtimali söz konusu olabilir.

Diğer taraftan, Doğu Akdeniz gazı, Türkiye-AB ilişkilerine de yeni bir soluk getirebilir. AB’ye tam üye olmaya aday güçlü bir bölge devletin East-Med projesiyle işbirliği dışına itilmesi, AB’nin kuruluş felsefesine aykırılık teşkil etmektedir. Avrupa’da kalıcı bir barışın kurulabilmesi amacıyla Fransa ve Almanya arasında yüzyıllardır süregelen çatışmaya son veren düşüncenin, Doğu Akdeniz’e aksetmemesi oldukça ilginçtir. Hâlbuki AB, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu’na benzer bir modelin Doğu Akdeniz’de kurulması yönünde bir politika izleyebilirdi. Levant bölgesindeki gelişmeler, AB’nin küresel gücünün yeniden imar edilmesine ve bu sayede “Avrupa Birliği karamsarlığı” fikrinin de önüne geçilmesine önemli bir fırsat sunmuştur. Buna

yara aldığı şu günlerde NATO ve AB bağlamında rasyonel bir davranış olmayacaktır. Nitekim NATO üyeleri arasındaki ihtilafların barışçıl yollarla çözülmemesi, uzun vadede örgütün işlevselliğini zayıflatabilir ve üyeler arası yeni çatışmalara fırsat sunabilir. Bu durum ABD, AB ve NATO’nun, Rusya ve Çin karşısında etkinliğini azaltabilir. Başka bir önemli husus da, ABD ve AB’nin Türkiye’yi saf dışı eden projelere yeşil ışık yakması, Arap Baharı ile başlayan sosyal karışıklıkların ve ardından gelen DAES ile mücadelenin, küresel güçlerin bölgesel enerji kaynaklarını ele geçirmek ve bölgeyi yeniden tasarlamak amacıyla kullandıkları bir “bahane” olduğu fikrinin pekişmesine ve Batı karşıtı söylemin güçlenmesine yol açabilir.

Rum Yönetimi’nin, Kıbrıs sorunu çözülmeden adanın tüm halklarının hak sahibi olduğu doğal kaynaklar konusunu müzakere etmekten ısrarla

“ ABD’nin Avrupa’yı Rusya’nın enerji bağımlılığından kurtarmayı amaç edinen siyaseti, NATO’nun Akdeniz ayağını çökertmek adına sürdürülemez. ”

karşın AB’nin, kendi geleceğini ulusal çıkarlara mahkûm ederek, bölgede siyasi ittifaklara ön verebilecek, ekonomik ve sosyal entegrasyonları daraltıcı, etki gücü yüksek projelere destek vermesi izahı güç bir hadisedir.

Benzer durum ABD için de geçerlidir. ABD’nin Avrupa’yı Rusya’nın enerji bağımlılığından kurtarmayı amaç edinen siyaseti, NATO’nun Akdeniz ayağını çökertmek adına sürdürülemez. Bugün hem AB hem de NATO değişen uluslararası konjonktür nedeniyle kendi üyeleri tarafından sorgulanmaktadır. Bu durum her iki örgütü ciddi bir güven bunalımı ile karşı karşıya getirmiştir. Her iki örgüt açısından gerek güven bunalımını aşmak gerekse de üyeler arası işbirliğini daha üst seviyelere çıkarabilmek adına, Doğu Akdeniz gazı yeni bir fırsat sunabilir. Durum böyle iken, ABD ve AB’nin Türkiye’yi dışarıda bırakan herhangi bir projeyi desteklemesi, Batı ittifakının

kaçınması, adanın tümü üzerinde egemenlik iddiası ve Türk kıta sahanlığını dikkate almadan deniz yetki alanları sınırlandırma faaliyetlerine girişmesi, siyasi tansiyonu yükselten gelişmeler olmuştur. Türkiye-ABD, Türkiye-AB, Türkiye-İsrail ve Türkiye-Mısır arasındaki politik anlaşmazlıkları fırsata çevirme düşüncesiyle, Türkiye’yi yalnızlaştırma ve çevreleme politikasına başvurulması, orta ve uzun vadede sorunlara çözüm getirecek girişimler değildir. Rum tarafının doğalgaz meselesini Kıbrıs sorunu için siyasi bir koza dönüştürme stratejisi de makul bir yaklaşım olmaktan ötedir. Mevcut koşullar dikkate alındığında, tüm taraflar açısından en rasyonel teşebbüsün, çözüm çizgisini ekonomik işbirliği temelli bir perspektiften başlatma olduğu öne sürülebilir. Aksi halde siyasi çözümü önceleyici yaklaşımın devamında ısrarcı olunması, çözüm sürecinin açık uçlu bir şekilde uzamasına, var olan sorunların derinleşip pekişmesine ve diplo-

matik girişimler yerine askeri tedbirlerin devreye girmesine zemin hazırlayacağı öngörülmektedir.

Rum tarafının siyasi tansiyonu düşürmek maksadıyla, doğalgaz kaynaklarının paylaşımında, Türk tarafına hak edilen hissenin verileceğini her fırsatta ifade etmesi, ikna edici bir söylem olarak takdim edilse de hem gerçekçi hem de eşitlikçi bir yaklaşım değildir. Keza, temsilde adaletin olmadığı bir siyasal yapıda, hakça bir paylaşımın tahakkuk etmesi düşünülemez. Kaldı ki ihtilaf sadece zenginliklerin paylaşılması ile sınırlı değildir. Kıbrıs Türklerinin, doğal kaynakların siyasi tasarrufunda da hak ve yetkileri vardır. O halde bu hak ve yetkinin icrasında bir kısıt ve tehir mevzu bahis olamaz. Bu durumda, Kıbrıs müzakerelerinin yanı sıra, adanın doğal kaynaklarının ve bu kaynaklardan elde edilecek gelirin yönetimiyle ilgili ilkesel anlaşmalar ivedi bir şekilde yapılmalıdır. Kıbrıs’ın deniz yetki alanlarındaki kaynakların hacmi kesinleşmeden, centilmenlik kurallarının ve iyi niyetin korunduğu zaman dilimi terk edilmeden, bu anlaşmaların zaman kaybetmeden imzalanması gerekmektedir. Çünkü adanın kuzeyi ile güneyinde ne kadar hidrokarbon rezervi olduğu konusu henüz netlik kazanmamıştır. Tüm faaliyetlerin hâlâ senaryo veya proje aşamasında olduğu ve ciddi yatırımların hayata geçirilmediği bu zaman dilimi en iyi şekilde değerlendirilmedi. Başka bir ifadeyle,

katlanılabilir maliyetlerden, vazgeçilemez maliyetler safhasına geçilmeden gerekli diplomatik adımların atılması icap etmektedir. Vazgeçilemez maliyetler safhasına geçildikten sonra bir daha geriye dönmek mümkün olmayabilir.

Türkiye’nin Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarında veya KKTC’nin TPAO’ya yetki verdiği sahalarda ticarileştirilebilir hidrokarbon rezervleri keşfetmesi, East-Med projesi başta olmak üzere Doğu Akdeniz gazı üzerine geliştirilen tüm senaryoların yeniden ele alınmasına kapı aralayacaktır. Dahası, adanın kuzeyinde yeterli miktarda enerji kaynağının bulunması durumunda, bu kaynakların güneydekilere nazaran daha kısa sürede Türkiye üzerinden pazarlara ulaştırılması mümkündür. Böyle bir projeksiyonun hayata geçmesi, KKTC lehine sonuçların doğmasına ve nihayetinde adanın tümünü tek bir devlet altında birleştirme çabalarının kalıcı bir şekilde son bulmasına neden olacaktır.

Sonuç olarak, Kıbrıslı Türklerin ve Rumların hidrokarbon konusunu Kıbrıs sorunundan ayrı bir biçimde ele alarak öncelikle bu hususta bir anlaşmaya varmaları ve ortak kurumsal mekanizmalar inşa etmeleri, adanın müşterek menfaatine mevcut koşullar altında daha uygun düşmektedir. Bu bağlamda ortak bir komisyon, müdürlük veya bakanlık oluşumu iyi bir başlangıç olabilir.

Kronoloji

17 Şubat 2003: GKRY-Mısır MEB Anlaşması

2 Mart 2003: Türkiye’nin GKRY-Mısır MEB Anlaşmasını tanımadığına dair notayı BM’ye iletmesi

24 Nisan 2004: Annan Planı Referandumu

1 Mayıs 2004: GKRY’nin “Kıbrıs Cumhuriyeti” adı altında AB’ye katılımı

17 Ocak 2007: GKRY-Lübnan MEB Anlaşması

26 Ocak 2007: GKRY’nin MEB olarak ilan ettiği sahayı 13 parsele bölmesi

30 Ocak 2007: Türk Dışişleri Bakanlığı’nın parselasyona ilişkin itirazı

15 Şubat 2007: GKRY’nin ilk kez petrol ve doğalgaz arama ihale teklif çağrısı yapması

15 Şubat 2007: Türk Dışişleri Bakanlığı’nın ihale çağrısına ilişkin itirazı

28 Şubat 2007: GKRY-Fransa arasında Savunma ve Askeri İşbirliği Anlaşması’nın imzalanması

30 Temmuz 2008 : Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından TPAO’ya Akdeniz’de Türk Karasuları dışında petrol ve doğalgaz arama izni verilmesi

14-18 Kasım 2008 : Norveç bayraklı M/V Malene Ostervold isimli araştırma gemisinin TPAO adına Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin belirlediği deniz yetki alanları dâhilinde petrol ve doğalgaz arama faaliyetleri yürütmesi

19 Kasım 2008: Yunan Dışişleri Bakanlığı’nın M/V Malene Ostervold isimli araştırma gemisinin araştırma faaliyetlerine ilişkin itirazı

24 Ekim 2008: GKRY tarafından Amerikan Noble Energy International’a 12. parselde petrol ve doğalgaz arama ruhsatı verilmesi

17 Aralık 2010: GKRY-İsrail MEB Anlaşması

21 Aralık 2010: Türk Dışişleri Bakanlığı’nın GKRY-İsrail MEB Anlaşması’na ilişkin itirazı

19 Eylül 2011: Noble Energy International’ın 12. parselde petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerine başlaması

21 Eylül 2011: Türkiye-KKTC arasında Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması’nın imzalanması

22 Eylül 2011: KKTC Bakanlar Kurulu’nun 22 Eylül 2011 tarihinde Kıbrıs’ın etrafında 7 ruhsat sahası belirleyerek, bu alanlarda petrol ve doğalgaz arama ruhsatlarını TPAO’ya vermesi

26 Eylül 2011: Piri Reis gemisinin Doğu Akdeniz’de petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerine başlaması

28 Aralık 2011: Nobel Energy tarafından 12. parselde doğalgaz ve petrol rezervlerinin bulunduğu açıklanması

11 Şubat 2012: GKRY’nin ikinci kez petrol ve doğalgaz arama ihale teklif çağrısı yapması

- 15 Şubat 2012:** Türk Dışişleri Bakanlığı’nın ihale çağrısına ilişkin itirazı
- 16 Mart 2012:** Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından TPAO’ya Doğu Akdeniz’de Anadolu-Mısır ortay hattını esas alacak şekilde petrol araştırma ve işletme ruhsatları verilmesi
- 22 Nisan 2012:** Mısır ulusal gaz şirketinin İsrail’e gaz satışını öngören anlaşmayı feshetmesi
- 18 Mayıs 2012:** Türk Dışişleri Bakanlığı’nın ihale çağrısına katılan uluslararası şirketleri uyarması
- 19 Aralık 2012:** İkinci ihale çağrısının resmen sonuçlanması. Buna göre: 2, 3 ve 9 numaralı parsellerin Eni/Kogas ortaklığına, 11 numaralı parselin Total’e verilmesi
- 23 Şubat 2013:** Barbaros Hayreddin Paşa gemisinin TPAO tarafından hizmete alınması
- 31 Mart 2013:** İsrail’in Tamar deniz sahasında doğalgaz üretimine başlaması
- 3 Temmuz 2013:** Mısır’da askeri darbenin gerçekleşmesi
- 25 Eylül 2014:** Eni/Kogas konsorsiyumu adına Bahama bandıralı SAIPEM 10000 isimli geminin 9 numaralı parselde petrol ve doğalgaz arama çalışmalarına başlaması
- 20 Ekim 2014:** Barbaros Hayreddin Paşa gemisinin Kıbrıs açıklarında petrol ve doğalgaz arama çalışmalarına başlaması
- 30 Ağustos 2015:** İtalyan Eni Şirketi’nin Mısır’ın Zohr deniz sahasında doğalgaz kaynakları bulunduğunu açıklaması
- 24 Mart 2016:** GKRY’nin üçüncü kez petrol ve doğalgaz arama ihale teklif çağrısı yapması
- 25 Mart 2016:** Türk Dışişleri Bakanlığı’nın ihale çağrısına ilişkin itirazı
- 21 Aralık 2016:** Üçüncü ihale çağrısının resmen sonuçlanması. Buna göre: 6 numaralı parselin Eni ve Total ortaklığına, 8 numaralı parselin Eni’ye ve 10 numaralı parselin de ExxonMobil ve Qatar Petroleum ortaklığına ihale edilmesi
- 3 Nisan 2017:** İsrail, GKRY, İtalya ve Yunanistan arasında Tel Aviv’de imzalanan anlaşmayla East-Med projesi üzerinde mutabakatın sağlanması
- 4 Nisan 2017:** GKRY-Fransa arasında 28 Şubat 2007 tarihli Savunma ve Askeri İşbirliği Anlaşması’nın kapsamının genişletilmesi
- 9 Şubat 2018:** Türk savaş gemilerinin İtalyan Eni şirketinin SAIPEM 12000 adlı sondaj gemisiyle 6. parselde hidrokarbon arama faaliyetlerini engellemesi
- 20 Şubat 2018:** İsrail’de faaliyet gösteren Amerikan Noble şirketi ve İsrailli Delek şirketi ile Mısır’ın Dolphin Energy şirketi arasında 10 yıl süresince Tamar ve Leviathan sahalarının her birinden 32,5 milyar metreküp olmak üzere toplamda 65 milyar metreküp doğalgaz tedarikini içeren iki anlaşmanın imzalanması
- 29 Ekim 2018:** Türkiye’nin ilk sondaj gemisi Fatih’in Alanya-1 kuyusunda petrol ve doğalgaz arama çalışmalarına başlaması.

Kaynakça

- 1 T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, “Dünya ve Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Görünümü”, Ankara, 2017, s. 5.
- 2 Daniel Yergin, *Petrol Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü*, Çev. Kamuran Tuncay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 10.
- 3 “who controls the energy supply can control whole continents”; bkz: Iwan Morgan, *The United States after unipolarity: the American economy and America’s global power*. IDEAS reports - special reports, Kitchen, Nicholas (ed.) SR009. LSE IDEAS, London School of Economics and Political Science, London, UK, 2011, ss. 30-34, s. 31.
- 4 Yergin, s. 12.
- 5 “Donald Trump says US could ‘go back’ into Paris climate agreement”, <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/trump-paris-climate-deal-agreement-us-go-back-latest-a8152531.html>. Erişim Tarihi: 19.10.2018.
- 6 “2018 Outlook for Energy: A View to 2040”, <https://cdn.exxonmobil.com/~media/global/files/outlook-for-energy/2018/2018-outlook-for-energy.pdf>. Erişim Tarihi: 19.10.2018.
- 7 “2018 Outlook for Energy: A View to 2040”, s. 37.
- 8 “2018 Outlook for Energy: A View to 2040”, s. 12.
- 9 “Türkiye’nin Enerji Profili ve Stratejisi”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa. Erişim Tarihi: 26.10.2018.
- 10 “Türkiye İstatistik Kurumu Dış Ticaret İstatistikleri”, http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046. Erişim Tarihi: 20.10.2018.
- 11 Oruç Reis, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü bünyesinde Karadeniz’de faaliyet yürütürken, diğer iki gemi Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı envanterinde Akdeniz’de hidrokarbon aramaları yapmaktadır.
- 12 <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Elektrik> Erişim Tarihi: 26.10.2018.
- 13 *BP Statistical Review of World Energy* 2018, s. 27, <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2018-full-report.pdf>. Erişim Tarihi: 15.10.2018.
- 14 Ukrayna, Belarus, Azerbaycan, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan ve Rusya Federasyonu.
- 15 54,5 trilyon metreküpün iki ülkeye dağılımı: Rusya 35,0, Türkmenistan 19,5.
- 16 *Sputnik Türkiye*, “İran gaz sahasında çoğunluk hisse, Çin’in oldu”, 12 Ağustos 2018, <https://tr.sputniknews.com/ekonomi/201808121034708094-iran-gaz-sahasinda-cogunluk-hisse-cin/>. Erişim Tarihi: 11.11.2018.
- 17 Maddeler, TC Dışişleri Bakanlığı’nın 1 Mayıs 2004 tarihli GKRY’nin AB üyeliği ile ilgili açıklamasından derlenmiştir. Açıklama metninin tamamı için bkz: http://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilgili-aciklamasi-_1-mayis-2004_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 20.10.2018.
- 18 Mehmet Ali Talat 14 Aralık 2003 tarihinde yapılan Kıbrıs genel seçimlerinin ardından, kurulan CTP-DP Koalisyon Hükümeti’nin Başbakanı oldu. 8 Mart 2005 tarihinde ise, 2’nci CTP-DP Koalisyon Hükümeti’ni kurdu ve Cumhurbaşkanı seçilene kadar Başbakanlık görevini sürdürdü. Mehmet Ali Talat, 24 Nisan 2004’te referanduma sunulan Annan Planı’nı ve adanın birleştirilmesini destekledi. Talat, 2005-

- 2010 yılları arasında KKTC’nin İkinci Cumhurbaşkanı olarak görev yaptı. Detaylı bilgi için bkz: *KKTC Cumhurbaşkanlığı*, “İkinci Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat”, <https://www.kktcb.org/tr/cumhurbaskanligi/cumhurbaskanlari/mehmet-ali-talat>. Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- 19 *Milliyet*, “Kıbrıs’ta Petrol Var”, 17 Kasım 1986.
- 20 *Milliyet*, “AB’nin Gözü Petrolde”, 11 Aralık 2003.
- 21 *Milliyet*, “MTA: Kıbrıs’ta Petrol Yok”, 13 Aralık 2003.
- 22 *Hürriyet*, “Petrol var dedim bana güldüler”, 7 Şubat 2007.
- 23 Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, 8. Baskı, Ankara, 2009, s. 249.
- 24 *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi*, Madde 70, BM Enformasyon Merkezi UNIC, Ankara, 2001.
- 25 Continental Shelf (Libyan Arab Jarnahiriya/Malta), Judgment, *I.C.J. Reports* 1985.
- 26 *I.C.J. Reports* 1985.
- 27 Pazarcı, s. 253.
- 28 Pazarcı, s. 282.
- 29 “Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone 17 February 2003”, <http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf>. Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- 30 “Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının 2 Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT/4739 sayılı notası”, United Nations, *Law of the Sea Bulletin*, No. 54, 2004.
- 31 2 Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT/4739 sayılı notası.
- 32 2 Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT/4739 sayılı notası.
- 33 Law to provide for the Proclamation of the Exclusive Economic Zone by the Republic of Cyprus, 2 April 2004; Law to provide for the Proclamation of the Contiguous Zone by the Republic of Cyprus, 2 April 2004.
- 34 Kudret Özersay, “Annan Planı ve Federal Yasaları Çerçevesinde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59/3, 2004, s. 205.
- 35 Özersay, s. 205-206.
- 36 Özersay, s. 227.
- 37 *DİB*, “Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz’deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretleri Hk.” NO: 18, 30 Ocak 2007, http://www.mfa.gov.tr/no_18—30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-iki-li-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 18.10.2018.
- 38 *DİB*, 30 Ocak 2007 tarihli açıklama.
- 39 *DİB*, “Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü’nün Bir Soruya Cevabı”, SC: 10, 15 Şubat 2007, http://www.mfa.gov.tr/sc_10—15-subat-2007_-disisleri-bakanligi-sozcusunun-bir-soruya-cevabi.tr.mfa. Erişim Tarihi: 01.11.2018.
- 40 Miltos Miltiadou vd., *Window on Cyprus*, Press and Information Office, Republic of Cyprus, 2015, s. 154.

- 41 *Resmi Gazete (RG)*, Sayı: 27290, 16 Temmuz 2009.
- 42 *DİB*, “Dışişleri Bakanlığı Sözcüsünün Bir Soruya Cevabı”, SC: 25, 18 Kasım 2008, http://www.mfa.gov.tr/sc_-25---18-kasim-2008_-disisleri-bakanligi-sozcusunun-bir-soruya-cevabi.tr.mfa. Erişim Tarihi: 04.11.2018.
- 43 *RG*, 27.04.2012, S. 28276.
- 44 *RG*, 27.04.2012, S. 28276.
- 45 United Nations (UN), Doc. A/66/899.
- 46 United Nations, *Law of the Sea Bulletin*, 2004, No. 81, s. 23.
- 47 Sertaç Hami Başeren (Haz.), *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, No: 608, Ankara, 2013, s. 262-263.
- 48 United Nations, *Law of the Sea Bulletin*, 2006, No. 62, s. 164.
- 49 United Nations, *Law of the Sea Bulletin*, 2006, No. 62, s. 164.
- 50 United Nations, *Law of the Sea Bulletin*, 2005, No. 57, s. 128.
- 51 UN. Doc. A/66/851.
- 52 UN. Doc. A/66/851.
- 53 UN. Doc. A/61/727-S/2007/54
- 54 UN. Doc. A/61/1027-S/2007/487.
- 55 UN. Doc. A/61/1027-S/2007/487.
- 56 UN. Doc. A/61/1027-S/2007/487.
- 57 UN. Doc. A/63/828-S/2009/216.
- 58 *DİB*, “İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk.”, No: 288, 21 Aralık 2010, http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21-aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasında-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 18.10.2018.
- 59 *DİB*, “GKRY’nin Doğu Akdeniz’de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hk.”, No: 181, 5 Ağustos 2011, http://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 19.10.2018.
- 60 *DİB*, No: 181, 5 Ağustos 2011.
- 61 *DİB*, No: 181, 5 Ağustos 2011.
- 62 *DİB*, “KKTC Temsilcileriyle Gerçekleştirilen Teknik Görüşmeler Hk.”, No: 206, 15 Eylül 2011, http://www.mfa.gov.tr/no_206_-15-eylul-2011_-kktc-temsilcileriyle-gerceklestirilen-teknik-gorusmeler-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 11.11.2018.
- 63 *TBMM*, “Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz’de Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/471)”, Yasama Dönemi: 24, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 114, 2011.
- 64 *KKTC Bakanlar Kurulu Kararı*, “Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)’nun Ruhsat Talebi”, K(II)1195-2011, 22 Eylül 2011.
- 65 *TBMM*, 1/471, 2011.

- 66 *DİB*, “Türkiye–KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması”, No: 216, 21 Eylül 2011, http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_-kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasına-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 05.12.2018.
- 67 *DİB*, GKRY’nin Açtığı İkinci Uluslararası Hidrokarbon Arama İhalesi”, No: 43, 15 Şubat 2012, http://www.mfa.gov.tr/no_-43_-15-subat-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi.tr.mfa. Erişim Tarihi: 15 Kasım 2018.
- 68 30 Ekim 2012 tarihinde GKRY tarafından 9. parselin Total, Novatek ve GPB Global Resources konsorsiyumuna verildiği duyurulmuş olsa da, daha sonra 9. parsel için Eni/Kogas konsorsiyumuyla sözleşme yapılmıştır. 19 Aralık 2012’de GKRY, Rusya’nın Kıbrıs’taki enerjiye müdahale etme olasılığını dikkate alarak, sözleşme yapmaktan vazgeçmiştir. Böylelikle 2, 3 ve 9. parseller Eni/Kogas ortaklığına verilmiştir. Bu ortaklıkta %80 hisse Eni’ye, kalan %20 de Kogas’a aittir.
- 69 *Cyprus Mail*, 31 Ekim 2012.
- 70 *DİB*, “GKRY’nin Açtığı İkinci Uluslararası Hidrokarbon Arama İhalesi Hk.”, No: 140, 18 Mayıs 2012, http://www.mfa.gov.tr/no_-140_-18-mayis-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 30.11.2018.
- 71 *DİB*, No: 140, 18 Mayıs 2012.
- 72 *DİB*, “GKRY’nin Hidrokarbon Faaliyetleri Hk.”, No: 249, 3 Kasım 2012, http://www.mfa.gov.tr/no_-249_-3-kasim-2012_-gkry_nin-hidrokarbon-faaliyetleri-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 30.11.2018.
- 73 *Türk Deniz Kuvvetleri*, “Akdeniz Kalkanı Harekâtı”, https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?dil=1&icerik_id=28, Erişim Tarihi: 30.11.2018.
- 74 Demokratik Seferberlik Partisi (DİSİ) Genel Başkanı Nikos Anastasiadis, 24 Şubat 2013 Pazar günü yapılan Başkanlık seçiminin ikinci turunda oyların %57’sini alarak GKRY Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmuştur. Seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra yaptığı basın toplantısında konuşan Anastasiadis, öncelikli hedefinin ekonomiyi ayağa kaldırmak olduğunu belirtmiştir. Bu amaçla Avrupalı ortaklarıyla yakın bir işbirliğine gireceklerini vurgulayarak, Avrupa’nın desteğine dikkat çekmiştir. “Kıbrıs Avrupa’ya aittir.” ifadesini kullanan yeni lider, yeni hükümetin dışa dönük bir dış politika takip edeceğini ve tüm ülkelerle yaratıcı bir işbirliği sağlama yolunda gayret sarf edeceğini belirtmiştir. 1946 yılında Limasol’da dünyaya gelen Anastasiadis, Atina ve Londra’da hukuk tahsili görmüştür. Detaylı bilgi için bkz: *Kıbrıs Haber Ajansı*, “Seçimlerin galibi Anastasiadis”, 1 Mart 2013, <http://www.cna.org.cy/webnews-tr.aspx?a=67e72c0fd5994ced81349624c3de144b>. Erişim Tarihi: 05.12.2018.
- 75 *World Bulletin*, “Turkish warship monitors Cyprus gas exploration”, 25 Eylül 2014, <https://www.worldbulletin.net/cyprus/turkish-warship-monitors-cyprus-gas-exploration-h145124.html>. Erişim Tarihi: 05.12.2018.
- 76 *KKTC Dışişleri Bakanlığı*, “GKRY’nin Doğu Akdeniz’de gayri yasal bir şekilde yürütmekte olduğu hidrokarbon arama faaliyetleri Hk.”, 3 Ekim 2014, <http://mfa.gov.ct.tr/tr/gkrynin-dogu-akdenizde-gayri-yasal-bir-sekilde-yurutmekte-oldugu-hidrokarbon-arama-faaliyetleri-hk-basin-aciklamasi/>. Erişim Tarihi: 18.11.2018.
- 77 *Milliyet*, “Gelin beraber çay içelim”, 16 Eylül 2014, <http://www.milliyet.com.tr/gelin-beraber-cay-icelim-siyaset-1941198/> 03.11.2018.
- 78 *DİB*, GKRY’nin Sondaj Faaliyetleri Hk., No: 311, 04 Ekim 2014, http://www.mfa.gov.tr/no_-311_-04-ekim-2014_-gkry_nin-sondaj-faaliyetleri-hk_.tr.mfa 18.11.2018.
- 79 *DİB*, “Kıbrıs Rum Tarafının BM Müzakere Sürecinde Görüşmelere Katılmama Kararı Hk.”, No: 313, 08 Ekim 2014, http://www.mfa.gov.tr/no_-313_-08-ekim-2014_-kibris-rum-tarafinin-bm-muzakere-surecinde-gorusmelere-katilmama-karari-hk_.tr.mfa 18.11.2018.

- 80 Rum Ulusal Konseyi’nin 8 maddeden oluşan önlemleri kısaca şöyledir: 1.) Rum Yönetimi Başkanı Nikos Anastasiadis’in, 23-24 Ekim tarihlerinde gerçekleştirilecek Avrupa Konseyi toplantısında Türkiye’yi şikâyet etmesi; 2.) Çeşitli uluslararası platformlarda Güney Kıbrıs’ın AB üyesi ülke olma niteliği kullanılarak Türkiye’nin bedel ödemesini sağlayacak önlemler alınmasının sağlanması; 3.) Türkiye’nin AB müzakere sürecinde yeni başlık açılmasına onay vermemesi; 4.) BM Güvenlik Konseyi’ne başvurma olasılığının araştırılması; 5.) Türkiye’nin eylemlerinde yer alanlar aleyhine hukuki önlemler alınması konusunda Rum başsavcının ve uluslararası kurumların inceleme başlatması; 6.) Diplomatik girişimlerin ve belirli ülkelerle ilişkilerin değerlendirilmesine devam edilmesi; 7.) Türkiye’nin, BM Sekreterliği Deniz Hukuku ve Okyanuslar Müdürlüğü’ne şikâyet edilmesi; 8.) Türkiye’nin eylemlerinin Uluslararası Denizcilik Örgütü’ne şikâyet edilmesi. Ayrıntılı bilgi için bkz: *Afrika Gazetesi*, “Rum Ulusal Konseyi “önlemleri” açıkladı”, 22 Ekim 2014.
- 81 Dışişleri Bakanı Özdil Nami, 31 Mart günü BRT’ye yaptığı açıklamada, Türk tarafının iyi niyet göstergesi olarak BHP gemisinin bölgeden ayrıldığını ifade etmiştir. Bu tarihlerde ulusal ve uluslararası basında, Rum Yönetimi’nin “Onasagora” olarak adlandırdığı 9 numaralı parselde Eni/Kogas konsorsiyumu tarafından yapılan sondajdan herhangi bir doğalgaz kaynağına rastlanılmadığı yönünde çok sayıda haber yer almıştır.
- 82 *KKTC Cumhuriyet Meclisi*, “KKTC Cumhuriyet Meclisinin GKRY Temsilciler Meclisi Tarafından Enosis Plebisitinin Okullarda Anılması Kararının Kınanmasına Yönelik Ortak Deklerasyonu”, 13 Şubat 2017, <http://www.cm.gov.nc.tr/Bilgi/13subat2017.pdf>. Erişim Tarihi: 18.11.2018.
- 83 *KKTC DİB*, “GKRY’nin hidrokarbon aramalarına yönelik tek yanlı üçüncü ihale duyurusu Hk.”, 25 Mart 2016, <http://mfa.gov.ct.tr/tr/gkrynin-hidrokarbon-aramalarına-yonelik-tek-yanli-ucuncu-ihale-duyurusu-hk/>. Erişim Tarihi: 18.11.2018.
- 84 *DİB*, “GKRY’nin Açtığı Üçüncü Uluslararası Hidrokarbon Arama İhalesi Hk.”, No: 74, 25 Mart 2016, http://www.mfa.gov.tr/no_-74_-25-mart-2016_-gkry_nin-actigi-ucuncu-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 18.11.2018.
- 85 *DİB*, “GKRY’nin Açtığı Üçüncü Uluslararası Hidrokarbon Arama İhalesi Hk.”, No: 74, 25 Mart 2016, http://www.mfa.gov.tr/no_-74_-25-mart-2016_-gkry_nin-actigi-ucuncu-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 18.11.2018.
- 86 Sigmalive, “Bidders for Cyprus EEZ third licensing round revealed”, 27 Temmuz 2016, <http://www.sigmalive.com/en/news/energy/147329/bidders-for-cyprus-eez-third-licensing-round-revealed>. Erişim Tarihi: 19.11.2018. Parantez içindeki ülke isimleri yazar tarafından eklenmiştir.
- 87 *BBC News Türkçe*, “Mısır’da ‘devasa doğal gaz sahası keşfi’”, 30 Ağustos 2015, https://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2015/08/150830_misir_kesif. Erişim Tarihi: 20.11.2018. Yüzde 30’u İtalya’ya ait olan Eni, Afrika’nın en büyük yabancı petrol ve doğalgaz üreticisi konumundadır.
- 88 *Offshore Energy Today*, “Cyprus selects Eni, Exxon, Total for three offshore blocks”, 22 Aralık 2016, <https://www.offshoreenergytoday.com/cyprus-selects-eni-exxon-total-for-three-offshore-blocks/>. Erişim Tarihi: 19.11.2018.
- 89 Tablo yazar tarafından Eni, Total, Exxon Mobil ve Noble Energy’nin resmi web sitelerinde yer alan bilgilerden derlenerek oluşturulmuştur.
- 90 *DİB*, “Fransa ile GKRY Arasında İmzalanan Savunma İşbirliği Anlaşması Hk.” No: 39 , 2007, http://www.mfa.gov.tr/no_39---fransa-ile-gkry-arasinda-imzalanan-savunma-isbirligi-anlasmasi-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 12.10.2018.

“

(Ortadoğu Araştırmaları Merkezi), Türkiye’de eksikliği hissedilen Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika ile ilgilenen çevrelerin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla Ocak 2009 tarihinde kurulmuştur. ORSAM Ankara merkezli, tarafsız ve kâr amacı gütmeyen bir düşünce kuruluşudur.

ORSAM, Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelerine doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin gerek Türkiye, gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu’daki sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmelere yönelik çalışmalar yapmakta ve bunları kamuoyuna sunmaktadır. Ortadoğu ve uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve analiz edilebilmesini amaçlayan ORSAM, kamuoyuna ve karar alıcılara çözüm odaklı aydınlatıcı bilgiler sunmakta ve siyasa yapımına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Bu doğrultuda bölgesel gelişmelerin analizi yanı sıra, bölgesel sorunlara farklı politika alternatiflerini de içeren projeksiyonlar üretmektedir. Kapsamlı ve çözüm odaklı analizler sunabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarından faydalanmaktadır. ORSAM, bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayın yelpazesine sahiptir.

”

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

📍 Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

☎ +90 (312) 430 26 09
☎ +90 (312) 430 39 48

✉ info@orsam.org.tr
🌐 www.orsam.org.tr

f in t v
orsamtr